

НАУКОВО- МЕТОДИЧНИЙ МІСТ

Випуск 1

2021

УДК 37.015.31:17.023.32 + 37.01 (075.8) + 372.881'243 + 37.013(045)

Н 73

Рецензенти:

Зикун Н.І. – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри журналістики, української словесності та культури Університету державної фіскальної служби України, Відмінник освіти України, член Національної спілки журналістів України.

Холод О.М. – доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри журналістики Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

*Рекомендовано до друку
Громадською організацією
«Науково-освітній центр «УСПІШНИЙ»
(протокол № 2 від 15.03.2021 року)*

Н 73 Науково-методичний міст: збірник науково-практичних, навчально-методичних та виховних матеріалів / Редактор-укладач Ганна Холод. Вип. 1. – Київ: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2021. – 214 с.

ISBN 978-966-999-129-4

У чотирьох розділах збірника є матеріали, підготовлені вчителями й учнями. Перші три розділи містять науково-методичні роботи, виховний захід, методичну розробку вчителів.

У четвертому розділі збірника опубліковано наукові роботи гімназистів, де висвітлено результати дослідження специфіки допрофільної підготовки гімназиста, особливості маніпулятивних технологій у соціальних відеорекламах про COVID-19, доцільність введення довічного ув'язнення за корупцію в особливо великих розмірах.

Збірник призначений для педагогічних працівників.

ISBN 978-966-999-129-4

Редакція журналу не несе відповідальності за достовірність посилань у матеріалах авторів.

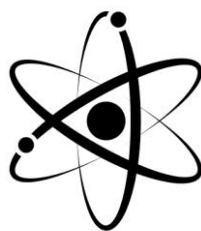
© Холод Г.Я. редактор, укладач, 2021

© Холод О.М. технічний редактор, 2021

ЗМІСТ

	Стор.
Розділ 1.	4
Науково-методичні роботи	
Колодочка В.О. Негативні тенденції, що характеризують спосіб життя сучасних школярів	5
Король О.І. Удосконалення викладання географії материків та океанів у 7-х класах на основі застосування законів риторики	9
Мартинюк Т.В. Роль педагогіки музейної діяльності в освітньому процесі	18
Поляковська Т.Я. Специфіка екранізації комедії І.І. Карпенка-Карого “Хазяїн”	27
Міхаль Н.В. Необхідність написання диктантів під час вивчення англійської мови в початковій школі	32
Міхаль Н.В. Позакласний проєкт “Листування з однолітком”	36
Шпак О.А. Основні форми та методи організації самостійної роботи учнів на уроках математики	42
Чайкіна Н.І. Особливості функціонування бібліотеки гімназії № 153 ім. О.С. Пушкіна	56
Шилова Л.Л. Нові контенти в роботі педагога-організатора: рубрика “Немає часу сумувати!”	58
Власюк Ю.В. Використання технології розвитку критичного мислення як засобу формування мовної особистості учня початкової школи	66
Кузьміна І.А. Урок української літератури у 8-му класі. Проблема бездуховності людини, засліпленої прагненням до наживи. Засоби сатиричного змалювання у творі І. Карпенка-Карого “Сто тисяч”	70
Холод Г.Я. Урок зарубіжної літератури в 5-му класі. У чарівному світі казки Ш. Перро “Попелюшка”	84
Баришок М.В. Урок математики в 5-му класі. Знаходження дробу від числа та числа за його дробом	90
Розділ 2.	99
Виховні заходи	
Поляковська Т.Я. Сценарій свята. До Дня української писемності та мови	100
Розділ 3.	110
Методичні розробки	
Строкач Н.М. Методична розробка. Проєктна діяльність на уроках англійської мови. Проєкт “Книга класу”	111
Розділ 4.	125
Наукові роботи гімназистів	
Михайленко М.О. Специфіка допрофільної підготовки гімназиста	126
Махиня К.Р. Особливості маніпулятивних технологій у соціальних відеореєстраціях про COVID-19	153
Красножон Д.С. Доцільність введення довічного ув’язнення за корупцію в особливо великих розмірах	187

Розділ 1
Науково-методичні
роботи

Колодочка Віра Олександрівна,
 учитель хімії, учитель вищої категорії,
 учитель-методист.
 Гімназія №153 ім. О.С. Пушкіна.

НЕГАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ СПОСІБ ЖИТТЯ СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ

Щоб виокремити основні негативні тенденції способу життя сучасних школярів, необхідно відповісти на запитання: “А хто вони – теперішні школярі?”. Це діти покоління Z, зумери, діти нового тисячоліття. Це перше покоління, що народилося в цифровому світі й уже не може уявити життя без мобільного інтернету. Діти від народження живуть у світі без кордонів, у світі, де завдяки швидкому науково-технічному прогресові бар’єри між фізичним та віртуальним світом зникли. Правда, часто цей світ обмежений екраном монітора чи смартфона. Дітям-зумерам увесь час потрібно бути в інформаційному потоці, і, щоб до нього підключитися, учні використовують будь-який гаджет. Отже, сучасні школярі – оцифровані діти. Покоління Z не бачить різниці між реальним та віртуальним світами. Ми не можемо вважати це негативним чи позитивним проявом, повинні прийняти це як явище й чинник, що визначає спосіб життя сучасних школярів.

1. Забагато гаджетів.

Діти “весь час у гаджетах”. На уроках учні користуються планшетами (на жаль, не завжди за призначенням), на перервах та після уроків діти “живуть” у телефонах, спілкуючись, відпочиваючи, пізнаючи світ (так, віртуальний, але це знайомий та зрозумілий їм спосіб пізнання світу). І ось парадокс. Гаджети мають спрощувати життя, але вони його ускладнюють, оскільки заважають мозку школяра розвиватися природно. Учні повинні пізнавати світ емпірично, досліджуючи його, вивчаючи й отримуючи інформацію в “розібраному”, “сирому” вигляді, щоб потім проаналізувати, синтезувати й засвоювати її у вигляді знань. За останні роки “радіус активності” дітей, тобто площа простору довкола будинку, де вони вільно можуть досліджувати навколишній світ, значно скоротився. Сучасні діти не бігають вулицями та дворами, не лазять по деревах, не розмовляють один з одним. Часто причина – “сидіння в смартфоні”, але не можна відкидати й брак часу через шкільне навантаження, необхідність витратити

вільний час на поїздку до школи й зі школи, батьківські страхи, пов'язані з небезпеками вулиць. Ці тенденції негативно впливають на розвиток мозку. Самостійне дослідження зовнішнього світу стимулює розвиток незалежного мислення, допомагає дитині осмислити свої враження й досвід. Також воно вчить учнів робити висновки та планувати свою активність. Якщо, замість природного середовища, мозок взаємодіє з інтернетом, діти виростають “відірваними від реальності”.

Школярі, які безконтрольно використовують інтернет, не вміють адекватно оцінювати ризики навколишнього світу, зазнають труднощів у спілкуванні й не вміють співпереживати. Час живого спілкування невпинно скорочується.

2. Інформаційне перенавантаження.

Інформаційне перенавантаження – це невідповідність між обсягом інформації, що оточує дитину, і здатністю її обробити. Сучасні діти з народження знаходяться в інформаційній експансії. Сучасна дитина, яку не обмежують у використанні гаджетів, до свого сьомого дня народження проводить у віртуальному просторі рік. До закінчення школи – близько чотирьох років. Навіть якщо обмежувати використання гаджетів, важко уявити той величезний обсяг інформації, що потрапляє до мозку дитини ще до школи. Учні розпочинають шкільний шлях уже стомленими від інформації. Щодня нам (і дітям також) доводиться обробляти в 5 разів більше даних, ніж 25–30 років тому. Це аналогічно читанню від першої до останньої букви 175 газет на день! Діти знаходяться в постійному інформаційному стресі, який є одним із факторів розвитку психосоматичних захворювань. Отже, з одного боку, для покоління Z є характерними швидке отримання й засвоєння нової інформації, тобто споживання, а з іншого боку, відсутня навичка здобування знань. Інформації багато, вона постійно ускладнюється, але не сприяє розвитку мозкової діяльності школярів. Із сучасними школярами не працює слово “треба”. У них своє “треба” у відповіді на запитання “НАВІЩО мені це треба?”. Учні зосереджені на тому, у чому вбачають сенс. Покоління Z володіє безпрецедентними можливостями обирати та контролювати свої вподобання. Це добре, якщо використовувати її зі шляхетною метою. Сучасні школярі сконцентровані лише на тому, у чому вбачають сенс. Якщо нам не вдається його “показати”, діти шукають для себе щось “осмислене”, а ще частіше – пов'язане із задоволенням: це й ігри, і традиційні алкоголь, нікотин, наркотики. Завдання вчителя – допомогти школяру знайти інші сенси та навчити контролювати свої імпульси.

3. Гіподинамія та кисневе голодування.

Гіподинамія та кисневе голодування – це не нові тенденції, але точно негативні. За останні роки до малорухливого способу життя додалося “зависання в гаджетах”. До цього – відсутність щоденних прогулянок на свіжому повітрі, активних ігор та переключення на інші види діяльності, пов’язані зі зміною положення тіла. Дитина сидить дорогою до школи, сидить за партою 6–7 уроків, стоїть з опущеною головою на перервах, сидить дорогою додому, сидить, виконуючи домашнє завдання. Школярам, які займаються різними видами спорту, відвідують басейн, доводиться сидіти не менше після фізичних навантажень, бо учням теж потрібно виконувати домашнє завдання. Потім лежання вночі та знову сидіння. У результаті зменшується м’язова маса й тонус, що призводить до появи скутості й дискомфорту, болю в спині, шії, зміни постави, виникають різноманітні деформації кісних структур, страждає від гіподинамії серцево-судинна система: з’являється ослаблення серцевого м’яза, що призводить до прискорення пульсу, нестабільного тиску, головного болю, зниження працездатності, швидкої стомлюваності. Малорухливий спосіб життя негативно впливає на нервову систему: виникають постійна втома, занепад сил, загальна слабкість, порушується сон, з’являється мінливість настрою. Головне – знижується розумова активність. Гіподинамія та кисневе голодування погіршують обмінні процеси в головному мозку.

4. Порушення режиму дня.

Після виконання домашнього завдання учні переважно вночі займаються своїми справами, сидячи в смартфонах. Як не дивно, режим дня – найважливіший фактор для розвитку частин мозку, що відповідають за контроль над імпульсами й формування відповідальності. Поняття “режим дня” означає розклад дня, планування дій на день для своєї родини. Це й батьківський приклад для школяра, і традиції сім’ї, і час на спілкування з усіма членами родини. Перевтома, хронічне недосипання, що призводять до погіршення пам’яті, неможливості сконцентрувати увагу, появи слабкості й апатії. Ніхто не буде сперечатися, що надзвичайно важливим є здоровий та повноцінний сон без гаджетів.

Створення здоров’язбережного освітнього середовища – один із пріоритетних напрямків розвитку школи. У цьому контексті завданням сучасної школи є використання технологій навчання, що спрямовані на збереження здоров’я; дотримання режиму рухової активності (почергове використання

рухового й статичного навантаження); створення емоційно сприятливої атмосфери навчання, що формує стійку мотивацію й зменшує психологічне навантаження школярів; формування усвідомлення цінності здоров'я, культури здорового способу життя.

Король Ольга Іванівна,
учитель географії,
учитель вищої категорії,
учитель-методист.

Гімназія №153 ім. О.С. Пушкіна (м. Київ).

УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ У 7-Х КЛАСАХ НА ОСНОВІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНІВ РИТОРИКИ

Останнім часом для психологів, педагогів усе більш зрозумілим є той факт, що успіхи в школі, на роботі й житті залежать не стільки від здібностей людини, скільки від її усвідомлення цих здібностей, особливостей мотивації. Розвиток – це динамічний процес отримання людиною якостей, яких у неї немає. Розвиток ефективно й інтенсивно відбувається завдяки здобуттю знань на предметному рівні. Як зробити так, щоб процес здобуття знань став розвивальним? Предмет повинен перетворитися на засіб розвитку. Дитину слід зацікавити, вона повинна розуміти не тільки побудову уроку, а й процес виникнення думки, побудову відповіді. Технологією, що перетворює будь-який предмет на розвивальний, є риторика.

Риторика розвиває мислення й мовлення одночасно, вона спрямована на розвиток інтелектуального центру нервової системи, виводячи його на найвищий рівень – творче мислення.

Опрацювавши різні матеріали з риторики, ознайомившись із працями деяких риторів, я взяла за основу теоретичні розробки з риторики професора Рішельєвського ліцею (м. Одеса) Костянтина Петровича Зеленецького (1812–1858 рр.) “Дослідження про риторику в її наукоподібному змісті й у відношеннях, які вона має до загальної теорії слова й діалектики”.

К. Зеленецький у своїй роботі вказує на зв'язок між логікою, систематикою та риторикою: “Думка [...] приймала форму поняття; [...] вона набула форми судження і врешті-решт, розвиваючись у своїх відношеннях до найближчих понять, виражалася у формі умовиводів. Отже, у процесі мислення поняття й судження рівномірні. Умовивід же є пізнішим актом, пізнішою дією прямої й більш ясної свідомості” [2]. На цих теоретичних засадах я викладала географію материків й океанів у 7-х класах, використовуючи закони риторики

(концептуальний, моделювання аудиторії, стратегічний, тактичний і системно-аналітичний). Увесь навчальний рік був поділений на 3 етапи:

1-й етап. Формування логічного мислення учнів за допомогою використання концептуального закону риторики (1-ша чверть).

2-й етап. Створення на уроках географії логіко-риторичних умов для логічної побудови мовлення учнів (1-ша, 2-га й 3-тя чверті).

3-й етап. Формування правильного, мелодійного мовлення учнів на уроках географії завдяки застосуванню лексико-граматичних та естетико-риторичних умов під час його створення (4 чверть).

1-й етап

Концептуальний закон учить людину створювати думку, розбудовувати задум. При цьому відпрацьовується глибина й самостійність мислення. Концепт – стислість. Концепція – система знань, що виражена в лаконічній формі. Навчити учнів бачити задум (концепцію) кожного уроку, кожного параграфа, кожної відповіді, розвивати здатність цілісно охопити проблему – завдання першого етапу вивчення географії за допомогою застосування концептуального закону риторики.

За програмою в 1-й чверті учні повинні згадати головні особливості природи Землі, загальнопланетарні закономірності формування та вияву процесів і явищ у географічній оболонці, їх зв'язок із Космосом. Було помічено, що під час підготовки домашнього завдання учні вчать параграф, не звертаючи уваги на творчі завдання в тексті, а важкі, незрозумілі місця пропускають. Щоб навчити учнів сприймати текст параграфа (і зміст уроку) як ціле, як систему знань, декілька уроків та домашніх завдань були присвячені складанню денотатного графа (логічної схеми) теми. Таким чином під час денотатного аналізу тексту було використано спосіб структуризації змісту, заснований на вмінні учнів проводити елементарний емпіричний аналіз. Зі структурними схемами учні 7-х класів знайомі, але вивчати параграф і самостійно складати схеми їм не доводилося. Ще важче було побудувати логічну схему уроку. Таким чином було вивчено теми: “Тектонічні структури: платформи й області складчастості. Закономірності поширення основних форм рельєфу на материках і океанах”, “Кліматотвірні чинники. Закономірності зміни температури повітря й поверхневих вод океанів”, “Природні комплекси материків і океанів. Широтна зональність і вертикальна поясність”, “Загальні риси клімату Африки”, “Населення Африки. Держави Африки”. У результаті аналізу тексту учні швидко навчилися розділяти ціле на частини й вивчати кожну з них, зіставляючи одну з

одною, а потім (що більш складно) відновлювати єдність явища або об'єкта в його суперечливій суті. Цю функцію в процесі пізнання виконував синтез. Якщо учні відносно легко можуть провести аналіз, то завершити роботу шляхом синтезу спочатку змогли деякі.

Наприклад, учні легко склали початок логічної схеми параграфа “Кліматичні пояси і типи клімату Землі”, розділивши їх на основні та перехідні, схематично зобразивши особливості клімату кожного з них. Не всі учні, прочитавши параграф, змогли знайти в схемі місце для пояснення причин такого поділу, тобто кліматотвірних факторів, що б продемонструвало розуміння єдності в закономірностях формування клімату планети. Засіб побудови денотатного графа – це метод **формальної логіки**, в основі якого лежить емпіричний аналіз: поділ цілого на частини й установлення зв'язку між частинами та цілим. Метод **діалектичної логіки** побудований на аналізі та виявленні протиріч, притаманних предмету вивчення, а також на зіставленні протилежних понять із розкриттям внутрішніх протиріч, що характерні кожному з них. Для формування діалектичної логіки найкращі можливості відкриваються під час вивчення й порівняння природи материків, коли вивчені загальні закономірності є матеріалом для порівняння.

Під час вивчення параграфа 13 “Клімат Африки” у підручнику В. Бойко, С. Міхелі при складанні логічної схеми параграфа учням було запропоновано таке завдання на формування діалектичної логіки: на основі тексту параграфа та аналізу тематичних карт доведіть, що в розміщенні кліматичних поясів географічна широта місцевості є не єдиним визначальним фактором, наведіть приклади та поясніть їх. Навіть після звернення вчителем уваги учнів на особливості поширення екваторіального кліматичного поясу та відсутність його поширення на побережжі Індійського океану тільки декілька учнів звернули увагу на рельєф, висоту над рівнем моря та застосували формулу термічного ступеня. Необхідно сформулювати в учнів практичні навички користування кліматичною картою. Декілька завдань необхідні, щоб учні навчились описувати клімат певного місця, зіставляти кліматичну карту та карту кліматичних поясів, визначати кліматичний пояс і тип клімату. Найбільш важким є визначення режиму випадання опадів.

Концепція – це система знань про предмет, що виражена в стислій формі. Саме тому в першій чверті під час вивчення планетарних закономірностей найбільш вдало застосовуються форми стислості. Завдяки постійному повторенню учні легко розпізнають ключові слова, запам'ятовують їх і

перетворюють на базові знання для більш детального вивчення тем. Наприклад, коли йдеться про вивчення залежності між тектонічною будовою та рельєфом, звертають увагу на такі особливості: на платформах – рівнини, в областях складчатостей – гори, вік складчатості – вік гір.

Межа літосферних плит – рифтові та сейсмічні пояси, океанічні жолоби.

Протягом 1-го етапу учні отримали елементарні навички аналізу тексту підручника й тематичних карт, поглибили раніше вивчені загальні закономірності формування компонентів географічної оболонки Землі, а також стислі формули, ключові слова, що не лише легко розпізнаються, але ще є основою знань. На цьому етапі, коли мислення учнів представлено переважно поняттями та судженнями, їх мовлення складається із простих речень. Саме тому воно лаконічне. Щодо способу вираження переважає монологічне мовлення. Труднощі реалізації діалогічного мовлення полягають в обмеженості фактичного матеріалу, недостатній аргументованості, а отже, невпевненості у своїх словах. Відповіді учнів протягом 1-го етапу – це спільна дія учня й учителя, який постійно підтримує та спрямовує словами (отже, ми бачимо зв'язок) хід думки школяра, допомагає йому формувати правильне, аргументоване мовлення. Основним методом протягом 1-го етапу є активізація самостійної пізнавальної діяльності учнів, мотивація їх дій.

2-й етап – 2-га та 3-тя чверті

К. Зеленецький зазначав: “Помічено: чим складніша форма думки, тим ясніша та очевидніша її відповідність, зв'язок та співвідношення з відповідною їй мовленнєвою формою... Навпаки, чим простіша форма думки, тим віддаленіша від неї форма слова у своєму складі” [2]. Таким чином, поняття менш складніше за умовивід.

Завдання 2-го етапу – створення на уроках географії в 7-х класах таких логіко-риторичних умов, що спонукали б учнів перейти від географічних понять і суджень до умовиводів.

Як відомо, судження складається з понять, умовиводи – із суджень. У мові це виражається завдяки словам, реченням та періодам – поєднанню двох чи більше речень у єдине ціле. Спроби формування такого мовлення на уроках географії були ще в 1-й чверті, коли вчитель “вів” учня, підказуючи йому потрібні словосполучення, що розкривали причинно-наслідкові зв'язки в географічній оболонці. Протягом 2-го етапу мовлення учня повинно складатись із взаємопов'язаних періодів. Таке мовлення характеризується повнотою, сприймається як ціле з теми, що вивчають.

Протягом 2-ї та 3-ї чверті учні повинні вивчити особливості природи більшості материків планети, навчитися знаходити на їх території прояви загальногеографічних закономірностей, доводити їх, порівнювати й робити висновки. Робота з тематичними картами стає невід'ємною під час вивчення кожної теми, а думка про те, що карта – головне джерело знань, перетворюється на впевненість. Головними методами роботи на уроках географії в 2-й та 3-й чверті є аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація, доведення, заперечення єдності, повторення загальногеографічних закономірностей у природі материків та океанів планети. Удосконалюються вміння та навички учнів під час здобуття й опрацювання знань.

Кожний урок вивчення нового матеріалу відповідає схемі:

1. Що ми вже знаємо про формування природного компонента, який вивчаємо під час уроку?
2. Вивчення тематичних карт материка, характеристика природного компонента.
3. Підтвердження або невідповідність прояву загальногеографічних закономірностей у природі материка, що вивчають. Аргументація.

Якщо друге завдання спрямоване на формування формальної логіки, третє – діалектичної логіки.

Учні легко виконують друге завдання, підтверджуючи прояв загальногеографічних закономірностей у природі материка. Виникають труднощі під час пояснення особливостей, відмінностей. Чому? Чому під час виявлення таких же закономірностей у формуванні клімату планети Африка – найспекотніший материк, Австралія – найсухіший, Південна Америка – найвологіший? Виконуючи третє завдання, учні переходять від суджень до умовиводів.

Тільки під час вивчення Африки вчитель відігравав головну роль на уроці, навчаючи учнів бачити вивчені закономірності й доводити їх прояв у природі материка. Уже під час вивчення Південної Америки урок було побудовано на самостійному аналізі тематичних карт. Було видно, що учні зрозуміли, як здобувати знання, аналізуючи й порівнюючи тематичні карти, зіставляючи здобуті знання з попередніми. Під час бесід з учнями було виявлено, що не всі школярі звертали увагу на особливості поставлених перед ними завдань і не замислювалися над поділом запитань за ступенем складності. Таким чином виникла необхідність “виміру” пізнавальної зацікавленості учнів на уроках географії в 7-му класі.

Під час вивчення Південної Америки учням учитель дав завдання обрати завдання із запропонованих і пояснити свій вибір:

1. Переказати вивчений параграф.
2. Відповісти на запитання за параграфом.
3. Порівняти дві вже вам відомі карти та самостійно довести вивчені раніше закономірності.
4. Самостійно використати різні джерела та здобути нові знання, порівняти їх із вивченими раніше, зробити висновки.

Запитання були підібрані для визначення рівня пізнавальної зацікавленості:

1. Зацікавленість окремими фактами в предметі.
2. Зацікавленість узагальненнями та закономірностями.
3. Цікавість не тільки до знань, а й до способу їх здобуття.
4. Зацікавленість у самостійній роботі, саморозвитку.

Для організації цієї роботи вчителем було використано методичні рекомендації А. Маркової, Т. Матіс, А. Орлової “Формування мотивації навчання” (1990).

Багато учнів написали, що їм подобається працювати з картами, школярі впевнено виконують завдання такого типу. Одразу після цих завдань (2–3 хвилини) учням було запропоновано виконати на вибір завдання, зазначені в параграфі 22 “Тектонічна будова й рельєф Південної Америки”(15 хвилин):

1. Перекажіть параграф.
2. Дайте відповідь на запитання. Які особливості рельєфу в Південній Америці? Із якої причини ці особливості виникли?
3. Порівняйте фізичну й тектонічну карти Південної Америки й доведіть існування закономірностей у розміщенні рельєфу та корисних копалин.
4. Що спільного та відмінного в рельєфі Африки та Південної Америки?

50% учнів дали відповіді, що відповідають критеріям 3-х та 4-х рівнів. Слід зауважити, що більшість учнів обрала для виконання ці рівні, але не всі охочі з ними впоралися. Були результати, що відповідали виконанню завдання 2-го рівня й навпаки.

До третьої чверті учні вдосконалюють уміння й навички здобуття й узагальнення знань. Усі учні впевнено працюють із картами. Під час вивчення Південної Америки ще було використано традиційну систему уроку, описану на початку 2-го етапу. Під час вивчення Австралії було створено умови для більшої самостійності учнів.

Щоб перевірити, наскільки учні оволоділи даним методом, було вирішено вивчення природи Антарктиди провести у формі дослідження. Перший урок був присвячений відкриттю й дослідженню материка. На другому уроці перед учнями було поставлено завдання: атлас – ваше єдине джерело знань, дослідіть Антарктиду, на основі цього дослідження поміркуйте над особливостями природи материка, розкриваючи залежність між природними компонентами в цьому ПК.

Робота показала, що більшість учнів оволоділа навичками роботи з картами. Школярі навчилися знаходити залежність між тектонічною будовою й рельєфом. Багато учнів використали кліматичну карту. Тільки деякі учні змогли розкрити вплив географічного положення (г.ш. – сонячної радіації) як одного із трьох кліматотвірних факторів, довести прояв кожного з них, використавши дані фізичної та кліматичної карт.

Результати роботи показали, що тільки деякі учні шукали на картах доведення вивчених на попередніх уроках закономірностей, саме тому їх роботи мають вигляд міркувань. Усі останні розглядали Антарктиду як об'єкт, що потребує опису. Одні із цією метою використовували пам'ять (текст підручника), інші – карти (опис зовнішніх характеристик об'єкта).

Під час вивчення Північної Америки увагу було звернено на завдання 4-го рівня – порівняння природних компонентів із вивченими раніше материками, особливо Південною Америкою.

3-й етап

3-й етап охоплює 4-ту чверть. Його головне завдання – створення на уроках географії умов для колективного спілкування учнів, розвитку їх творчого мислення, формування мелодійного, логічно побудованого мовлення, зацікавленості географічною наукою.

У 4-й чверті переважали методи самостійної роботи, аналізу знань й умінь учнів класу й самоаналізу, анкетування. Найбільш вдалим формами уроків можна вважати конкурс ораторів, роботу рекламних агентств, роботу наукових експедицій та проведення наукової конференції з екологічних проблем планети.

Вивчення фізико-географічного положення Євразії було проведено у вигляді підготовки наукових доповідей. Усім учням було запропоновано одну тему “Особливості фізико-географічного положення Євразії в порівнянні з іншими материками планети та наслідки, що спостерігаються в її природі у зв'язку із цими особливостями”.

Мета роботи:

1. Перевірити фактичні знання учнів із визначення ФГП материка.

2. Виявити ступінь розуміння учнями впливу географічного положення материка на його природу.

3. Перевірити вміння та навички учнів працювати з картографічним матеріалом.

4. Виявити ступінь сформованості логічного мислення учнів через вміння робити логічні висновки, знаходити причинно-наслідкові зв'язки між отриманими фактами та порівнювати їх.

5. Виявити ступінь сформованості логічного мелодійного мовлення учнів (письмового і усного) на основі написаних відповідей та виступів із промовами перед класом.

Учні виконували роботу вдома.

Наприкінці 4-ї чверті було проведено конкурс ораторів. Підготовці учнівських виступів передувала бесіда, де було розглянуто етапи взаємодії людини та природи, зміну пріоритетних напрямків у період сьогодення. Щоб підкреслити зміну ставлення людини до природного середовища, учням була запропонована тема для виступів – “Нерозривний зв'язок людини та природи – нова філософія життя сучасного людства, людства третього тисячоліття”.

Половина справи – підготувати доповідь. Більш складним для учнів є виступ перед класом. У попередній бесіді було проведено підготовку майбутніх ораторів: “Перед кожним із вас стоїть завдання – розповісти аудиторії про проблему, яку ви обрали для виступу. Важливим є “надзавдання” – захопити аудиторію своєю розповіддю, заволодіти увагою слухачів до кінця виступу. Саме тому кожний із вас повинен продумати, як застосувати ораторські атрибути: упевненість, гучність і тембр голосу, погляд, посмішку, рухи тощо”.

Усі учні оцінювали виступи ораторів за критеріями:

1. Зміст виступу: його науковість й актуальність.
2. Логічність викладу.
3. Красномовність.
4. Невербальні сигнали – поведінка доповідача перед аудиторією, його комунікабельність, уміння контактувати з аудиторією.
5. Середній бал виступу.

Після кожного виступу відбувалося обговорення, коментування виставлених балів. Проведений конкурс продемонстрував, що всі учні навчені працювати з додатковим матеріалом, різними джерелами інформації.

Велику зацікавленість викликало обговорення красномовності й комунікабельності ораторів. Учні помічали цікаві деталі: оратор під час виступу

звертався до учнів перших рядів, коли школярі, які сиділи за останніми партами, утрачали відчуття приналежності до розмови, промовець також використовував жести, що відвертали увагу слухачів. Якщо учень читав повідомлення, красномовність такого виступу знижувалася. Завдяки такій методиці викладання географії вдалося сформувати в учнів упевненість у своїх силах. Школярі зрозуміли процес навчання й почали використовувати методи самоаналізу.

Список використаних джерел

1. Бойко В.М., Міхелі С.В. Географія підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти. – К.; Ірпінь: ТОВ “Видавництво “Перун”, 2020. – 272 с.
2. Зеленецкий К.П. Исследование о риторике в её наукообразном содержании и в отношениях, какие имеет она к общей теории слова и к диалектике. – М.: Знание, 1991.
3. Маркова А.К., Матіс Т.А., Орлов А.Б. Формування мотивації навчання. – М.: Просвещение, 1990.
4. Пестушко В.Ю., Уварова А.Ш. Географія материків та океанів. – К.: Генеза, 2007.

Мартинюк Тетяна Володимирівна,
учитель історії та правознавства,
учитель вищої категорії.
Гімназія № 153
ім. О.С. Пушкіна (м. Київ).

РОЛЬ ПЕДАГОГІКИ МУЗЕЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Сучасні тенденції розвитку освіти поставили українську школу перед новими викликами часу. Під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників в освітню практику України активно впроваджується компетентнісний підхід, адже сучасний конкурентоспроможний випускник повинен володіти набором якостей і вмінь.

Досягнути очікуваного результату можна лише за умови успішного формування ключових (базових, основних) і предметних компетентностей у рамках загальноосвітньої школи. О. Пометун вважає, що результатом цього процесу буде створення загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості [10].

Особливе місце в системі розвитку особистісних цінностей займають гуманітарні предмети, серед яких – історія. Специфіка формування історичної предметної компетентності – у здатності учня до самостійного осмислення історії й культури України в контексті світового історичного процесу й адекватної оцінки соціального й морального досвіду попередніх поколінь. “Вона має сприяти формуванню (розвитку, розкриттю потенціалу) учня як громадянина України, соціально адаптованої та відповідальної особистості через набуття ним таких предметних компетенцій” [6].

Серед арсеналу засобів реалізації компетентнісного підходу ключове місце повинна зайняти музейна педагогіка як складова педагогічної науки, що має унікальний набір способів організації педагогічної взаємодії з відвідувачем.

Характерною ознакою нашого часу, що реалізує сучасні освітні стратегії й закликає до активної співпраці учнів та вчителів у просторі музею повинно стати гасло відомого американського філософа й педагога Дж. Дьюї – “освіта через діяльність” [3].

Слід зауважити, що ефективна педагогічна взаємодія можлива не лише в межах музею чи школи. Варто виходити за їх межі, використовуючи довкілля, що дає можливість ненав'язливо формувати цікаве й емоційно насичене дидактичне середовище, побудоване на засадах неформальної освіти. У цьому контексті можлива реалізація принципів діалогу, інтерактивності, інтегративності, емоційності, комплексності [5].

Широке коло проблем розвитку музеєзнавства, з одного боку, а також нові реалії сучасної української школи, з іншого боку, підштовхують до пошуку нових форм співпраці навчальних закладів із музеями для розробки подальшої взаємодії освітнього та музейного простору [1]. Із цією метою хотілося б окреслити вищезазначену співпрацю терміном “педагогіка музейної діяльності”, що, на нашу думку, розширює межі такого співробітництва. Дослідник О. Караманов зазначає, що слід розрізняти терміни “музейна педагогіка” і “педагогіка музейної діяльності”, оскільки перший – це спосіб освоєння музейного простору й музейних колекцій, заснований на активній діяльності дітей на експозиції музею, який організовують музейні співробітники. “Педагогіка музейної діяльності – це освоєння способів пізнання світу, адекватних природі музею, здатність особистості переносити цей досвід на всі сфери власної діяльності. Організаторами такої пізнавальної дослідницької роботи виступають педагоги, котрі працюють у тісному співробітництві зі спеціалістами музею” [4].

Метою нашої роботи є ознайомлення з методами та формами організації музейної педагогіки, що були апробовані вчителями історії гімназії № 153 ім. О.С. Пушкіна (м. Київ).

На базі нашого навчального закладу діяли два стаціонарні музеї-кімнати: музей історії гімназії, музей ім. О.С. Пушкіна, а також виставки в кабінеті історії України: “Україна в Другій світовій війні”, “Антична кераміка”, а також виставка “Культура і побут українців” у кабінеті української мови та літератури, що дозволяло використовувати власну музейну історичну базу для реалізації всебічного пізнавального процесу. Це було місцем “занурення” в історичну епоху, організації різноманітних зустрічей та залучення учнів молодших та середніх класів до особливої музейної культури.

Екскурсія до музею залишається невід’ємною складовою навчально-виховного процесу гімназії №153 ім. О.С. Пушкіна.

Зміст культурно-освітньої діяльності виражено у формах організації роботи з музейною аудиторією, взаємодії з освітньою системою. Ще в 70-х рр. XX ст. було зазначено, що в арсеналі музею можна виокремити до ста різноманітних форм,

серед яких 10 є базовими. Це лекція, екскурсія, консультація, наукові читання, літературні вечори, клуби, студії, історичні ігри, зустрічі із цікавими людьми, конкурси тощо. Їх мета – інформування, навчання, розвиток творчих починань, узагальнення, відпочинок [11].

Тією чи іншою мірою сучасна школа реалізує всі форми комунікації, але вони переважно носять фрагментарний характер. Узагальнюючи передовий досвід науковців у галузі музейної педагогіки, учителі історії гімназії №153 ім. О.С. Пушкіна взяли за мету реалізувати системний підхід у використанні широкого арсеналу форм і методів музейної освіти, зайнятися пошуком й апробацією власних підходів у музейному просторі. Форми й методи організації музейної педагогіки успішно втілюються в рамках реалізації історичної освіти в нашому навчальному закладі. Подаємо перелік зазначених форм та методів музейно-педагогічної комунікації.

- дослідницька екскурсія;
- пошуково-дослідницька робота: організація проєктної діяльності (проєкти, презентації); організація науково-дослідницької діяльності (МАН);
- участь у конференціях різного рівня;
- розробка авторських та віртуальних екскурсій;
- організація героїко-патріотичних квестів;
- організація тематичних історико-літературних виступів;
- проведення позакласних занять й уроків у приміщенні музею.

Пріоритетним із вищезазначеного переліку форм і методів стала організація дослідницької діяльності учнів за умови їх свідомої навчально-дослідницької позиції в процесі взаємодії школи та музею. Використовуючи отримані знання, уміння й навички, учні опановували специфічні способи діяльності з розв'язання

навчальних проблем, розвивали дослідницький тип мислення та свої дослідницькі вміння. Це дало можливість учням 9–11-х класів брати участь у роботі МАН, а вчителям залучити якомога більше учнів до наукових досліджень.

Якщо старшокласники мали можливість повною мірою реалізувати свій пошуковий потенціал, то учні середніх класів (7–8-х) змогли отримати первинні навички, працюючи в мініпроектах. Показовим у цьому плані був проєкт “Великі українці”. Його мета – показати крізь призму діянь видатних особистостей розвиток української держави, набуті первинних навичок дослідницької діяльності. Реалізуючи цей проєкт, учні гімназії №153 ім. О.С. Пушкіна збирали інформацію про Героя України, засновника музеїв м. Переяслава-Хмельницького М.І. Сікорського. Школярі відвідували музеї, брали інтерв’ю в їх працівників, були дослідниками. На основі зібраних матеріалів підготовлено відеоматеріали (ролик) науково-популярного характеру, презентації про музеї з метою їх популяризації. Після набуття такого досвіду чимало дітей виявили бажання взяти участь у роботі МАН (секції, пов’язані з історією та краєзнавством).

Музейний простір дав можливість реалізувати головні завдання сучасної історичної освіти у формі героїко-патріотичних квестів. Із 2 вересня 2016 року по 2020 рік учні профільних історичних класів брали участь в історичній грі, присвяченій 75-й річниці оборони Києва та закінченню Другої світової війни, яка проходила на лінії оборони міста. Щороку обиралася нова локація, зокрема село Білогородка, Віта Поштова, Конча Заспа. Так ненав’язливо, цікаво й емоційно відбувається “занурення в минуле”, реконструкція подій. Учні отримали цікаву інформацію про тогочасні події, мали можливість побувати в ДОТах, подолати штучну смугу перешкод, виконати картографічні завдання, скуштувати польову кашу. Схвальні відгуки учнів та батьків про проведений захід довели ефективність таких методів, де в неформальних обставинах краще реалізується принцип інтерактивності.

Було розроблено тематичні екскурсії за межами гімназії. Наприклад, 2018 року було проведено екскурсію до Бабиного Яру з учнями 8-Б класу. Це дало можливість коригувати поданий матеріал з урахуванням індивідуальних особливостей школярів, їх освітніх потреб, досягти необхідної картини емоційного переживання. Таким чином, було підготовлено підґрунтя для подальшої організації й проведення виховного заходу, присвяченого річниці пам’яті жертв Голокосту.

Для більш ефективної взаємодії гімназії та музею виникла ідея створення комплексного проекту, який повинен був реалізувати дослідницький, творчий, практично орієнтований та ігровий компоненти. Так з'явився проєкт “Переяслав”.

У рамках укладеної в листопаді 2016 року партнерської угоди з НІЕЗ “Переяслав” улітку 2017 року розпочалася історико-краєзнавча практика.

Співробітники заповідника під керівництвом заступника генерального директора НІЕЗ “Переяслав” О. Колибенка розробили відповідні програми. Практика проходила у два етапи для учнів 8-х, 10-х класів (1-ша зміна), для 9-х (2-га зміна) із 3 по 13 червня 2017 року.

Учні мали змогу побачити народні обряди, промисли, відвідати майстер-класи народних ремесел фестивалю, що проходив у Музеї архітектури та побуту Наддніпрянської України під час святкування Зеленої неділі. На базі нашого проживання ми відтворювали обряд ряження ритуального деревця Гільця-Тополі, що супроводжувався обрядовими піснями, стрибали через вогнище, готували юшку, дівчата пускали вінки по воді.

Під керівництвом співробітників відділу археології, яких очолював Д. Тетеря, учні отримали змогу взяти участь в археологічній розвідці. Було закладено кілька шурфів на території “окольного граду” та Нижнього міста ранньомодерної доби давнього Переяслава. Знайдено матеріали козацької доби – уламки глиняного посуду, монету – “деньгу”–1764 року та інші старожитності в незначній кількості. Це допомогло науковцям зробити певні висновки, зазначені в науковому звіті археологічного відділу, а учням – навчитися закладати шурф, знімати правильно шар ґрунту, розбирати відвал, робити зачистку. Найголовнішим було те, що вони вчилися працювати в колективі та дотримуватися правил безпеки.

Меморіальний музей Г.С. Сковороди надав можливість відчувати себе учнями-бурсаками відомого філософа. Було проведено майстер-клас “Скрипторій”, під час якого учні опановували навички письма за допомогою самостійно змайстрованого каламу, гусячого пера, методи зістарювання паперу. Цей процес дуже сподобався нашим практикантам. Закріпити почутий матеріал допоміг квест музеєм і вікторина.

Хочу виокремити заняття з читання дітьми стародруків XVIII–XIX століть, із якими дозволили попрацювати працівники музею. У меморіальному музеї академіка В.Г. Заболотного цікавими були співпраця з науковим співробітником, кандидатом історичних наук А. Кузьменком, який ознайомив нас із виставкою

“Задум і реальність”, реалізовані та нереалізовані відомим архітектором проєкти в Києві, робота на електронній мапі.

Музей українських обрядів організував чудову тематичну екскурсію, ми стали учасниками лекції-показу “Із музейної скрині” (на основі музейної колекції вишиванок), де були озвучені питання збереження традицій та орнаментів давньої української вишивки. Дівчата із задоволенням узяли участь у майстер-класі зі змережування за участю майстринь-вишивальниць.

Історико-краєзнавчу практику в Переяславі пройшли 22 учні, які відвідали 15 музеїв та виставок, узяли участь в археологічних розкопках і трьох майстер-класах, прослухали 50 годин екскурсій.

Проєкт “Переяслав” був надзвичайно багатограним та включав багато складових. Опрацьовані під час практики матеріали підштовхнули учнів до вибору тем для написання робіт у МАН, різноманітних виступів та проєктів, кількість яких було збільшено в зазначений період. Наші випускники обрали історичний та мистецькі факультети для подальшого навчання у вищій школі. Учні володіють музейною культурою та широким світоглядом.

Важливим залишається соціально-комунікативний досвід, який дав наш проєкт, зовнішній результат якого ми можемо побачити, застосувати. Є ще внутрішній результат – результат діяльності, який є здобутком учня, його маленькою перемогою й етапом зростання.

Отже, із метою успішного формування ключових (базових, основних) і предметних компетенцій методичним об’єднанням учителів історії гімназії № 153 ім. О.С. Пушкіна міста Києва було використано музейну педагогіку, що допомогло створити унікальну педагогічну взаємодію “школа – музей – довкілля” для реалізації сучасних освітніх потреб, особливо формування практичних навичок. Апробовано широкий спектр музейно-педагогічних методів, а саме: рольове “проживання” історичних і культурних подій, інформаційні, продуктивні, дослідницькі реконструкції, порівняльний аналіз і випереджувальне заохочення. Такі форми роботи, як проєкти, презентації, участь у конференціях, віртуальні екскурсії, дають можливість учням реалізувати свій творчий потенціал і засвідчують перевагу в організації дослідницької діяльності учнів, на відміну від класно-урочної системи викладання історії.

Музейно-педагогічна взаємодія, без сумніву, веде до підвищення загального рівня культури учнів, формує їх свідоме ставлення до культурної спадщини людства, посилює міжпредметні комунікації.

Слід зазначити важливу роль шкільних музеїв і виставок, які формують первинні навички взаємодії в музейному просторі, а також роль наших педагогів, оскільки така діяльність вимагає постійного самовдосконалення та розвитку вчителя. Саме тому вчителі історії гімназії є частими відвідувачами музеїв, виставок, різноманітних семінарів, що допомагає бути в курсі сучасних освітніх проблем.

На жаль, гостро стоїть питання готовності й бажання музейних працівників допомагати педагогам, адже це вимагає певного фахового рівня музейників, уміння гнучко пристосовувати свою розповідь до поставлених педагогічних завдань, використовувати сучасні інноваційні технології.

Ще одним суттєвим недоліком є часові затрати, тому педагогіка музейної діяльності, без сумніву, є безцінною, але не часто вживаною педагогічною технологією.

Екскурсія з учнями до музею переважно сприймається як розвага, що значно зменшує значення заходу для розвитку дитини. Саме тому ми керуємося постановою, яка рекомендує проведення екскурсій у позакласний час або у вихідні дні, що, на нашу думку, перешкоджає процесу набуття учнями ключових і предметних компетентностей, які визнано пріоритетними.

Проаналізувавши стан справ, ми дійшли висновку, що відсутність музеєзнавчих науково-координаційних і методичних установ в Україні негативно впливає на створення й реалізацію музейно-педагогічних програм. Ініціатива в даному питанні йде від практиків: педагогів і музейних працівників, які використовують інноваційні педагогічні технології із залученням музейних колекцій. Використання потенціалу музейної педагогіки цікавить значну кількість науковців, педагогів, працівників музеїв і представників громадських об'єднань, що свідчить про актуальність проблеми й вимагає організаційного вирішення на державному рівні [2].

У рамках реалізації компетентнісного підходу в нашому навчальному закладі доцільно продовжити розробку й апробацію форм і методів музейно-педагогічної діяльності; стимулювати ріст зацікавленості учнів дослідницькими формами роботи; інтенсивніше використовувати власну музейну базу з метою створення умов для набуття учнями ключових та предметних компетентностей.

Список використаних джерел

1. Гайда Л.А. Музейно-педагогические центры Украины: опыт и перспективы развития / Л. А. Гайда // Вопросы музеологии. – 2012. – № 2(6). – С. 179–186.
2. Гайда Л.А. Музейна педагогіка: пошук оптимальної моделі // Методологічні засади історичної освіти в контексті профілізації старшої школи: матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (Кіровоград, 21–22 жовтня 2010 р.). – Кіровоград: Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2012. – С. 243–249.
3. Дьюї Дж. Школа майбутнього. – М.: Госиздат. 1926 Дьюї Дж. Демократія і освіта / Пер. з англ. – М.: Педагогіка, 2000.
4. Караманов О.В. Сучасні тенденції розвитку музейної педагогіки в Україні / О.В. Караманов // Матеріали науково-практичної конференції “Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи” (Київ, 24–25 вересня 2013 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. – К.: НКПІКЗ, 2013. – С. 35–37.
5. Караманов О.В. Роль навчального середовища в реалізації музейно-педагогічних програм і проєктів / О.В. Караманов // Постметодика. – 2013. – №3 (112). – С.41–44.
6. Компетентнісний підхід у сучасній історичній та правовій освіті. Блог вчителя історії Білоцерківцев Т.А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://historykunceve10.blogspot.com/> – Назва з екрана.
7. Левітас Ф.Л., Дудар О.В. Елементи музейної педагогіки у системі патріотичного виховання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ffre.ru/merrnajejgernaqas.html> – Назва з екрана.
8. Медведева Е.Б., Юхневич М.Ю. Музейная педагогика как новая научная дисциплина. Сб. Культурно-образовательная деятельность музеев. М., 1997. ИПРИКТ, Каф. Музейного дела. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.bvahan.com/museologypro/muzeevedenie.asp?li2=3&c_text=9 – Название с экрана.
9. Михайличенко С.С. Форми і методи роботи зі старшокласниками в умовах музейного середовища з використанням інформаційних технологій (на прикладі вивчення історії України) / С.С. Михайличенко // Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання / Ін-т інформ. технологій і засобів навчання АПН України, Ун-т менеджменту освіти АПН України; гол. ред.: В. Ю. Биков. – 2010. – № 3(17). [Електронний ресурс]. – Режим доступу

до видання: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em17/emg.html> – Назва з екрана.

10. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К.: “К.І.С.”, 2004. – С. 67.
11. Сборник материалов к областному семинару “Музейная педагогика в современном дополнительном образовании” // Составитель: Куприн Л.Ю. Самара. – 2013. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: pioneer-samara.ru/sites/default/files/docs/muzeynaya_pedagogika_sbornik.doc – Название с экрана.

Поляковська Тетяна Яківна,
учитель української мови та літератури,
учитель вищої категорії,
учитель-методист.
Гімназія №153 ім. О.С. Пушкіна (м. Київ).

СПЕЦИФІКА ЕКРАНІЗАЦІЇ КОМЕДІЇ І.І. КАРПЕНКА-КАРОГО “ХАЗЯЇН”

Будь-яка література, намагаючись осмислити й “показати” свою епоху, шукає актуальні проблеми, прагне знайти закономірності розвитку людини й суспільства. Глибоке проникнення в українську ментальність, висока сценічна вартість, майстерність діалогів і монологів, вдале поєднання гумору й сатири – ці ознаки драматургії Івана Карпенка-Карого якраз і проклали шлях до створення фільмів.

Твори І. Тобілевича – це одне широке полотно, на якому кожна п’єса ніби доповнює іншу, показує по-новому страшний процес знущання з людського життя. “У листі до сина І. Карпенко-Карий писав: “Хазяїн” – зла сатира на чоловічу любов до стягання без жодної іншої мети. Стягання для стягання” [2].

Головним персонажем вищезазначеного твору є Терентій Гаврилович Пузир, який уособлює образ українського заможного землевласника. Він тісно пов’язаний з образом Герасима Калитки із твору “Сто тисяч”, але Пузир багатший від нього. Він уже має те, про що мріяв Калитка, — землю, яку й за три дні не об’їхати (“Княжество! Ціле княжество!” [1]). Неймовірна кількість економій, десятки тисяч овець, тисячі робітників – ось що приносить капітал Пузиреві. Він мільйонер, але прагне більшого. Терентій Пузир є уособленням єдиної риси – жадібності.

Івана Тобілевича часто порівнювали з різними драматургами, називали, наприклад, українським Островським. Дехто зазначав, що іноді І. Карпенко-Карий розробляв старі теми й уже використані сюжети. Слід заперечити: він був завжди собою й, навіть торкаючись часом старих тем, давав щось своє.

П’єсу “Хазяїн” було надруковано 1900 року, коли нові економічні процеси в суспільстві стали потужними, тому герої твору набули типових рис.

1979 року режисером Ю. Некрасовим за вищезазначеним твором знято фільм, що має риси театралізованості, тобто перед нами – спектакль, знятий на

плівку. У думках і справах персонажів кінострічки “Хазяїн” зосереджено кардинальні питання сучасного буття, моральні проблеми. Тема грошей і накопичення, які руйнують душі людей, завжди була й залишається актуальною.

Серед трьох умовно виділених видів екранізації (“пряма” [3, с. 120], “авторська” [3, с. 120], “за мотивами” [3, с. 120]) необхідно зупинитися на прямій екранізації. Її основною ознакою є надзвичайно “бережливе” ставлення до змісту першоджерела. Ступінь відступу від нього незначний. Режисер намагається зберегти авторський текст, суттєво не змінює дійові особи оригіналу.

Прямою екранізацією можна вважати кінострічку “Хазяїн” Ю. Некрасова. Режисер зберіг ауру автентичності п’єси.

Екранізація літературного тексту може бути репрезентацією п’єси. Розглядаючи питання про екранізацію театральної п’єси, ми зустрічаємося з низкою проблем, зокрема проблемою адекватного мовного перекладу першоджерела й змін режисера, проблемою використання кінематографічних художніх засобів.

У картині пріоритетним є літературний матеріал, від якого не повинні відвертати увагу засоби кінематографічної виразності, проте це погляд, що розділяють не всі режисери, які адаптують сценічний матеріал для кіно.

Режисер не використовує флешбеків і різких монтажних переходів.

Зазвичай переходи на крупний план із новим персонажем здаються глядачеві дуже різкими й спричиняють появу підсвідомого дискомфорту. Щоб цього не відбувалося, нового персонажа вводять у відеоряд поступово. Починати необхідно із загального плану, потім переходити на середній, змінюючи крупним. Поступове наближення плану сприймається природніше, ніж різкі переходи з далекого на загальний.

Кінематографічний план – важливий аспект виразності, від якого залежить сприйняття глядача. Є загальний план, який використовують дуже рідко, тому що він стомлює відсутністю детальності. Напівсередній план використовують для переходу в той момент, коли із загального фону потрібно переключити увагу глядача на персонажа. Середній план дозволяє бачити деталі: фігури персонажів, предмети, навколишнє оточення. Крупний план робить акцент на міміці або якійсь деталі. Цей план найчастіше використовується в художніх фільмах психологічного характеру, коли треба продемонструвати емоції персонажа.

Дуже часто у фільмі використано крупний план і різні траєкторії руху камери, таким чином кінорежисер зосереджує увагу глядача на вербальній складовій. У фільмі часто роблять акцент на обличчях окремих персонажів,

завдяки чому можна побачити реакцію на фрази й ситуації. Освітлення майже не змінюється протягом фільму, що допомагає зосереджуватися на образах, зображених на сірому тлі.

У фільмі-спектаклі “Хазяїн” є традиційний для Голлівуда монтаж: чергуються загальні й середні плани невеликої тривалості. Оператор часто знімає головних персонажів окремо, неначебто дає можливість акторам продемонструвати майстерне володіння акторською технікою. Під час діалогів оператор наводить об’єктив на обличчя персонажів, які є слухачами. Це виразно демонструє й підкреслює реакцію на почуте.

Ю. Некрасов зберігає концептуальну цілісність п’єси, побудовану на протиставленні бажань Феногена й Пузиря (ці епізоди радісні, повні оптимізму) і реальності. Перед нами трагедія нереалізованих надій, яка вбиває людину.

Феноген начебто наївний, добродушний, проте на початку вже вимальовується образ жадібної й байдужої людини (“З усього треба користь витягати, хоч би й зубами прийшлося тягнути — тягни!” [1]). Через учинки Пузиря, хазяїна Феногена, розкривається “пузирська” філософія успіху (“Як на війні нікого не жаліли, – бо ти не вб’єш, тебе уб’ють, – так тут нема чого слини розпускати: не візьмеш ти, то візьмуть з тебе!” [1]). Ті, хто не відповідає його стандартам, сходять із дистанції: так сталося із Зозулею, якого знищило “хазяйське колесо” [1].

Смерть Зозулі у фільмі лише згадано, що неглибоко передає трагізм ситуації. Режисер “уривчасто” натякає, що “нові хазяї” залишаються господарями життя. Епізод самогубства Зозулі залишився на рівні констатації фактів.

Протилежним образом Феногену й Пузирю є Соня. Вона людяна, стримана, приваблива. У її репліках простежується драматизм, трагічна тональність, безнадійність. Вона не може прийняти жорстоке ставлення до людей. Дочка Пузиря намагається змінити ситуацію, проте у фільмі це показано лише епізодично. Героїня “відрізана” від реальної комунікації з людьми. Якщо в комедії читач спостерігає сімейний конфлікт, то у фільмі цей епізод відсутній, лише продемонстровано діалог між дочкою та матір’ю, яка тільки опускає очі.

Акторське виконання позбавлене надзвичайної емоційності й педальованих інтонацій. Феноген грає дуже стримано, Пузир категоричний у своїх діях, Соня не є достатньо переконливою у своїх поглядах.

Не залишається поза увагою закадровий простір: глядачі чують голоси овець — одне із джерел збагачення. Таким чином режисер створює атмосферу любові до наживи.

Деякі сучасні психологи стверджують, що світом керують людські почуття. У творі “Хазяїн” думка про голод і любов до багатства підштовхують персонажів до серйозних, але часом необдуманих учинків.

Неймовірне бажання призводить до негативних наслідків. У стані емоційного збудження більшість людей здійснює імпульсивні вчинки. Необхідне оптимальне поєднання: пристрасть породжує енергію, проте енергія без розуму, без властивості розуміти й відрізнити добро від зла безглузда. Пузир прагне ще більше збагатитися, проте постраждає від своєї жадібності.

Є такі види екранізацій, як “переказ-ілюстрація, нове прочитання, переклад” [4]. Якщо говорити про створення “Хазяїна”, то слід відзначити: екранізація є переказом-ілюстрацією, який характеризується найменшою віддаленістю сценарію й фільму від тексту твору. Під час створення такої екранізації текст, діалоги і монологи скорочуються. Частина сцен, дія яких відбувається в інтер’єрах, переноситься на природу, проте у фільмі Ю. Некрасова майже всі дії показані в “палатах” Пузиря. Цікавим елементом інтер’єру є вікно, яке не можна побачити глядачу й у яке постійно дивиться Пузир.

“Вікно – символ ідеї проникнення, потенційних можливостей; свідомості, світлоносності; отвору, через який здійснюється зв’язок людини із зовнішнім світом; зв’язку з потойбічним світом; надії, чекання” [5]. Вікно показує такі семантичні опозиції, як зовнішні – внутрішні, видимі – невидимі, безпека (надійність) – небезпека (ризик).

Раніше вікна намагалися сховати від зайвих поглядів, бо з ними часто пов’язували небезпеку. Вікно, за міфопоетичною традицією, використовували нечиста сила й смерть. Символіка вікна як ока будинку пов’язана з тим, що воно забезпечує перегляд території й передбачення небезпеки. Так і у фільмі: вікна не видно. Отже, попереду біда. Пузир спостерігає у вікно за своїми вівцями, через які на нього чекає небезпека.

Питання щодо талановитого копіювання чи відходу від першоджерела хвилювало творців у всіх видах мистецтва. Мистецтвознавці дійшли спільного висновку: не потрібно повторювати твір. Не можна не погодитися із цим після аналізу фільму-спектаклю.

Варто додати, що в екранізації текст п’єси дещо скорочено, пом’якшено трагедійне звучання, кінофільм дуже серйозний, наближений до оригіналу. Хотілося б побачити результат фантазії режисера, який міг би здивувати й зачарувати глядача. На нашу думку, відхід від сюжету, розкриття головних і другорядних персонажів – усе це збагатило б і розширило б зміст кінотвору.

Отже, екранізація твору І. Карпенка-Карого “Хазяїн”, створена кінорежисером Ю. Некрасовим 1979 року, є прямою, а також переказом-ілюстрацією.

Список використаних джерел

1. Карпенко-Карий І. Хазяїн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1006> – Назва з екрана.
2. Комедія І. Карпенка-Карого “Хазяїн” – видатне досягнення української драматургії XIX століття. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/14636/ – Назва з екрана.
3. Москаленко-Висоцька О. Особливості релевантності української екранізації / О. Москаленко-Висоцька // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2020. – №1. – С. 120–124.
4. Русская школа экранизации. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.portal-slovo.ru/art/35958.php> – Название с экрана.
5. Словник символів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukrlife.org/main/evshan/symbol_v.html – Назва з екрана.

Міхаль Наталія В'ячеславівна,

учитель англійської мови,

учитель вищої категорії,

учитель-методист.

Гімназія №153 ім. О.С. Пушкіна (м. Київ).

НЕОБХІДНІСТЬ НАПИСАННЯ ДИКТАНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Необхідно зазначити, що молодшим школярам нелегко виробляти навички письма англійською мовою, коли немає навичок рідною мовою. Саме тому вчителю англійської мови під час вивчення алфавіту слід приділяти увагу систематичній роботі над розвитком навичок письма в першокласників.

За програмою НУШ у загальноосвітніх школах у першому класі англійську мову викладають 2 години на тиждень по 35 хвилин у двох групах по 15 учнів. 70 хвилин на тиждень без домашніх завдань. Цього дуже мало для вивчення нових форм букв, розробки дрібної моторики. Крім того, під час канікул у дітей відсутня активізація англійської мови, що призводить до забування всіх навичок написання букв англійського алфавіту.

Наша пропозиція стане суттєвою допомогою для вчителів, які намагаються розв'язати проблему формування навичок письма в першокласників й учнів на початку другого й третього року навчання англійської мови. Це спосіб систематичної перевірки, повторення й покращення письмових навичок за допомогою диктантів.

Диктанти – ефективна форма роботи, що дозволяє контролювати динаміку навчання учнів. Це дуже важливо на початку року, коли вчитель починає працювати з новими дітьми (другий, третій класи). Диктанти мають додаткову перевагу, оскільки не вимагають від учнів використання підручників та особливої підготовки.

Слід зазначити, що програма дозволяє використання учнями друкованих літер під час вивчення алфавіту, досвід показує, що це не доцільно, оскільки потім дітям важко опрацьовувати рукописний шрифт. Крім цього, програма не виділяє на це час. Саме тому краще паралельно вивчати друкований і рукописний шрифт.

Пропонуємо 7 базових кроків:

1-й крок.

Скласти список букв, із написанням яких виникають труднощі:

- * неправильно починають писати букву – дуже низько / дуже високо (о, е);
- * неправильний напрям ручки (у, х, з);
- * недописують верхню частину букв (t, d, b, h, k);
- * не опускають букву вниз за лінію (g, j, y);
- * слова не написано точно на лінійці;
- * букви неправильно з'єднані одна з одною;
- * неправильно написано великі літери;
- * слова неправильно розташовано на рядку;
- * базову пунктуацію неправильно розташовано (апострофи, коми).

2-й крок.

Наступний крок – це написання невеликих диктантів. У першому класі – буквені диктанти, у другому й третьому класі – тексти відповідно до рівня класу. Це може буде адаптований текст, який учні опрацьовували, тобто читали його, перекладали, учили напам'ять, якщо вокабуляр і структури знаходилися в межах компетенції учнів.

3-й крок.

Диктанти повинні бути проаналізовані вчителем, щоб він зміг ідентифікувати найбільш загальні помилки. Щоб зробити це, учитель може скласти список усіх базових помилок і робити помітки щодо типів помилок у списку.

Наприклад:

1. Неправильне написання букв.
2. Паличка вгору (t, d).
3. Паличка вниз (j, g).
4. Вихід за лінію.
5. Поєднання букв.
6. Форма великої букви.
7. Неправильна відстань.
8. Пунктуація.

Якщо систематично працювати із цим списком, учитель зможе зробити висновок, що пункти 3, 5 або 7 відпрацьовано всім класом, а інші пункти ще потребують додаткової уваги. Учителю треба вирішити, у якому порядку пункти повинні бути відпрацьовані.

4-й крок.

Наступний крок – це написання дуже коротких диктантів, що містять слова з буквами, які є важкими для написання. Наприклад, розповсюджена помилка учнів – це недописування верхньої частини букв t u d. Саме тому диктант повинен містити багато слів із цими буквами. Звичайно, треба вибрати слова, які відомі учням.

5-й крок.

На початку наступного уроку вчитель повинен присвятити деякий час повторенню графічного накреслення букв, написання яких треба відпрацювати. Добре, коли діти говорять, як треба писати ці літери. Зокрема, як починається буква, який рух руки й напрям ручки, яку частину букви пишемо вниз за лінію тощо. Дітям подобається ця робота. Учитель повинен чітко показувати учням, як правильно писати букву, використовуючи дошку, нагадуючи їм основні рухи руки під час письма. Далі повинна бути практика, яку контролює вчитель. Це демонстрація букв на класній дошці з наступним копіюванням букв і слів із дошки в зошит.

У великих групах учителю важко контролювати учнів під час письма, але цей контроль дуже важливий, оскільки молодші школярі звикають писати букви неправильно, виправити це буде важко. Саме тому для дітей у великих групах корисно проводити практику списування в парах: один учень пише, а інший спостерігає за правильністю написання. Учитель у цей час може приділити увагу учням, які цього потребують.

6-й крок.

Учитель дає підготовлені диктанти й збирає роботи.

7-й крок.

Роботи повинні бути проаналізовані, щоб учитель міг побачити динаміку. Якщо письмо учнів не покращується, учитель повинен підготувати ще один диктант для відпрацювання тих же помилок, попередньо приділивши увагу важким елементам. Якщо покращення є, учитель готує наступний диктант із відпрацюванням інших труднощів.

Отже,

1-й крок – список труднощів у письмі.

2-й крок – написання невеликих диктантів.

3-й крок – аналіз диктантів й ідентифікація помилок.

4-й крок – невеликі диктанти, що містять елементи, виявлені раніше.

5-й крок – відпрацювання помилок.

6-й крок – підготовлені диктанти на основі відпрацювань.

7-й крок – аналіз динаміки письма.

Дотримуючись вищезгаданого алгоритму, учителі можуть систематично перевіряти й удосконалювати навички письма своїх учнів. У деяких групах дітям подобається бачити позитивну динаміку в таблицях обліку їхніх помилок. Це дуже важливо під час функціонування безоціночної системи.

Отже, проведення диктантів під час вивчення англійської мови в початковій школі – дуже важлива робота, що сприяє покращенню навичок письма учнів.

Міхаль Наталія В'ячеславівна,

учитель англійської мови,

учитель вищої категорії,

учитель-методист.

Гімназія №153 ім. О.С. Пушкіна (м. Київ).

ПОЗАКЛАСНИЙ ПРОЄКТ “ЛИСТУВАННЯ З ОДНОЛІТКОМ”

Із історії проєкту

Декілька років тому в нашій гімназії реалізовували проєкт “Посткросинг”, популярний серед підлітків. Проєкт дозволяв надсилати листівки всьому світові. Для цього треба було зареєструватися на сайті, створивши свій профайл. Проєкт тривав лише два роки, тому що вартість поштових відправлень збільшилася в декілька разів (від 7–9 гривень на початку проєкту до 60–70 гривень наприкінці), його результати спонукали вчителя шукати нові можливості. Їх було знайдено.

Випускниця нашої гімназії Щелкова Марія живе в Естонії й працює вчителем англійської мови в Німецькій гімназії (м. Таллінн). Учителька погодилася організувати листування між учнями, які живуть в Україні й Естонії. Декілька місяців тривала підготовча робота – і листування почалося.

Проєкт “Листування з ровесником” реалізувався 2020 року в 7-х класах гімназії (учитель Н.В. Міхаль).

Мета й завдання проєкту

Суть проєкту – організація листування між учнями гімназії №153 ім. О.С. Пушкіна (м. Київ) і Німецької гімназії (м. Таллінн). У проєкті брали участь 15 учнів 7–А класу й 13 учнів 7–Б класу. Діти обмінювалися листами з учнями 8-х і 9-х класів.

Мета проєкту – покращення навичок використання англійської мови (особливо писемної), поєднуючи прагнення учнів і мету вчителя.

Беручи участь у проєкті, учні розвивають навички письма англійською мовою й свої соціокультурні компетентності. Учні були залучені до індивідуальної діяльності, що вимагала від них участі в дискусіях й обговореннях.

Мета проєкту – допомагати учням розвивати навички письма, уміння письмово висловлювати свої думки й почуття.

Результатом будь-якого шкільного проєкту є поєднання потреб учнів і цілей учителя. Поки що ці два аспекти існують окремо, саме тому неможливо досягти

хорошого результату. Нижче зазначені дані ілюструють потреби учнів і цілі вчителя.

Потреби учнів

- * Потреба в практиці письма.
- * Потреба в письмі з реальними цілями.
- * Потреба в аутентичній аудиторії.
- * Потреба в мотивації.
- * Потреба в нових викликах.
- * Потреба в нових навичках.
- * Потреба в навичках для майбутньої трудової діяльності.
- * Потреба у творчості.
- * Потреба в аутентичному письмі.

Цілі вчителя

- * Удосконалення навичок письма.
- * Цільове письмо.
- * Активне спілкування.
- * Ентузіазм учнів.
- * Спільна робота учнів.
- * Індивідуальний результат.
- * Працювати індивідуально, використовуючи отримані інструкції.
- * Усні або електронні презентації.

Розвиток навичок письма

У проєкті брали участь діти 12–13 років. Слід узяти до уваги, що учні протягом року писали твори по 70–100 слів на різні навчальні теми, тобто мали письмові навички. Навички ж написання листів і листівок були відсутні.

Слід зазначити, що навички письма часто є найважчими для розвитку. Можливо, це відбувається тому, що в класі вчителі більше приділяють увагу розвиткові навичок аудіювання, говоріння й читання. Контрольована практика письма на ранніх етапах вивчення мови допоможе розвинути мовні навички й підготувати учнів до продуктивного письма на більш високих рівнях. Є відмінності між усним і писемним мовленням. Наприклад, у розмовній англійській мові є багато скорочених форм, висловів тощо. Ці відмінності не лякають тих, хто вивчає мову на середньому рівні, але діти потребують спеціальних роз'яснень та інструкцій. Без інструкцій учителя учні не змогли б написати лист, бо вчитель пропонує перевірені моделі й корисний вокабуляр, який можна використовувати в реальній ситуації написання листа ровеснику. Я

запропонувала список слів і висловів, стійких словосполучень, що використовують у листах; пояснила композицію тексту; специфіку контенту, написання адреси.

Учні самостійно використовували інструкції, розвиваючи відповідну компетентність. Лист без помилок не був вимогою проєкту. Після обговорення з дітьми виникла необхідність скласти й обговорити список тем для листів, щоб їх цікаво було читати й адресату захотілося написати відповідь. Список змінювався, теми вар'ювалися відповідно до розвитку проєкту.

Теми обговорювали під час уроку. Вони були пов'язані з інтересами учнів, родиною, спортом, музикою, їжею, домашніми тваринами, рідним містом і країною.

Вимоги до написання листів були такі:

1. Кожен учень повинен був написати лист.
2. Кожен учень повинен був написати лист вчасно.
3. Кожен лист повинен бути закінченим за формою та змістом.
4. Вокабуляр й структуру листів можна було брати з банку структур, створених і відпрацьованих у класі.
5. Листи можуть бути лаконічними й простими за формою й стилем, поступово стаючи більш довгими й складними згідно із прогресом учня.

Є ще одна причина необхідності застосування практики написання листів для школярів середнього віку. Листи, що належним чином оформлено, створені за зразком, який використовують для написання творів. Лист, як і твір, має три базові компоненти:

1. Привітання, що є вступом.
2. Основне повідомлення, що є основною частиною.
3. Заключна частина й підпис.

Таким чином, написання листів може бути ефективним методом введення й закріплення принципів написання творів англійською мовою, а також іншими мовами, оскільки учень повинен спочатку логічно організувати свої думки, а потім письмово їх оформити.

Розвиток практичних життєвих навичок

У проєкті брали участь учні 12–13 років. Було з'ясовано, що в дітей такого віку відсутні навички практичної діяльності. Деякі учні ніколи не були на пошті, не розуміли, як вона функціонує. Переважно учні не знають, як надіслати листа, скільки коштує конверт і марка, як їх купити. Перші навички були сформовані за допомогою батьків, які супроводжували дітей на пошту, потім діти почали це

робити самостійно. Перші листи учні приносили вчителю на перевірку, але швидко почали писати самостійно.

Развиток соціокультурних компетентностей

Коли діти почали отримувати перші листи з Таллінна від учнів Німецької гімназії, школярі усвідомили, що завдяки англійській мові можна спілкуватися з усім світом. Діти вперше реалізували свої знання на практиці. Для учнів Німецької гімназії англійська мова – друга іноземна мова, однак рівень знань англійської мови в них дуже високий. Виявилося, що діти з інших країн хочуть спілкуватися, мандрувати, люблять читати, дивляться однакові фільми, слухають однакову музику. Для учнів листування було новим стимулом для напруженої роботи, не було різниці між відмінниками та учнями з нижчим рівнем знань: усі вони хотіли поділитися своїми думками й почуттями.

Зазначимо, що під час уроків учні вивчали історію Євросоюзу й столиці країн, що входять до Євросоюзу. Після отримання листів учні ділилися з усім класом цікавими фактами у форматі трихвилинних презентацій.

У шкільній рекреації обладнано стенд із політичною картою Євросоюзу й найцікавішими листами. Під час перерв учні різного віку цікавляться ним.

На фотографії – карта Євросоюзу з листами учнів.

Автор фотографії – Н.В. Міхаль.

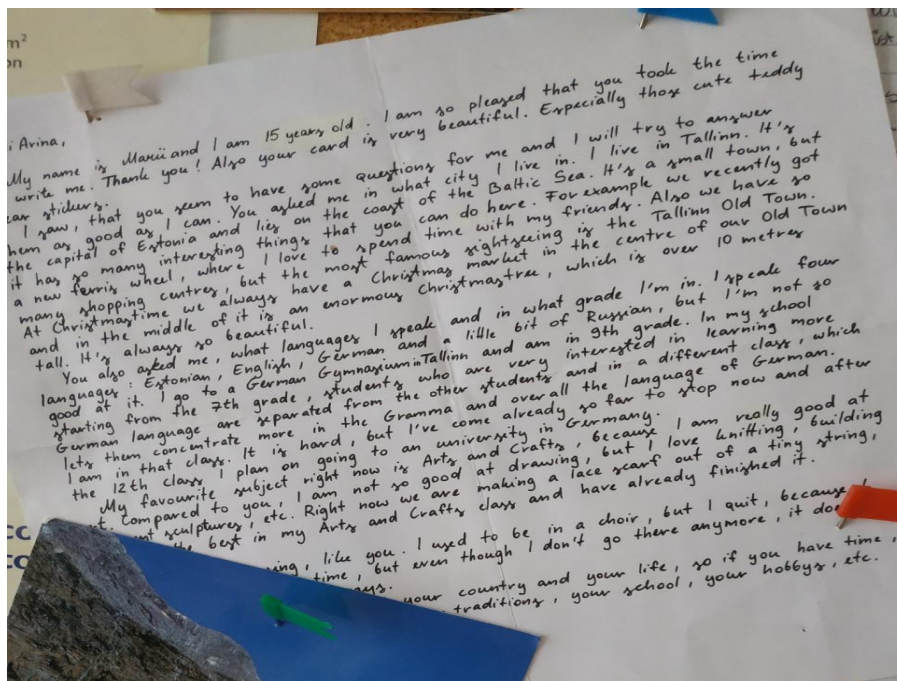
Методи контролю

Контроль за проведенням позакласного проєкту відбувається різними способами:

– домашні твори;

- електронні презентації;
- усні презентації на уроці.

Учасники проєкту систематично роблять усні презентації, тривалість яких – 3 хвилини. Завдяки усним презентаціям відбувається підготовка учнів до чергової атестації. Якість презентацій постійно зростає, учні набувають необхідного досвіду презентацій і відчують себе більш упевненими, коли розповідають про те, що їх зацікавило. Є велика мотивація, оскільки учні відчують інтерес аудиторії до презентацій, під час яких відбувається демонстрація листів і листівок від однолітків з Естонії.

На фотографії лист гімназиста.

Автор фотографії – Н.В. Міхаль.

Висновки

Проєкт “Лист однолітку” почав реалізовуватися 2020 навчального року й за звітний період були отримані хороші результати.

1. Учні з бажанням пишуть тексти для іншомовної аудиторії, демонструють результати своєї роботи, систематично створюючи усні презентації.
2. Установлено соціальні й культурні контакти між українськими й естонськими школярами.

3. Учні навчилися розповідати про звичаї й традиції своєї країни, пам'ятки України й Києва.
4. Учні підвищили рівень знань англійської мови.
5. Виник інтерес до письма й читання англійською мовою.
6. Покращився почерк деяких учнів.

Отже, реалізація проєкту “Лист ровеснику” під час навчальної діяльності продемонструвала, що подібна практика може бути рекомендована для використання в позакласній роботі з англійської мови для учнів середнього шкільного віку.

Шпак Олена Анатоліївна,

учитель математики, учитель вищої категорії,

учитель-методист.

Гімназія № 153 ім. О.С. Пушкіна (м. Київ).

ОСНОВНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Термін “самостійна робота” не є тотожним у різних країнах світу. Це й опосередковане навчання, пряме навчання, тиха робота, індивідуальна робота, незалежне навчання. Неоднозначно також трактується категорія “учнівська самостійна робота”. Наприклад, деякі фахівці визначають цю категорію як засіб організації та здійснення учнями чітко визначеної пізнавальної діяльності, а інші стверджують, що це один із різновидів занять, специфічною особливістю якого є відсутність учителя під час навчальної діяльності учня. На мою думку, ця робота є чи не єдиним способом формування самостійності в набутті учнями знань, що актуально в умовах дистанційного чи змішаного форматів навчання. Сучасний розвиток суспільства вимагає від педагога розвивати й формувати в школярів такі учнівські компетентності, які мають дозволити їм самостійно здобувати нові знання, оволодівати вміннями та навичками на базі закладених у шкільні роки основ самоорганізації й самовиховання, закласти стійку внутрішню потребу до постійного самовдосконалення на будь-якому етапі життя.

Насправді самостійності не можна навчитися – її можна тільки виховати. Лише завдяки кропіткій, системній і систематичній організації самостійної роботи в навчальному процесі вчитель може сформувати в учнів внутрішні пізнавальні потреби; уміння аргументувати; бажання вдосконалювати свої розумові операції та професійне теоретичне мислення. Учитель має створити такий організаційний та мотиваційний режим самостійної діяльності, який би сприяв розвитку учнівської особистості й найбільш повному розкриттю творчого потенціалу школярів.

Практика застосування самостійної роботи учнів у школі взагалі й на уроках математики зокрема дозволяє успішно розв’язувати багато навчально-виховних завдань:

- сприяти усвідомленому й ґрунтовному засвоєнню учнями навчального матеріалу;

- напрацьовувати в школярів уміння й навички, яких вимагає початкова програма;
- навчати дітей користуватися набутими знаннями в повсякденній діяльності, зокрема в суспільно корисній праці;
- розвивати під час засвоєння знань дитячі пізнавальні здібності: спостережливість, допитливість, логічне мислення, творчу активність;
- прищеплювати здобувачам освіти культуру розумової та фізичної праці, формувати вміння із зацікавленістю працювати самостійно;
- готувати учнів до того, щоб вони могли успішно реалізувати себе в суспільному житті після закінчення навчання.

Під час уроків математики використовую такі основні форми самостійної роботи:

- самостійне опрацювання теоретичного матеріалу підручника;
- проведення “Математичних диктантів на 12 завдань”;
- проведення різноманітних тематичних тестових завдань;
- практикування створення учнями електронних презентацій самостійно виконаних робіт;
- робота за індивідуальними картками-завданнями;
- організація уроку в робочих групах, сформованих за різними принципами;
- проведення різноманітних форм контролю тощо.

Проаналізуємо форми, які перевірені багаторічною практикою, більш детально.

Важливо поступово формувати вміння читати математичну літературу й матеріали підручника. Учні молодших класів ще не мають необхідних навичок у виборі головного з великого тексту; не розуміють математичної термінології, формул, символів або позначень; не вміють паралельно читати текст і розглядати рисунки, що його супроводжують; не використовують посилання на раніше відомі теоретичні факти тощо. Добре зарекомендувало себе проведення перед самостійною роботою з математичним текстом фронтального опитування для повторення матеріалу. Бажано пояснити значення нових термінів, символів та позначок, а за потреби навести їх українські, російські чи англійські відповідники. Наприклад, з учнями п'ятих класів ми часто читаємо тексти підручника разом, супроводжуючи матеріал необхідними коментарями та роз'ясненнями. Учимося робити опорний конспект математичного тексту. З учнями шостого класу практикую перед написанням тематичної контрольної роботи проведення обов'язкового для всіх десятихвилинного теоретичного заліку, який наведено в

додатку 1. Кожен учень отримує залікову картку з вивченої теми та має записати закінчення декількох формул або математичних тверджень, вставляючи в них одне або декілька навмисно пропущених слів. При цьому важливо формулювати твердження в редакції або формі, відмінній від запропонованої в тексті підручника. Невелику за обсягом роботу учень швидко виконує, учитель її перевіряє – у педагога виникає повне уявлення про рівень засвоєння учнями теоретичних знань. Учитель показує прогалини та недопрацювання, для виправлення яких ще є час перед контрольною роботою.

Для учнів старших класів, які працюють із математичним текстом, готують своєрідну дорожню карту з вивчення теми (додаток 2). Під час підготовки до уроку учні самостійно читають текст, знаходять відповіді на поставлені в карті запитання й створюють своєрідний письмовий конспект. Таким чином, жодне питання з теми не залишається поза увагою дитини. За наявності складних для розуміння питань під час уроку з'ясовуємо проблему й відразу переходимо до відпрацювання практичних навичок. Рівень мотивації учнів до навчальної роботи при цьому суттєво підвищується.

Під час організації розв'язування тренувальних практичних вправ ефективною є зміна форми їх проведення (колективне, індивідуальне, групове): задачі-трафарети; задачі-матрьошки; одна задача багатьма способами; задача, що є повним розрахунком фігури; різнорівневі та різнопланові творчі завдання тощо.

“Математичні диктанти на 12” є ще однією формою самостійної роботи, яка сприяє вмінню слухати, концентрувати свою увагу (додаток 3). У їх основі лежить напрацювання навичок сприйняття завдань на слух повністю або частково. Це короткотермінові перевірочні завдання, які учні прослуховують, розв'язують у чернетках та заносять отримані результати до спеціального бланку відповідей. Крім того, такі диктанти дають можливість викладачеві швидко й точно перевіряти якість виконання домашніх завдань, а їх регулярність і системність мотивують учнів якісно виконувати домашню роботу. Цей метод показав свою ефективність як у молодших, так і в старших класах.

Позитивному навчальному процесові сприяє така форма самостійної роботи, як “Індивідуальні картки”, що дуже ефективна під час роботи з учнями, які мають низький рівень самоорганізації, яким важко довго тримати стійку увагу. Під час уроку таким учням роздають картки із завданнями, подібними до тих, що виконують у класі на дошці та супроводжують відповідні пояснення вчителя чи інших учнів. Робота з карткою дає учневі комфортний час на виконання завдань,

не змушує його “бігти” за більш підготовленими учнями, створює зручні психологічні умови для виконання завдання, що є мотивацією для школяра.

Викликом часу є використання такої форми самостійної роботи, як підготовка учнями електронних презентацій із різних тем, що сприяє вдосконаленню вмінь роботи з використанням комп’ютерної техніки. Приклад із роботи з індивідуальними картками й електронними презентаціями наведено в додатку 4.

Ефективною є певним чином модифікована традиційна практика проведення тематичних контрольних робіт (додаток 3). Їх розроблено у формі ДПА в чотирьох варіантах. Робота містить чотири частини різного рівня складності. Класній контрольній передують домашня контрольна, яка є певною мірою її прототипом. Кожне завдання контрольної має свою “ціну”, яка зазначена в картці. Це дає учневі можливість реально оцінювати власні сили й самостійно обирати бажану складність й обсяг завдань. Контроль містить закриті та відкриті тестові завдання, завдання на встановлення логічних відповідностей між математичними об’єктами та завдання з повним описом логічних міркувань і дозволяє визначити рівень засвоєння теоретичних та практичних знань учнів із теми. Важливо, щоб формат таких робіт був сталим із п’ятого по дев’ятий клас.

Підбиваючи підсумки, хочу зазначити, що, якими б здібними не були наші учні, вирішальна роль в організації їх самостійної роботи належить саме нам – учителям. Ми маємо розпізнати й усебічно розвивати кращі якості наших вихованців, навчити їх самостійно працювати, закласти основи самоорганізації та самовиховання, щоб сформувати вміння й бажання постійно самовдосконалюватися. Спрямованість учнів на інтенсивну самостійну роботу із самого початку навчання в школі допомагатиме їм під час навчання у вищому навчальному закладі та неодмінно полегшить процес адаптації в професійній діяльності.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗАЛІК
із теми “МНОЖЕННЯ ТА ДІЛЕННЯ РАЦІОНАЛЬНИХ ДРОБІВ”

Варіант III

1. Добуток двох раціональних чисел із різними знаками має знак, а його модуль рівний обох множників.
2. При множенні даного числа на отримують число, протилежне даному.
3. Якщо числа a і b мають знаки, то їх добуток буде додатним.
4. Якщо добуток ста множників дорівнює нулю, то хоча б один із них дорівнює
5. Значення парного степеня від'ємного числа завжди
6. Якщо $m < 0$ і $n < 0$ та $p > 0$, то значення виразу $mn + bp$, то значення виразу буде мати знак
7. Заміну виразу $ab + ac$ виразом $a(b + c)$ називають за дужки.
8. Щоб звести подібні доданки, треба додати їх та отриманий результат помножити на
9. Щоб знайти частку двох від'ємних чисел, треба поділити їхні та перед отриманим результатом поставити знак
10. Коефіцієнтом виразу xuz є число
11. Якщо у виразі $(a - b) - (c - d)$ розкрити дужки, то отримаємо вираз
12. Якщо дане від'ємне число поділити на один, то це число не

ДОРОЖНЯ КАРТА
з теми
“ПРОМІНЬ. КУТ. ВИМІРЮВАННЯ КУТІВ”

Прочитайте пункт 3 підручника. Знайдіть у тексті відповіді на подані запитання. Запишіть їх у зошит. Вивчіть відповіді напам'ять.

1. Що таке промінь (півпряма)? Як зображується та позначається промінь?
2. Які промені називаються доповняльними?
3. Яка геометрична фігура називається кутом?
4. Які елементи має кут? Як зображується та позначається кут?
5. Які види кутів вирізняють у геометрії?
6. Сформулюйте означення кожного з видів кута.
7. У яких одиницях вимірюють величину кута?
8. Якими приладами вимірюють кути?
9. У якому випадку два кути називають рівними?
10. У якому випадку про промінь можна сказати, що він проходить між сторонами даного кута? Відповідь проілюструйте.
11. Що таке бісектриса кута?
12. Сформулюйте основну властивість кута, його аксіому?

ДОДАТОК 3

**МАТЕМАТИЧНИЙ ДИКТАНТ № 5 із теми
“ДОДАВАННЯ ТА ВІДНІМАННЯ НАТУРАЛЬНИХ ЧИСЕЛ.
МНОГОКУТНИКИ”**

№ 1. Трикутник має сторони a , b і c та кути 1 , 2 і 3 . Укажіть вид трикутника, користуючись інформацією 1–3.

- 1) $a = 60$ см, $b = 6$ дм і $c = 600$ мм;
- 2) $\angle 1 = 38^\circ$, $\angle 2 = 50^\circ$ і $\angle 3 = 92^\circ$;
- 3) $a = 30$ см, $b = 40$ см і $\angle 3 = 90^\circ$.

№ 2. Складіть числовий вираз для розв’язування задачі й укажіть його значення та одиниці вимірювання.

Довжина однієї сторони прямокутника дорівнює 14 см, що на 5 см більше за довжину його іншої сторони. Знайдіть периметр прямокутника.

№ 3.

1. Складіть буквенний вираз для розв’язування задачі та укажіть його одиниці вимірювання.

2. Периметр прямокутника дорівнює 48 см, а його довжина a см. Знайдіть ширину прямокутника.

№ 4.

1. Складіть формулу для розв’язування задачі та, користуючись нею, укажіть значення невідомого.

2. Периметр P рівнобедреного трикутника дорівнює 82 см, а його бічна $b = 32$ см. Знайдіть основу a цього трикутника.

№ 5. Знайдіть суму коренів рівнянь $(x - 18) - 73 = 39$ та $24 + (y - 52) = 81$.

№ 6. Дайте коротку відповідь на запитання 1–4.

1. Що треба зробити з від’ємником та різницею, щоб отримати зменшуване?

2. Один із доданків збільшили на 19. Як треба змінити (збільшити чи зменшити) другий доданок, щоб сума не змінилася?

3. Від’ємник зменшили на 47. Як треба змінити (збільшити чи зменшити) зменшуване, щоб різниця не змінилася?

4. Зменшуване збільшили на 26, а від’ємник зменшили на 26. Як при цьому зміниться різниця?

БЛАНК ВІДПОВІДЕЙ

№ 1.

- 1) рівносторонній; (1 бал)
- 2) тупокутний; (1 бал)
- 3) прямокутний. (1 бал)

№ 2.

$$2 \cdot (14 + (14 - 5)) = 46 \text{ (см)}. (1 \text{ бал})$$

№ 3.

$$(48 - 2a) : 2. (1 \text{ бал})$$

№ 4.

$$P = a + 2b, a = 18 \text{ см}. (1 \text{ бал})$$

№ 5.

$$x = 130, y = 109, x + y = 239. (2 \text{ бали})$$

№ 6.

- 1) додати; (1 бал)
- 2) зменшити на 19; (1 бал)
- 3) зменшити на 47; (1 бал)
- 4) збільшиться на 52. (1 бал)

**ТЕМАТИЧНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА № 6 з теми
“МНОГОКУТНИКИ. ПЛОЩІ МНОГОКУТНИКІВ”**

**ВАРІАНТ I
ЧАСТИНА I**

*Оберіть єдину правильну відповідь із чотирьох наведених до завдань № 1–6.
Правильно обрана відповідь на одне завдання – 0,5 бали.*

№ 1. Укажіть значення площі трикутника, дві сторони якого дорівнюють 4 і 7 та утворюють кут 60° .

А) $28\sqrt{3}$; Б) 7; В) $7\sqrt{3}$; Г) 14; І) $14\sqrt{2}$.

№ 2. Укажіть значення площі ромба, діагоналі якого дорівнюють 8 і 5.

А) 10; Б) 20; В) 26; Г) 30; І) 40.

№ 3. Укажіть значення площі прямокутника з вимірами $8\frac{1}{6}$ та $2\frac{4}{7}$.

А) $10\frac{31}{42}$; Б) 42; В) $16\frac{2}{21}$; Г) $20\frac{5}{13}$; І) 21.

№ 4. Укажіть значення площі квадрата зі стороною $2\sqrt{2} - 1$.

А) $9 - 4\sqrt{2}$; Б) 7; В) $1 - 2\sqrt{2}$; Г) $4\sqrt{2} + 9$; І) 9.

№ 5. Укажіть значення площі паралелограма, одна зі сторін якого дорівнює 1,8, а відповідна їй висота – 0,15.

А) 0,027; Б) 0,2; В) 0,25; Г) 0,27; І) 2,7.

№ 6. Укажіть кількість сторін многокутника, якщо сума його внутрішніх кутів дорівнює 3660° .

А) 22; Б) 20; В) 18; Г) 16; І) 14.

ЧАСТИНА II

Установіть указані відповідності між математичними об'єктами в завданнях № 7–8. Правильно виконане завдання приносить 2,25 бали.

№ 7. У ромбі ABCD точки K, M, N і Q – середини його сторін AB, BC, CD і AD відповідно. Діагоналі AC = 10 і BD = 24 перетинаються в точці O.

Установіть відповідність між площами фігур 1–3 та їх значеннями А–Г.

1) Трикутник AOB; А) 7,5;

2) Трикутник DON; Б) 15;

- 3) Чотирикутник KMNQ. В) 30;
Г) 60;
Г) 120.

№ 8. У трикутнику ABC кут C є прямим, а висота CH розділяє його гіпотенузу на відрізки AH = 2 і BH = 6.

Установіть відповідність між відношеннями 1–3 та їх значеннями А–Г.

1. Відношення площ трикутників АНС і ВНС;	А) $\frac{\sqrt{3}}{2}$;
2. Відношення радіусів кіл, вписаних у	Б) $\frac{1}{3}$;
трикутники АНС і АВС;	В) $\frac{1}{4}$;
3. Відношення радіусів кіл, описаних навколо	Г) $\frac{\sqrt{3}}{4}$;
трикутників ВНС і АВС.	Г) $\frac{1}{2}$.

ЧАСТИНА ІІІ

Розв'яжіть задачі № 9–10 на чернетці та запишіть до бланку відповідей отримані результати. Правильно вказана відповідь до задачі приносить 1,25 бали.

№ 9. Менша основа рівнобічної трапеції дорівнює 15 см, а висота – $3\sqrt{3}$ см. Знайдіть площу цієї трапеції, якщо один із її кутів дорівнює 150° .

№ 10. Основи прямокутної трапеції дорівнюють 6 дм і 12 дм, а тупий кут – 120° . Знайдіть площу трапеції.

ЧАСТИНА ІV

Розв'яжіть задачу № 11, навівши детальні записи своїх міркувань. Правильне виконання завдання приносить 2 бали.

№ 11. Перпендикуляр, проведений через середину бічної сторони рівнобедреного трикутника, ділить його висоту, проведену до основи, на відрізки 17 см і 8 см, рахуючи від вершини.

Знайдіть площу цього трикутника.

**Відкрите заняття з теми
“СУМІЖНІ ТА ВЕРТИКАЛЬНІ КУТИ”,
проведене в 7-му класі**

Мета заняття:

- узагальнити теоретичні знання учнів із теми та закріпити їх під час розв’язування задач, виробляючи в школярів уміння й навички, яких вимагає навчальна програма;
- розвивати дитячі пізнавальні здібності: спостережливість, допитливість, логічне мислення, творчу активність під час засвоєння знань;
- виховувати в учнів культуру розумової та фізичної праці, навчаючи школярів працювати самостійно.

План заняття:

1. Аналіз результатів тематичної контрольної роботи № 1.
2. Фронтальна бесіда з повторення теоретичного матеріалу з теми.
3. Розв’язування задач-трафаретів та робота за індивідуальними картками.
4. Розгляд учнівських електронних презентацій із розв’язування задач-матрьошок із теми.
5. Запис домашнього завдання.

Обладнання та матеріали для заняття:

1. Проектор.
2. Дошка.
3. Індивідуальні картки для шести учнів.
4. Презентація до задач № 103, № 104.
5. Дві електронні учнівські презентації.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Аналіз результатів ТКР 1.

III. Фронтальна бесіда з актуалізації опорних знань із теми.

1. Які нерозгорнуті кути утворюються при перетині двох прямих?
2. Які кути називаються суміжними?
3. Закінчить твердження про властивості суміжних кутів:
 - Сума суміжних кутів дорівнює
 - Якщо два суміжних кути рівні, то вони
 - Якщо один із суміжних кутів гострий, то інший

- Бісектриси суміжних кутів утворюють кут.
- Якщо два кути рівні, то кути, суміжні з ним, будуть

4. Які кути називаються вертикальними?

5. Закінчіть твердження про властивості вертикальних кутів:

- Вертикальні кути
- Якщо два суміжних кути рівні, то вони
- Якщо два кути рівні, то вертикальні з ними кути будуть
- Бісектриси вертикальних кутів утворюють кут

6. Покажіть, як для даного кута побудувати кут, суміжний або вертикальний із ним.

7. Чи може сума градусних мір двох: а) суміжних; б) вертикальних кутів дорівнювати: 80^0 ; 160^0 ; 180^0 ; 240^0 .

8. Чи може різниця градусних мір двох: а) суміжних; б) вертикальних кутів дорівнювати: 0^0 , 60^0 , 180^0 , 240^0 .

IV. Розв'язування практичних вправ із теми.

1. Роздати шістьом учням індивідуальні карти для роботи на уроці паралельно із класом.

2. На дошці підготувати запис умови задачі-трафарету № 1. Починається колективне розв'язування під керівництвом учителя з детальними записами на дошці.

№ 1.

Дано: $\angle 1$ і $\angle 2$ – суміжні, $\angle 1 < \angle 2$ на 26^0 .

Знайти: $\angle 1$ і $\angle 2$.

Д1) Якщо $\angle 1$ і $\angle 2$ суміжні, то за їх властивістю $\angle 1 + \angle 2 = 180^0$.

Нехай $\angle 1 = x^0$, тоді $\angle 2 = (x + 26)^0$. Звідси слідує рівняння:

$$x + x + 26 = 180,$$

$$2x + 26 = 180,$$

$$x + 13 = 90,$$

$$x = 77.$$

Отже, $\angle 1 = 77^0$, а $\angle 2 = (77 + 26)^0 = 103^0$.

Відповідь: 77^0 ; 103^0 .

Учитель звертає увагу учнів, які працюють у цей час самостійно, на те, що їм уже дана перша підказка для виконання їхньої роботи.

На дошці, замість елементів, виділених синім кольором, послідовно з'являються дані задач № 2 і № 3, які учні за трафаретом розв'язання першої задачі розв'язують усно.

№ 2. Дано: $\angle 1$ і $\angle 2$ – суміжні, $\angle 1 < \angle 2$ у 4 рази.

Знайти: $\angle 1$ і $\angle 2$.

№ 3. Дано: $\angle 1$ і $\angle 2$ – суміжні, $\angle 1$ становить 80% $\angle 2$.

Знайти: $\angle 1$ і $\angle 2$.

Учитель звертається до учнів із проханням придумати самостійно ще одну задачу № 4, схожу на попередні, що були представлені на дошці.

Учитель звертає увагу учнів, які працюють самостійно, на те, що їх завдання аналогічні розв'язаним на дошці, та встановлює їм строк здачі робіт.

3. Учитель пропонує переглянути й обговорити розв'язування задач-матрьошок за допомогою двох електронних презентацій, підготовлених учнями.

Презентація № 1

№ 5. При перетині двох прямих утворилися чотири нерозгорнуті кути.

Відомо, що сума двох із них дорівнює: а) 180° ; б) менше 180° .

Укажіть вид цих кутів у кожному випадку.

№ 6. Знайдіть кути, які утворилися при перетині двох прямих, якщо сума двох із них дорівнює 106° .

№ 7. Знайдіть кути, які утворилися при перетині двох прямих, якщо різниця двох із них дорівнює 64° .

Після обговорення методу розв'язання й уточнення правильності зроблених записів із точки зору культури геометричної мови вчитель пропонує записати учням у робочий зошит будь-яку із двох останніх задач № 6 або № 7. У цей час усі учні, які працювали за індивідуальними картами, здають роботи.

Презентація № 2

№ 8. При перетині двох прямих утворилися чотири нерозгорнуті кути.

Укажіть суму їх градусних мір.

№ 9. Знайдіть кути, які утворилися при перетині двох прямих, якщо сума трьох із них дорівнює 305° .

№ 10. Три прямі перетинаються в одній точці. При цьому точка перетину є вершиною шести гострих кутів 1, 2, 3, 4, 5 і 6.

Знайдіть суму величин кутів 1, 3 та 5.

4. Учитель пропонує переглянути презентацію розв'язування задачі № 11 та обговорити її.

№ 11 Кути $\angle AOB$ і $\angle BOC$ суміжні, промінь OD – бісектриса кута $\angle AOB$, градусні міри кутів $\angle BOD$ і $\angle BOC$ відносяться як числа $2 : 5$. Знайдіть кути $\angle AOB$ і $\angle BOC$.

V. Домашнє завдання

Учитель пропонує учням записати вдома по пам'яті в робочому зошиті розв'язання задачі №11. Крім того, готуючись до самостійної роботи на наступному занятті, слід повторити відповіді на контрольні запитання до пункту 5 підручника та письмово розв'язати задачі № 109 та № 111.

Чайкіна Наталія Іванівна,

бібліотекар.

Гімназія №153 ім. О.С. Пушкіна (м. Київ).

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІБЛІОТЕКИ ГІМНАЗІЇ № 153 ІМ. О.С. ПУШКІНА

Бібліотека гімназії №153 ім. О.С. Пушкіна була заснована 1949 року та є складовою частиною навчально-виховного процесу.

У своїй діяльності бібліотека керується Конституцією України, чинним законодавством, нормативно-правовими документами Міністерства освіти і науки України та Міністерства культури і туризму України, що визначають основні напрямки роботи бібліотек освітянської галузі.

Зараз бібліотека гімназії № 153 ім. О.С. Пушкіна розташована на першому поверсі гімназії, де є поєднаний з абонементом читальний зал, комп'ютер, принтер, облікова документація та книгосховище, у якому книжковий фонд розміщений на стелажах та оформлений відповідно до таблиць бібліотечно-бібліографічної класифікації, а підручники на стелажах розставлені по класах і роках видання. Абонемент працює за принципом відкритого доступу до фонду для самостійного вибору користувачами необхідної літератури. Бібліотечним фондом користуються всі учні, педагогічні й інші працівники школи.

Бібліотека гімназії свою роботу проводить згідно з річним планом за такими напрямками:

- виховання в учнів культури читання, інформаційної культури;
- формування вміння користуватися сучасними інформаційними послугами;
- допомога в самоосвіті учнів та педагогів;
- активна участь у навчально-виховному процесі, сприяння успішному засвоєнню учнями навчальних програм;
- формування духовної культури школярів;
- систематична робота зі збереження та збільшення книжкового фонду бібліотеки.

Головною метою діяльності нашої бібліотеки є інформаційна підтримка основної категорії читацького контингенту, тих, хто вчиться, і тих, хто вчить.

Згідно з програмами учні на початку року безкоштовно одержують комплекти підручників.

Забезпечення навчально-методичною та довідковою літературою дозволяє організувати навчально-виховний процес на належному рівні. Також бібліотека здійснює забезпечення учнів літературою під час підготовки до класних годин, шкільних свят, різноманітних творчих конкурсів, олімпіад, які проводяться в гімназії, районі, місті.

Для популяризації літератури бібліотека проводила дні нової книги, бібліографії, використовувала книжкові виставки, бесіди, вікторини, конкурси, бібліографічні огляди літератури.

Для педагогів та учнів у бібліотеці створено тематичні папки, матеріали яких допомагають у проведенні уроків та позакласних заходів. У бібліотеці є виставки книг, а посвяті першокласників у читачі передують бібліотечні уроки на тему “Книги – наші найкращі друзі”. Бібліотека бере участь у підготовці класних годин, шкільних свят і проведенні масових заходів.

Велике значення мають індивідуальні бесіди з читачами. Бібліотекар розповідає дітям, як треба вибирати книгу, чи потребує вона ремонту, дізнається про дитячі вподобання, а потім рекомендує літературу для конкретного читача.

Особливу увагу приділено популяризації української літератури, краєзнавчої літератури, літератури з питань освіти, історії культури українського народу й вихованню поваги до рідної мови.

Таким чином, бібліотека школи сприяє реалізації державної політики в галузі освіти, розвитку навчального процесу, забезпеченню базового рівня освіти з усіх загальноосвітніх навчальних дисциплін, вихованню в учнів відповідальності, національної свідомості, формуванню потреби саморозвитку й самовдосконалення.

Шилова Людмила Левківна,
педагог-організатор-методист,
вища категорія.

Гімназія №153 ім. О.С. Пушкіна (м. Київ).

НОВІ КОНТЕНТИ В РОБОТІ ПЕДАГОГА-ОРГАНІЗАТОРА: РУБРИКА “НЕМАЄ ЧАСУ СУМУВАТИ!”

У сучасному освітньому процесі гімназії № 153 ім. О.С. Пушкіна провідною метою виховної роботи є виховання й формування особистості, здатної до саморозвитку, самостійного вибору й відповідального прийняття рішень. Діяльність педагога-організатора включає багато складових. Це щоденна робота з колективом не тільки сучасної молоді, а й учителів, батьків та громадських організацій. Як педагог-організатор щороку працюю згідно з усіма нормативними та законодавчими документами щодо освіти України та загальним річним планом вищезазначеного навчального закладу. Інноваційна й інтерактивна діяльність у моїй роботі – це виховання патріота й громадянина України, формування й розвиток здібностей та обдарувань особистості. Для виконання цих планів постійно створюю всі умови, продумую та правильно готую культурно-масову роботу, залучаю для її проведення всю шкільну громаду в позакласний час.

Уже багато років поспіль проводжу різну за формами й методами роботу, намагаючись створити в сучасних умовах її нову модель. Наведу декілька прикладів роботи національно-патріотичного напрямку. До проведення загальнодержавних свят й основних знаменних дат нашої країни спонукаю учнів усіх класів гімназії. Це такі традиційні свята: Перший дзвоник, День учителя, День захисника України тощо. Удосконалюю зміст цих

заходів, проводжу їх не тільки цікаво, а й із користю. Так, у потрійне свято: День Українського Козацтва, День Захисника України та Покрови Пресвятої Богородиці, яке увібрало багаті та славні ратні традиції української історії, з учнями 9–10-х класів відвідали Окремий Президентський полк імені Богдана Хмельницького, де побачили урочисту церемонію параду та демонстрацію майстер-класів. Наприкінці прийому ми привітали воїнів зі святом. Такі події впливають на формування світогляду молоді. Відчувалося, що хлопці усвідомили важливість свята, у якому – доблесть і героїзм усіх поколінь нашого народу, оборонців та визволителів рідної землі.

Є такі міжнародні та всесвітні дати, які не дають нам забувати про головне – увагу й розуміння. День людини похилого віку, День людей з інвалідністю, День толерантності, День домашніх тварин, День привітань тощо. Різноманітні дати – це ознака сьогодення. Щоб усі події надовго запам'яталися, постійно проводжу в початковій школі тематичні майстер-класи, на яких спочатку обов'язково розповідаю про історію та сутність того чи іншого свята, а потім заохочую учнів до виконання різних творчих виробів із паперу або з інших природних матеріалів. Допомагають мені лідери учнівського самоврядування, активні старшокласники, яких заздалегідь навчаю проводити вікторини, хвилинки історичного огляду, інтерв'ювати, виготовляти поробки тощо. Під час перерв разом працюємо безпосередньо в класах.

Так, наприклад, напередодні Міжнародного дня толерантності, який, до речі, запроваджено за рішенням ЮНЕСКО, активісти 7–8-х та 10-х класів розповіли учням 1–4-х класів про його значення, показали, як зробити з паперу “Людей дружби й добра”. У теплій атмосфері разом створили чудові фігурки людей дружби та прикрасили ними класні кімнати.

Проводила майстер-класи до Дня пам'яті Героїв Небесної Сотні, де допомагала молодшим школярам робити паперових янголів,

розфарбовувати їх синьо-жовтими кольорами – кольорами державного прапора України. Разом із групою лідерів 5-х та 6-х класів відкрила в коридорах гімназії інсталяцію. Усі гімназисти приєдналися до Всесвітньої акції “Янголи пам’яті”.

На фотографіях поробки учнів гімназії та інсталяція до Всесвітньої акції “Янголи пам’яті”. Автор фотографій – Л.Л. Шилова.

Таким чином не тільки організовую й проводжу заходи, де залюбки беруть участь і молодші, і старші учні упродовж навчального року, а й урізноманітнюю форми роботи. Це літературні композиції, присвячені життю й творчості поета О.С. Пушкіна, ім’я якого наша гімназія носить кілька десятків років. Конкурси читців, малюнки на асфальті, виставки різноманітних поробок та малюнків на такі теми: “Моя гімназія”, “Наші улюбленці” тощо.

*На фотографії новорічні листівки учнів гімназії.
Автор фотографії – Л.Л. Шилова.*

До Всесвітнього дня домашніх тварин, який відзначається в усьому світі з 1925 року, запропонувала дітям намалювати своїх хатніх тваринок. Про те, що в багатьох є маленькі улюбленці, свідчили їхні яскраві портрети, зроблені з особливою любов'ю! Тих, у кого тваринок немає, попросила намалювати будь-яку або таку, яку хотілося б мати. Малюнки зробили всі! Потім підготувала виставку “Наші улюбленці”, яку відвідали (до карантину) й учні, і батьки, і гості гімназії. Нагадала дітям, щоб вони не забули про безпритульних тварин, узяли участь у благодійній акції та принесли корм, ліки та необхідні речі, бо з любов'ю до тварин у душу людини приходить повага до іншого життя й неприйняття ніякої жорстокості й насильства.

Намагаюся вносити до позакласної роботи нові форми й започатковувати нові традиції. Декілька років поспіль проводжу захід, який став традиційним: в останній навчальний день грудня відбувається День новорічної маски та

карнавального костюму. Торік усі гімназисти чекали веселий карнавал! Скрізь панувала особлива казкова атмосфера! Біля вчительської лунав музичний супровід. Коридорами гуляли діти, одягнені в маскарадні костюми ведмедиків, левів, зайчиків, дідів морозів, сніжинок, снігуроньок. У цей день разом з учнями 9-х класів провела вікторину “Новий рік у країнах світу”, а діти підготували і з радістю виконали новорічні пісні та вірші.

Важливі не тільки завдання до різних дат, свят та акцій, а й те, що відчують при цьому підлітки, як вони творчо й самостійно осмислюють і з натхненням виконують ці завдання.

До всіх урочистих та пам'ятних дат роблю добірку навчальних відеофільмів і демонструю їх у рекреаціях гімназії для всіх охочих. Заходи, що проводжу, висвітлюю на сайті гімназії.

У березні 2020 років зрозуміла, що треба продовжувати виховну роботу з урахуванням особливого карантинного стану в країні. З'явилася нагальна потреба знайти засіб заспокоїти дітей, зробити так, щоб вони не відчували тривожність ситуації та працювали у звичному режимі. Хотілося, щоб учні не тільки вчили уроки, а й продовжували різноманітну творчу діяльність. Саме тому запропонувала всім класам виконувати завдання дистанційно. Я створила новий контент – рубрику “Немає часу сумувати!”, завдяки цьому було морально підтримано дітей і заохочено їх до корисної розвивальної праці.

Між початком будь-якого заходу й факторами, що впливають на його остаточний вигляд, є причинно-наслідкові зв'язки, на основі яких можна виявити закономірності й скласти модель. Після пілотного випуску “Немає часу сумувати!” я зрозуміла: чим незвичніше завдання отримують учні, тим оригінальніше його виконання. Для успішного закінчення будь-якої творчої роботи важливе значення мають знання, навички й особливості мислення дитини.

Саме тому завдання добирала не тільки розважального, а й пізнавально-розвивального характеру.

У період карантину вдалося максимально активізувати батьків, які зацікавилися рубрикою. До нас також приєдналися сім'ї з різних шкіл Києва й інших міст. На мою думку, під час вимушеного перебування вдома батькам слід більше спілкуватися з дітьми, організовувати дозвілля. Саме тому запропонувала почати із сімейного читання книг. У своїй рубриці розказала, як знайомити підлітків із книгою. Навела приклади декількох простих, але конкретних запитань. Який персонаж сподобався? Чому? Які епізоди вразили найбільше? Що хотів повідомити автор, чого навчити?

Щоб було цікавіше читати, а твір краще запам'ятався, запропонувала створити домашній театр й інсценізувати окремі епізоди, зробивши декорації й костюми або їхні елементи з підручного матеріалу, старих речей чи паперу, або уявити й намалювати персонажів, картини природи й окремі епізоди змісту. Видів робіт дуже багато. Головне – розвивати творчі й акторські здібності, фантазію, увагу й любов до читання, насолоджуватися спілкуванням, створювати духовну атмосферу в родині, усе робити разом.

Під час локдауну до рубрики “Немає часу сумувати!” було надіслано безліч фотографій та відеоматеріалів сімейних робіт. Це свідчить про те, що, незважаючи на складні умови, учні нашої гімназії радіють життю. Таким чином я активувала різні форми роботи: тематичні вироби з будь-якого матеріалу, оригамі, стиль квілінг, аплікації, малювання, збирання лего, ліплення тощо. Із пластиліну запропонувала зробити героїв улюблених мультфільмів. Учні зробили Рибку Піскуна з мультфільму “Лікар Плюшева”, Гусеницю з “Букашки”, Пса із “Замаскованого хлопчика Даггі”, персонажів із “Казки про рибака і рибку” та багато інших. Деякі учні не тільки зробили пластилінових героїв, а й прочитали про них, навіть уявили й описали риси їхнього характеру.

На фотографіях вироби учнів гімназії.

Автор фотографій – Л.Л. Шилова.

За період дистанційного творчого спілкування з дітьми, яке тривало впродовж двох місяців карантину, було опубліковано 12 номерів рубрики “Немає часу сумувати!” з окремими темами: “На крилах фантазії”, “У гості до літа” тощо. Учні разом із батьками з готовністю долучилися до нової форми роботи, охоче виконували завдання та вчасно надсилали мені на електронну пошту фотографії та відеоматеріали, із яких я створила декілька тематичних відеозбірок і розмістила на сайті гімназії. Так було започатковано новий контент у виховній та організаційній роботі – дистанційні художньо-творчі завдання в рубриці “Немає часу сумувати!”.

Усю свою роботу під час карантину планувала так, щоб учити школярів думати самостійно, заохочувати до пізнавальної активності, стимулювати інтерес до творчості, створювати позитивний настрій! Таким чином упроваджую інноваційні й інтерактивні методи в роботу всієї гімназії, колектив якої продовжує працювати в загальному режимі розвитку разом із учнями,

учителями й батьками. Динамічно й стабільно створюю умови для забезпечення потреб творчої реалізації молоді. На мою думку, найцінніше в житті дорослих – це сприяти розвитку талантів і здібностей кожної дитини.

Власюк Юлія Володимирівна,

учитель початкових класів,

учитель вищої категорії,

учитель-методист.

Гімназія №153 імені О.С. Пушкіна (м. Київ).

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сучасна освіта передбачає впровадження інновацій, мета яких – підвищення якості освіти. Упровадження нових освітніх технологій на уроках – це передумова активізації пізнавальної діяльності учнів: нестандартна, цікава, творча робота є важливою умовою емоційного, духовного й інтелектуального розвитку школярів. На нашу думку, технологія формування та розвитку критичного мислення допомагає учню засвоїти певний обсяг знань, сприяючи розвиткові його особистості.

Людина, яка мислить критично, здатна аналізувати інформацію з будь-яких джерел, порівнювати, уміє ставити запитання, формулювати гіпотези, робити свідомий вибір, приймати рішення й обґрунтовувати його, уміє використовувати набуті знання й уміння для творчого розв’язання проблем. Цього необхідно постійно навчати.

Протягом двох років я систематично впроваджую в практику методи критичного мислення. Як правило, урок критичного мислення складається із трьох основних частин: вступної, основної та підсумкової (виклик, осмислення й рефлексія). Залежно від етапу уроку використовую такі стратегії критичного мислення:

Етап уроку	Стратегії критичного мислення
Виклик	Асоціативний куш, мозковий штурм, читання в парах, гра “правильно-неправильно”, кубування, “знаю – хочемо дізнатися – дізнаємося”, кошик ідей.
Осмислення	Читання з передбаченням, порушена послідовність, інсерт, взаємні запитання, “Ромашка Блума”, діаграма Вена.
Рефлексія	Сенкан, “незакінчене речення”, метод

“прес”, інтерв’ю, п’ятихвилинне есе.

Пропоную приклад уроку з використанням стратегій критичного мислення.

Тема – “Ю. Збанацький “Щедра осінь”.

Мета: ознайомити учнів із правилами читання тексту-нарису Ю. Збанацького “Щедра осінь”, навчити аналізувати художні засоби, які використовує автор у тексті, розвивати мовленнєві навички, увагу, спостережливість, формувати естетичні смаки.

Хід уроку

1. ВИКЛИК.

1. **Розминка.** Створення сприятливого психологічного клімату.

Асоціативний куш “Осінній настрій”.

Яка зараз пора року?

Із яким настроєм ви прийшли на урок?

Які асоціації виникають у вас, коли чуєте словосполучення “осінній настрій”? (Веселий, сумний, замріяний, чарівний, енергійний, творчий.)

Отже, осінь викликає іноді суперечливі почуття, тому що осінь буває різною.

На які періоди поділяють осінь?

Яка зараз пора року?

2. Групова робота. Робота із прислів’ями.

До вас залетіли осінні листочки. Складіть із ними прислів’я.

1-ша група. Восени день блисне, а три кисне.

2-га група. Осінь на строкатому коні їздить.

3-тя група. Восени багач, а навесні прохач.

Діти складають прислів’я та пояснюють їх.

3. Цілепокладання.

Яку тему ми продовжуємо вивчати? Чому присвячені твори цієї теми?

Сьогодні ми будемо працювати над текстом-нарисом “Щедра осінь”. Які знання на уроці ви хотіли б здобути? Над яким твором ви працювали самостійно?

2. ОСМИСЛЕННЯ.

1. Актуалізація знань, здобутих на попередніх уроках.

Читання казки Ю. Яриши “Осіння казка” частинами.

Опитування за допомогою кубика Блума.

1. До якого жанру належить текст. Доведи свою думку.

2. Опиши, якою ти уявляєш Хазяйку осіннього лісу.

3. Поясни, чому Вітер і Хазяйка осіннього лісу не можуть бути друзями. Із ким би ти хотів товаришувати?

4. Назви осінні кольори, які є в тексті. Додай свої осінні фарби.

5. Порівняй характери Вітру та Хазяйки осіннього лісу. Хто з них за характером ближчий тобі?

6. Якщо б ти створював осінню казку, хто був би головним героєм?

2. Усвідомлення змісту нового матеріалу.

Передбачення за ключовими висловами. (Слайд.)

Підкрадається, хихикає, піддобрюється, мружиться, сміється, розмальовує, відкушує.

До якої частини мови належать ці слова?

Це дії головного героя наступного твору. Як ви думаєте, який твір будемо читати?

Ми будемо читати твір Ю. Збанацького “Щедра осінь”.

Робота в парах. Словникова робота. (Картки.)

Ласувати	щуриться
Частувати	лакомиться
Зачудовано	бахча
Мружитися	горбушка
Баштан	ласкаться
Скибка	ломоть
Окраєць	изумлённо
Лащитися	угощать

Поєднайте слова з лівого стовпчика зі словами правого.

Читання твору учнями.

Чи сподобався вам цей твір? Який настрій створює?

Як змальовано осінь?

Зачитайте рядки, які це підтверджують.

Як люди ставляться до осені?

За що Степанко любить осінь?

Які прикмети осені ви побачили у творі?

До якого жанру належить цей твір? (Дуже схожий на оповідання.)

Чим схожий? (Це розповідь про осінь, написаний прозою.)

Чим відрізняється? (Немає розгортання подій, схожий на вірш, але немає рими, осінь змальована в образі жінки, але це не казка.)

Цей твір – нарис. Він схожий на оповідання, але є відмінності.

Створюємо діаграму Вена на дошці.

Читаємо в підручнику правила, яких треба дотримуватися під час читання нарису.

Повторне читання тексту.

3. РЕФЛЕКСІЯ.

Створення сенкана “Щедра осінь”.

Домашнє завдання.

Навчитися виразно читати нарис “Щедра осінь”. Скласти 2–3 речення про осінь, які б можна було додати до тексту цього нарису.

Список використаних джерел

1. Большакова І. Розвиток критичного мислення / І. Большакова // Початкова освіта. – 2012. – № 11. – С. 3–7.
2. Гордуз Н. Нестандартні форми навчання молодших школярів на уроках рідної мови / Н. Гордуз // Початкова школа. – 2003. – № 4. – С. 1–4.
3. Кроуфорд А. Технологія розвитку критичного мислення учнів / Д. Кроуфорд. – К. : Плеяда, 2006. – 220 с.
4. Конопелюк М.В. Читання. 4 клас (для шкіл із російською мовою навчання). – Х.: Видавнича група “Основа”, 2011. – С. 23–25.

Кузьміна Ірина Анатоліївна,
учитель української мови та літератури,
учитель вищої категорії,
учитель-методист.
Гімназія №153 ім. О.С. Пушкіна (м. Київ).

Урок української літератури у 8-му класі
ПРОБЛЕМА БЕЗДУХОВНОСТІ ЛЮДИНИ, ЗАСЛІПЛЕНОЇ
ПРАГНЕННЯМ ДО НАЖИВИ. ЗАСОБИ САТИРИЧНОГО ЗМАЛЮВАННЯ
У ТВОРІ І. КАРПЕНКА-КАРОГО “СТО ТИСЯЧ”

Мета: визначити основні проблеми комедії, їхню актуальність; дослідити засоби змалювання образу Герасима Калитки; розвивати навички характеризувати образ, робити висновки, дискутувати про бездуховність людини, про сенс людського життя; удосконалювати вміння узагальнювати, оформлювати власні роздуми над прочитаним у різних стильових формах, виховувати відповідальність за свої вчинки.

Тип уроку: комбінований

Обладнання: портрет І. Карпенка-Карого, асоціативні малюнки, картка досягнень.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Ознайомлення учнів із карткою досягнень і правилами роботи на уроці.

Картка досягнень видається кожному учневі перед початком уроку. У ній фіксуються результати всіх усних та письмових відповідей учня, участь у команді, виконання домашнього завдання. Кількість балів, які можна отримати, виконавши завдання, визначено заздалегідь. Наприкінці уроку бали підраховує вчитель і виставляє учням оцінку за урок. ДОДАТОК 5.

II. Актуалізація опорних знань.

Групова робота. Проведення гри “Аукціон фактів”. Перед початком гри кожна команда ознайомлюється з темою власного повідомлення й має час (2–3 хв) обговорити її. У складі команди – 4–5 гравців, кожен із них може придбати лот. Для оплати лотів – 12 балів. Кожна команда визначає, як розподілити бали для покупки лотів.

Інші учні в цей час виконують завдання “Заверши речення” (завдання є в картці досягнень). Відповіді учні записують у зошит. Орієнтовні відповіді – ДОДАТОК 1.

Група 1. Тема – “Головні герої твору “Сто тисяч” І. Карпенка-Карого”.

Група 2. Тема – “Сто тисяч” І. Карпенка-Карого – твір про життя українського пореформеного села у 80–90-х рр. ХІХ століття”.

Група 3. Тема – “Сюжет твору “Сто тисяч”.

Учитель, який грає роль продавця, готує лоти (короткі повідомлення) і потім по черзі виразно зачитує кожен із них. Гравці можуть придбати потрібні лоти в кількості 4–5 повідомлень, щоб скласти зв’язну розповідь. Після закінчення аукціону гравці із придбаних лотів складають текст, який потім виголошують. Продавець називає переможців і нагороджує премією в 12 балів.

ПЕРЕЛІК ЛОТІВ

1. Сільські багатії.
2. Гроші.
3. Махінації.
4. Земля.
5. Скасування кріпацтва.
6. Мішок грошей.
7. 5 тисяч справжніх за 100 тисяч фальшивих.
8. Перелік дійових осіб, обставини, стосунки, прагнення героїв.
9. “Обікрали... Ограбили... Пропала земля Смоквинова!” [1].
10. Торбинка для грошей, гаманець.

11. Італійський філософ і богослов Джованні Фіданца.

12. Маска.

Ілюстрації запозичено з інтернет-джерел.

13. У перекладі з латинської мови – у спілці. Погодившись на роль хрещених батьків, вони ставали найближчими для батьків дитини людьми, а для похресника – “другими батьками”, духовними наставниками.

14. На оглядини до Пузиря, без сніданку на роботу, пішки до церкви, торгування з Гершком.

ІІІ. Оголошення теми та завдань уроку.

Слово вчителя.

“Комедію нам дайте, комедію, що бичує страшною сатирою всіх і сміхом через сльози сміється над пороками й заставляє людей, мимо їх волі, соромитися своїх лихих вчинків” [3], – так автор пояснює свій творчий задум. Засобами комічного висміюються недоліки героїв та суспільні явища.

Наше завдання на уроці – визначити, що саме висміює автор.

Ітиметься про те, який іноді згубний вплив мають гроші на людину. На прикладі образу Герасима Калитки спробуємо визначити, які наслідки можуть бути, якщо до грошей ставитися як до найбільшої цінності в житті. Поміркуймо, для чого людині потрібні гроші, як опанувати науку заробітку, залишившись чесною й порядною людиною, як не піддатися владі грошей над розумом і не впасти в прірву жорстокості й кримінальної злочинності.

ІV. Сприйняття й засвоєння учнями нового матеріалу.

На прикладі образу Герасима Калитки визначимо, що стало предметом висміювання. Для цього пригадаймо, у яких ситуаціях і як перед нами розкривається образ.

Перевірка домашнього завдання. На попередньому уроці учні отримали завдання виписати цитати, які б охарактеризували Герасима Калитку, зачитати найяскравіші уривки з тексту. Орієнтовний план аналізу образу подано в ДОДАТКУ 3.

Завдання пошукового характеру. Ознайомившись із переліком основних прийомів комічного, знайдіть приклад їх використання у творі. Зробіть висновок, що висміює автор. ДОДАТОК 4.

КОМІЧНЕ

“Комічне – це життєва суперечність, що стає в мистецтві об’єктом емоційно й естетично забарвленої критики” [2] – висміювання. Прийоми, що породжують комізм, різноманітні:

- невідповідність потворного прекрасному;
- ситуативна іронія;
- метафора, метонімія, гіпербола;
- вульгаризми;
- парадокс (судження, що розходяться із загальноприйнятою думкою);
- використання цитат;
- змішування стилів;
- використання метафоричних фразеологізмів у прямому значенні;
- макаронічна мова;
- жартівливі народні прислів’я та приказки;
- бурлеск;
- прізвиська, що виконують характеротворчу функцію.

Висновки заносимо до таблиці “Негативне і позитивне в образі Герасима Калитки”.

Позитивне

1. Працелюбний.
2. Вимогливий не тільки до інших, а й до себе.

Негативне

1. Деспотичне ставлення до дружини, робітників.
2. Зневажливе ставлення до членів родини (до сина, дочки).
3. Жадібність (у ставленні до робітників, дружини).
4. Заради грошей здатний учинити злочин, у тому числі й убивство.
5. Заздрісний.
6. Неосвічений, зневажає науку.
7. Хитрий, підступний.
8. Здатний використовувати людей заради власної користі.
9. Здатний на самогубство.

Аналіз учинків та думок Герасима Калитки свідчить про те, що людина, яка до грошей ставиться як до найвищої цінності, утрачає всі позитивні риси. Її засліплює жадібність, заздрість, які можуть призвести до фатальних наслідків: злочину або смерті.

V. Закріплення опрацьованого матеріалу.

I. Карпенко-Карий у творі розкриває проблему влади грошей над людиною, висміює тих, хто заради грошей здатний на все. Актуальність трагікомедії беззаперечна. Навколо тільки й розмов про найбагатших людей країни, світу, найпопулярнішими є книги з порадами, як стати багатим... Усі досягнення людини мають еквівалент тільки в грошах.

Висловіть свою думку, навіщо потрібні гроші, й обґрунтуйте її, скориставшись крилатими висловами відомих людей.

Матеріал для роздумів

1. “Якщо гроші – ваша надія на незалежність, то ви ніколи не станете незалежними. Справжня гарантія, яку людина може отримати в цьому світі, – це запас його знань, досвіду й можливостей”. Генрі Форд.
2. “У багатих людей – маленькі телевізори і великі бібліотеки, у бідних – маленькі бібліотеки і великі телевізори”. Зіг Загер.

3. “Багатство полягає не в тому, щоб володіти великим майном, а в тому, щоб мати мало бажань”. Епіктет.

4. “Щастя не в тому, щоб володіти грошима. Воно в радості досягнень, трепеті творчих зусиль”. Ф.Д. Рузвельт.

5. “Будь-яке багатство має своє походження. Багатство – в ідеях, а не в грошах”. Р. Колліер.

VI. Домашнє завдання.

Підготуватися до написання твору за трагікомедією “Сто тисяч”.

ДОДАТОК 1

Орієнтовні зв'язні розповіді груп.

Група 1.

“Сто тисяч” І. Карпенка-Карого – твір про життя українського пореформеного села у 80–90-х рр. XIX століття

Твір “Сто тисяч” був написаний 1889 року. В основу трагікомедії покладено реальні факти: І. Карпенко-Карий почув історію про те, як сільського багатія обдурили шахраї, продавши йому фальшиві гроші. Крім цього, автор показує узагальнену картину життя селянства після скасування кріпацтва. У селі відбувалися процеси, що свідчили про зародження й розвиток приватновласницьких ринкових відносин. Земля залишалася найбільшою цінністю для селянства. Тепер її можна було купити або орендувати для збагачення.

Відбувалося розшарування суспільства. Формувався великий прошарок заможних багатіїв, метою життя яких було одне – мати ще більше землі. Гроші стали основним засобом збагачення. Заради них глитаї (так називали багатіїв) були ладні на все.

Група 2.

Головні герої твору “Сто тисяч” І. Карпенка-Карого. Засоби змалювання героїв

Герої твору – це ті, для кого гроші – найважливіше в житті, і ті, які не поділяють принципи життя головного героя, живуть за власними правилами.

Герасим Калитка, кум Савка, Невідомий, копач Бонаventura належать до першої групи.

Калитка – це мішечок для грошей, гаманець.

Автор не даремно дає таке прізвище головному персонажеві. Для Герасима гроші – найважливіше в житті.

Кум Савка. Автор навмисно підкреслює статус Савки. Він кум Калитки. За давніми українськими звичаями, кумівству надавали великого значення, його цінували не менше, ніж кривну спорідненість, а для духовного єднання воно мало навіть більше значення. Для Калитки мовбито цих правил не існує. Для нього гроші важливіші за будь-які духовні цінності. Та й Савка ладен віддати душу, аби отримати гроші.

Маска – символ таємничості, обману, прихованості істини, а значить, небезпеки й обману. У творі вона пов'язана з образом Невідомого. Ласий до грошей, він уособлює шахраїв, хитрих, підступних, небезпечних, готових на злочин заради наживи. Автор не дає конкретного прізвища цьому героєві, натякаючи на те, що це може бути будь-хто, для кого гроші мають найбільшу цінність.

З іменем Джованні Фіданца пов'язаний герой твору копач Бонавентура. Автор дає таке незвичайне ім'я цьому героєві. Із якої причини? Усі авторські імена символічні. Безсумнівно, І. Карпенко-Карий натякає на святого Бонавентуру, який став визначним теологом середньовіччя. Цікавим є походження його імені. За легендою, хлопчик був дуже слабким у дитинстві. Мати пообіцяла: якщо син виживе, вона присвятить його життя служінню Богу. Хлопчик вижив. Коли мати принесла дитину до церкви, єпископ вигукнув: “O buone venture! (О щаслива доле!)”. Бонавентура в католицькій церкві зарахований до лику святих, вважається покровителем нащадків, теологів. За часів свого правління наголошував на важливості освіти, опікувався бібліотеками.

Герой твору Бонавентура відрізняється від інших своїм ставленням до грошей.

Група 3.

Сюжет твору

Експозиція. Перелік дійових осіб, обставини, стосунки, прагнення персонажів.

Поява в господі Калитки Невідомого. Розмова про фальшиві гроші.

Зав'язка. 5 тисяч справжніх за 100 тисяч фальшивих. Калитка домовляється купити в Невідомого 100 тисяч фальшивих грошей за 5 тисяч. Савка розповідає, що Жолудь розбагатів завдяки нечистим грошам. Невідомий запевняє, що серед справжніх купюр, отриманих від Жолудя, є фальшиві.

Розвиток дії. На оглядини до Пузиря, без сніданку на роботу, пішки до церкви, торгування з Гершком.

Калитка хоче одружити Романа, свого сина, із дочкою Пузиря. Савка за наказом Герасима їде до міста перевіряти, чи можна фальшивими грошима розрахуватися.

Кульмінація. **“Обікрали... Ограбили... Пропала земля Смоквинова!”** [1].

Калитка отримав замість 100 тисяч фальшивих купюр папір. Герасим намагається закінчити життя самогубством.

Розв’язка. Від смерті Герасима рятує копач Бонавентура.

ДОДАТОК 2

Робота з підручником. Визначення жанрових особливостей твору.

Твір “Сто тисяч” за жанром – трагікомедія.

За характером конфлікту драматичні твори поділяються на трагедію, комедію та трагікомедію.

Трагедія – це драматичний твір, в основі якого – непримиренний конфлікт особистості з персонажами, які дотримуються інших моральних позицій. Головний персонаж кидає виклик людині, групі людей або цілому суспільству й майже завжди гине.

Комедія – драматичний твір, у якому викриваються негативні явища в житті людини або суспільства. Автор висміює засобами комічного вади суспільного життя й окремої людини.

Ознаки трагедії й комедії поєднано в трагікомедії. У такому творі висміюються недоліки людини чи суспільства, часто головний персонаж опиняється на межі життя і смерті.

ДОДАТОК 3

Орієнтовний план аналізу образу Герасима Калитки.

1. Герасимові мрії.
2. Стосунки Герасима з кумом Савкою, із копачем.
3. Ставлення Калитки до членів родини, робітників.
4. Герасим і закон.

ДОДАТОК 4

Цитати для аналізу образу Герасима Калитки

ПРО ГЕРАСИМА

“Герасим. Ох, земелько, свята земелько, Божа ти дочечко! Як радісно тебе загібати до купи, в одні руки... Приобрітав би тебе без ліку. Легко по своїй

власній землі ходять. Глянеш оком навколо – усе твоє: там череда пасеться, там орють на пар, а тут зазеленіла вже пшениця й колосується жито – і все то гроші, гроші, гроші...” [1].

“Тут недоїдаєш, недопиваєш, день при дні працюєш, жінка з діжі рук не виймає — і тільки ж всього-на-всього двісті десятин, а то ж, мабуть, і в десять тисяч не вбереш” [1].

“Маю п’ять тисяч, а ще треба не багато не мало – п’ятнадцять тисяч! Де ти їх візьмеш? Прямо, як іржа, точить мене ця думка! Де їх узять?..” [1].

“Нема! Хоч носа відкрути, то й десятки зайвої не витрусиш – усі віддав за землю” [1].

“Продай воли – бери гроші... не віддаси грошей – давай воли, бо то ж мої, я вже їх купив, я вже не буду править грошей, а воли давай. Так надешніше” [1].

“Самому страшно, щоб не влопаться... Хіба кума взять у компаньйони? Що ж, коли він чорта не боявся, то не побоїться казначея, щоб розмінять гроші. Кращого компаньйона, як кум, не знайти!” [1].

“Що там наука? Забавка дитяча! На біса йому здалося отак лопотать язиком, як ви оце лопочете, хіба гиндиків дражнить? Я придивився: як тільки вчений, так і голодрабець: ні землі, ні грошей, і таки дурень дурнем – застав його коняку запрягать, то й не запряже, він зараз полізе по книжках, по тих ріхметиках шукать, як це робиться” [1].

“**Герасим.** Вчений поки бога змалює, то чорта з’їсть” [1].

“**Герасим.** Та це чортзна-що! Ви ударяйте на гроші – гроші всьому голова” [1].

“**Герасим.** Чортзна-що балакаєш! Хазяйський син повинен шукать хазяйську дочку з приданим, а не наймичку” [1].

“**Герасим.** Обіцянка – цяцянка, а дурневі радість” [1].

“Я обманю хоч кого, а мене чорта лисого обманить хто” [1].

“Кажете – рано, вже світ білий, кури піднімаються. Так і хазяйство проспиш! Стара, а стара! Параско, пора до коров, чого ви там мнетесь? Ану, ану! Хлопці, гайда з хати! Тільки коти в таку пору сидять у хаті на печі, а робітники та собаки надворі повинні бути” [1].

“**Герасим.** Та ні, ви те візьміть: ти мізкуєш, ти крутиш головою, де того взять, де того, як обернуться, щоб земельки прикупить, та за думками і не їється тобі, і не спиться тобі... Мене вже ці думки зовсім ісушили... До того додумаєшся, що іноді здається, наче хто вхопив тебе за ноги і крутить кругом

себе! А вони до того байдужі, тільки й думають: їсти і спать – і жеруть, і жеруть, як з немочі, а сплять як мертві” [1].

“Не треба мені ні доброго хліба, ні доброго борщу, бо чим краще спече, а смачніше зваре, тим більше робітники з’їдять... Мені треба невістку з приданим, із грішми” [1].

“**Герасим.** Про мене, хоч цілком з начинням ковтни її, мені аби гроші” [1].

“Худобу ганять в празник гріх. Блажен чоловік, іже скоти милує” [1].

“**Герасим.** Параско! Не лайся, щоб я часом ради неділі не дав тобі по потилиці” [1].

“**Герасим.** Ах ти ж, відьма чортова, то ти оце мене дратувать заходилась, та я... *(Кидається на Параску, хватає за очінок.)*

Входить Копач. Калитка цілує Параску” [1].

“**Герасим** *(сонний, бормоче, так бува в кошмарі).* Ва-ва-ва! 0-о-о-ші! Го-ом, го-ом! *(Балака ясніше.)* Кругом, кругом все моє. *(Спить тихо, потім знову так саме.)* Е-е-а-ам, а-а-ам. *(Говоре хутко.)* Не дам, не дам, не дам! *(Стогне.)* У-у-у! *(Схоплюється.)* Господи помилуй! *(Оглядається кругом.)* Спав... Тьфу, снилось що кум гроші однімав. *(Витира ніт.)* Аж упрів, так боровся, не давав. А робітники, мабуть, сплять. *(Біжить до дверей, одчиняє і кричить.)* Хлопці, вставайте, Чепіга зайшла” [1].

“Ой Пузирі! Глядіть, щоб ви не полопались, а замість вас Калитку розіпре грошвою... Отоді я вам покажу, як хазяйнувать! Я не буду панувать, ні! Як їв борщ та кашу, так і їстиму, як мазав чоботи дьохтьом, так і мазатиму, а зате всю землю навкруги скуплю. Ідеш день – чия земля? Калитчина; їдеш два – чия земля? Калитчина; їдеш три – чия земля? Калитчина... Диханіє спирає... А скотини, а овець розведу – земля під товаром буде стогнать, отоді і я скажу про Пузиря: голяк масті, чирва світить!” [1].

Герасим ПРО КОПАЧА. “От чортяка принесла цього бродягу! Півобіда сам злопає і на перешкоді ділові стане... Треба його як-небудь вирядить” [1].

“Ох Бонавентуро Бовтуровичу, усе то добре, що ви кажете, тільки речі ваші — не гроші, за них земельки не купиш, а тут грошей, грошей, грошей треба” [1].

ПРО САВКУ

“**С а в к а.** Ха! Чого там бояться? Страшно тільки без грошей, а з грішми, сказано ж, і чорт не брат” [1].

“**Савка.** Куме!... Давайте моє мені... З мене печінка мало не витрусилась, поки це діло скінчилось, та щоб я не мав в руках свого заробітку, а заглядав вам у

вічі, як цуцик? Вам цього хочеться, я знаю вас добре, бачу, куди ви гнете, але гляньте сюди. *(Виймо, ніж з-за халяви.)* Бачите? Не розпалюйте ж мене, бо тут вам і амінь, коли почнете крутити” [1].

“**Герасим** *(виймо, з-за халяви ніж)*. А ви думаєте, що я без запасу? Ха-ха-ха! Тільки, знаєте, це все чортзна-що! *(Хова ножа.)* Це я для дороги мав... здіймайте лиш свиту, закривайте вікно, та будемо ділитися...” [1].

“**Герасим**. Обікрали... ограбили... Пропала земля Смоквинова! Нащо ви мене зняли з віршовки? Краще смерть, ніж така потеря!” [1].

ПРО НЕВІДОМОГО

“**Не в і д о м и й**. У нас порядок; фірма поштенная, товар з Лондона прямо їдуть в кожаних мішках; ежелі возьмьоте, то скажіть, скільки вам нужно, – я буду телеграму пускати у Адессу, й англичанин сам вивезе їх на нашу станцію” [1].

ПРО КОПАЧА

“**К о п а ч**. Одразу ж не можна! Ви візьміть примір із свині: от вона ходить на подвір’ї – худа, обдрипана, а закинули ви її в саж, стали харчі кращі давати, то вона помалу й отягнеться, а там і сало наростає – так і ви... Опит – велике діло!” [1].

ПРО КОПАЧА

“Тридцять літ шукаєте грошей, а нічогісенько не знайшли” [1].

“Буде здоров’я – будуть і гроші, а я навіки від них одрікаюсь, ніколи в світі не буду хотіти більше, ніж бог дає. Такої пригоди ніколи не ждав” [1].

“Заметь – це пройдисвіт! Я їх багато бачив, у мене опит і практика. Я на них насмотрелся... Командовал зводом, так пров’янт і фураж часто получав, знаю їх, да і вони мене знають! Тепер літ тридцять в одставке, по світу вольно я хожу і в очі сміливо усім гляжу...” [1].

“Ні, ви протів науки не ідіть! Без науки, без струменту, без опиту, куди не повернися, нічого не зробиш. От і в службі: я був первин в цілій дивізії! Хто найкращий їздок? Копач! Хто хрунтовик? Копач! Хто службу зна, як своїх п’ять пальців? Копач! Хе-хе-хе! Мамінькіни синки в картишки грають, на тройках роз’їжджають, а копач в караулі, за уставом сидить, всяку службу за них справляє; від того не то що, а й сама норовиста коняка, коли на неї сідав копач, чула — в шенкелях чула – опит і науку і, як дитина, покірно ходила перед фрунтом!... Ні, ви, Никодимович, проти науки не йдіть” [1].

“Оце! Яке ти сказав слово – украдемо! Боже борони! Ти собі цього не думай... Я, слава богу, вік прожив, а і тріски чужої не взяв! Спитай своїх, мене всі знають” [1].

“Є солома – добре, а нема – кулак в голови, свиту послав, свитою укритися, заснув – мало журился, проснувся, встав – встрепенуся, шапку насунув та й далі посунув...” [1].

“Вів ля Буланже, вів ля Ельзас, аб-а Ельман! Оле куто ля фуршет!.. Оле кашон, ля помдетер, вів ля патрі!..” [1].

ДОДАТОК 5

КАРТА ДОСЯГНЕНЬ

Згубний вплив грошей на людину за трагікомедією

І. Карпенка-Карого “Сто тисяч”

Гроші нікого не зробили багатими, навпаки:

Кожного вони роблять ще жадібнішими.

Сенека

Ілюстрацію запозичено з інтернет-джерела

1. Робота в групі “Аукціон фактів”.

2. Завдання “Заверши речення”.

1. Твір “Сто тисяч” за жанром _____

2. За характером конфлікту драматичні твори поділяються на _____

3. Драматичний твір, в основі якого – непримиренний конфлікт особистості з персонажами, які дотримуються інших моральних позицій, а головний персонаж

кидає виклик людині, групі людей або цілому суспільству й майже завжди гине, називається _____

4. Драматичний твір, у якому викриваються негативні явища в житті людини або суспільства, а автор висміює засобами комічного вади суспільного життя й окремої людини, називається _____

5. Твір, у якому висміюються недоліки людини чи суспільства, але часто головний персонаж опиняється на межі життя і смерті, називається _____

3. Визначення прийомів комічного в образній характеристиці Г. Калитки (аналіз цитат).

4. Робота в експертній групі. Заповнення таблиці “Позитивне і негативне в характеристиці Г. Калитки”.

5. Творче завдання. Висловлення думок про те, навіщо потрібні гроші.

6. Додаткові завдання.

Упізнай героя.

“Ох, земелько, свята земелько – придбав би тебе без ліку” [1].

“... у всякого своя комерція. У нас фабрика на весь світ, другої такої фабрики нема” [1]. _____

“Страшно тільки без грошей, з грішми, сказано ж, і чорт не брат” [1].

“Практика, опитність – велике дело” [1]. _____

“Надокучили прокляті злидні. Тільки горе моє – грошей немає” [1].

“Скотину гроші коштує, вона цілий тиждень робить на вас” [1].

“Голяк масті, чирва світить” [1]. _____

“Що з воза впало, те пропало” [1]. _____

Мої висновки

Я дізнався. _____

Я зрозумів. _____

Список використаних джерел

1. Карпенко-Карий І. Сто тисяч [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1007> – Назва з екрана.
2. Літературний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zno.academia.in.ua/mod/glossary/view.php?id=1674&mode=cat&hook=0&sortkey&sortorder=asc&fullsearch=0&page=12> – Назва з екрана.
3. Своєрідність комедій І. Карпенка-Карого [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://referatu.net.ua/newreferats/7381/186351> – Назва з екрана.

Холод Ганна Ярославівна,
учитель української мови та літератури,
учитель зарубіжної літератури,
учитель вищої категорії,
учитель-методист, кандидат філологічних наук.
Гімназія №153 ім. О.С. Пушкіна (м. Київ).

Урок зарубіжної літератури в 5-му класі У ЧАРІВНОМУ СВІТІ КАЗКИ Ш. ПЕРРО “ПОПЕЛЮШКА”

Мета: ознайомити учнів із біографією Ш. Перро, проаналізувати казку “Попелюшка”; удосконалювати навички аналізу творів, характеристики образів; осягнути головний закон казки й життя, виховувати інтерес учнів до зарубіжної літератури, відповідальність за свої вчинки.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: підручник, ілюстрації, таблиця-карта, мультимедійні засоби.

*Усі мої казки пройняті намаганням показати ті блага,
яких набувають лише чесні, терплячі, розумні, працюючі,
слухняні, і ту шкоду, якої завдає відсутність цих якостей.*

Ш. Перро

Хід уроку

1. Актуалізація опорних знань учнів.

Протягом першого семестру ви детально вивчали такий жанр, як казка. Давайте пригадаємо, що таке казка.

Які різновиди казок бувають?

Чим відрізняються народні та літературні казки?

Які народні казки ви читали з української літератури?

Які літературні казки ви читали із зарубіжної літератури?

Сьогодні на уроці додаткового читання ми потрапимо у світ відомої вам казки Ш. Перро “Попелюшка”. Як ви вважаєте, що для цього необхідно зробити?

2. Повідомлення теми, мети уроку.

Тема уроку – “У чарівному світі казки Ш. Перро “Попелюшка”.

Мета уроку – ознайомитися з біографією Ш. Перро, проаналізувати казку, звернути особливу увагу на її образи. Це допоможе вам удосконалити навички аналізу творів, характеристики образів, досягнути головний закон казки й життя, безпосередньою вказівкою на який є слова Ш. Перро, зазначені в епіграфі.

Отже, нам необхідно буде з'ясувати, у який життєвий закон вірив Ш. Перро і як він реалізується в його творах, зокрема в казці “Попелюшка”.

3. Вивчення нового матеріалу.

Оскільки “Попелюшка” – літературна казка, ми не можемо увійти в її світ, не ознайомившись із біографією письменника. Допоможе нам у цьому невеличка таблиця-карта, на якій ілюстраціями (портрет Ш. Перро; малюнок, на якому зображено Феміду – богиню справедливості й правосуддя; ілюстрація обкладинки книги “Казки Матінки Гуски, або Історії минулих часів із повчаннями”) зафіксовано основні події життя Ш. Перро.

Народився Ш. Перро 12 січня 1628 року в Парижі (Франція), працював адвокатом у суді (адвокат – юрист, який надає професійну правову допомогу, консультації, здійснює захист обвинувачених у суді), був захисником справедливості, боровся зі злом. Почав писати казки для своїх дітей, хоч твори призначалися й для дорослих. Збірку “Казки Матінки Гуски, або Історії минулих часів із повчаннями”, у яку й увійшла казка “Попелюшка”, видав під іменем свого сина д'Арманкура. 16 травня 1703 року письменник пішов із життя. Заслуга Ш. Перро полягає в тому, що завдяки йому казка стала повноправним літературним жанром. Раніше її вважали низьким жанром, не гідним уваги. Щодо казки “Попелюшка” Ш. Перро, то в її основі лежить відповідний фольклорний сюжет, у який письменник вніс зміни, зумовлені його світосприйняттям і духом XVII століття.

Щоб увійти в казковий світ, ми повинні проаналізувати назву твору.

Чому казка називається “Попелюшка”?

Як ще називається ця казка? Чому?

Уявіть себе на деякий час художниками, яким необхідно намалювати емблему, що максимально б презентувала казку й стала б символом нашого уроку.

Подивіться, які емблеми намалювали наші художники. (Кришталевий черевичок поруч із гарбузом; годинник, на якому майже північ, а поруч – карета, що майже перетворилася на гарбуз.)

Що ми знаємо про Попелюшку, її сімейний і соціальний стан?

Попелюшка – це справжнє ім'я дівчини? Хто й чому її так назвав? Із яким іменем у вас асоціюється образ Попелюшки?

Як би ви її назвали? Учні пропонують варіанти імен.

Мені здається, що її можна назвати Марія, Анастасія, Еліза, оскільки м'які приголосні вказують на м'якість її характеру. Ш. Перро у своїй казці не акцентує уваги на зовнішності Попелюшки, лише зауважує, що вона була гарнішою за зведених сестер. Зараз ми на деякий час станемо співавторами Ш. Перро й намалюємо словесний портрет Попелюшки.

Учні пропонують різні словесні портрети Попелюшки.

Кому із сучасних акторів ви б запропонували зіграти роль Попелюшки? Подивіться, як її уявив ілюстратор.

Як жила Попелюшка? Як жили сестри? Зачитайте уривок із твору.

“Спала дівчина аж під самісіньким дахом, на горищі, на блаґенькому солом'яникові, тоді як сестри її жили в розкішних покоях з м'якими постелями та дзеркалами, що в них бачили себе з голови до п'ят” [1].

Співавторці Ш. Перро необхідно було розширити зачитаний вами епізод. Ось що ми маємо.

(Спала дівчина аж під самим дахом, на горищі, де раніше було звалено великі купи старих речей, обплетених павутиною й припорошених пилом. Під дбайливою рукою дівчини горище засяяло чистотою, а до відчиненого віконця почали злітатися голуби, із якими Попелюшка іноді розмовляла. І, хоч, на відміну від сестер, які розкошували у великих кімнатах із м'якими постелями та дзеркалами, Попелюшка спала на блаґенькому солом'яникові, вона раділа, що в неї є місце, де можна усамітнитися й помріяти).

Чи можна цей уривок використати в казці?

Чому? (Він теж характеризує Попелюшку.)

У Попелюшки був батько. Як же він до неї ставився?

Як ви оцінюєте його поведінку? Чи була б його дружина такою суворою, якби батько захищав свою дочку?

Чи поважає дружина чоловіка, якщо він не може захистити свою дочку?

Уявіть, що Попелюшка живе в домі, де колись їй було затишно й спокійно, але після смерті матері все змінилося. Дівчина перетворилася на прислужницю, яку ображали й принижували. Цікаво, про що ж вона думала?

Допоможе нам у цьому учень-психолог.

(Як я втомилася, скільки ж треба встигнути зробити, а часу залишилося так мало. Знову буде гримати мачуха та глузуватимуть сестри, навіть пожалітися батькові не можу, бо він у всьому кориться мачусі. Мамо, як мені не вистачає

твоїх порад, лагідних, заспокійливих слів, але я вірю, що доля не залишить мене і мої мрії здійсняться.)

Ось що зараз скаже Попелюшка про себе.

Пісня Попелюшки.

Пам'ятаєте, у казці був епізод зборів сестер Попелюшки на бал.

Ви, мабуть, звернули увагу на елементи одягу: манжети, комірці, корсети. Такою була мода в XVII столітті.

Учитель показує учням ілюстрації, на яких зображено одяг.

Які риси характеру Попелюшки розкриваються в епізоді зборів сестер Попелюшки на бал?

Попелюшка

Сестри

Добра.

Чванливі, гордовиті,

Незлостива.

злі, жорстокі,

Терпляча.

любили принижувати Попелюшку.

Запам'ятайте, що не можна принизити людину, не принизивши себе.

Що нового ви дізналися про Попелюшку?

Відомо, що за сюжетом казки "Попелюшка" було знято багато мультфільмів і фільмів, у кожного режисера своє бачення сюжету казки. Ми пропонуємо вам свій епізод майбутнього фільму, а ви, як критики, повинні оцінити нашу версію.

Інсценізація.

Оцінка критиків.

Хто ж допоміг Попелюшці потрапити на бал? Зачитайте епізод зустрічі Попелюшки та феї.

Читання за ролями.

Необхідно здійснити перетворення, щоб Попелюшка потрапила на бал.

Учениця-фея знаходить відповідні пари.

Лахміття

Кучер

Пацюк

Коні

Миші

Карета

Гарбуз

Сукня

Чим же ще фея обдарувала Попелюшку?

Якщо б ви були феєю, у сукню якого кольору ви одягли б Попелюшку?

Чому?

Про що думає Попелюшка в кареті? Учні пропонують декілька варіантів, один із них наведено нижче.

(Яка гарна сукня, черевички! Невже я зараз потраплю на бал і побачу принца? Але ж там будуть сестри та мачуха! А якщо вони впізнають мене? Може, треба повернутися? Ні, ні, я давно мріяла про бал! Які чарівні звуки лунають із палацу!)

Звучить уривок із балету Прокоф'єва "Попелюшка".

І ось Попелюшка потрапляє на бал, вона бачить перед собою принца, він наближається до незнайомки. Звучить музика. Принц (учень) і Попелюшка (учениця) починають вальсувати.

Чим Попелюшка вразила присутніх? Чи сподобалася б вона принцеві, якби була злою, нахабною й гарною?

Що сталося о 12 годині ночі ми зараз побачимо.

Відеофрагмент.

Про те, як далі розгорталися події, розкаже старша зведена сестра.

(Через декілька днів після несподіваного зникнення незнайомки принц оголосив, що одружиться з тією дівчиною, на яку прийдеться кришталевий черевичок. Ми з нетерпінням чекали принцевих посланців. І ось цей день прийшов. Перед нами лежав кришталевий черевичок, який так і не могли взути. Раптом ми почули сміх цієї незграбної замазури, вона попросила приміряти черевичок. І що ви думаєте? Черевичок озувся так швидко та легко, ніби нога того й чекала! Уявіть, як ми здивувалися, коли це дівчисько вийняло з кишені другий черевичок.)

До речі, у народній казці Попелюшка не була такою сміливою й не просила приміряти черевичок!

Скажіть, на що хоче звернути увагу Ш. Перро цим епізодом.

(Людина – коваль свого щастя!)

Що було б, якби Попелюшка промовчала?

Що ж допомогло Попелюшці стати щасливою?

Доброта, працьовитість, вміння прощати, терплячість.

Скажіть, чи підтверджує фінал казки "Попелюшка" слова Ш. Перро, зазначені в епіграфі? (Так, тому що завдяки доброті, умінню прощати, терплячості Попелюшка стала щасливою!).

Кажуть, що влада змінює людей. Чи змінить вона Попелюшку?

Підсумки.

Мікрофон.

Продовжіть речення: сьогодні на уроці я зрозумів (зрозуміла), що треба:

1.Завжди сподіватися на краще!

2. Бути ковалями свого щастя!
3. Уміти прощати!
4. Добро завжди перемагає!

Домашнє завдання:

- ⇒ на 4–6 балів – 3 запитання і відповіді на них;
- ⇒ на 7–8 балів – переказати епізод від імені дійової особи;
- ⇒ на 10–12 балів – написати лист Попелюшці від імені батька.

Список використаних джерел

1. Попелюшка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/kazkisarlaperro/popeluska>. – Назва з екрана.
2. Шарль Перро [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Шарль_Перро. – Назва з екрана.

Баришок Марина Василівна,
учитель математики й інформатики.
Гімназія №153 ім. О.С. Пушкіна (м. Київ).

Урок математики в 5-му класі

ЗНАХОДЖЕННЯ ДРОБУ ВІД ЧИСЛА ТА ЧИСЛА ЗА ЙОГО ДРОБОМ

Мета уроку:

- *дидактична*: закріпити правила знаходження дробу від числа та числа за його дробом під час виконання вправ;
- *розвивальна*: розвивати кмітливість учнів, їхню культуру мовлення, пізнавальну активність;
- *виховна*: виховувати організованість, уважність, толерантність, бажання допомагати оточуючим, відповідальність, мудрість, цілеспрямованість, упевненість, дружелюбність; формувати інтерес до вивчення математики.

Тип уроку: застосування знань, умінь і навичок.

На уроці використано такі матеріали: опорний конспект, комп'ютер, екран, проєктор, презентацію.

Методи навчання: наочний (демонстрація), словесний (бесіда, розповідь, демонстрація), практичний (творча робота).

Структура уроку:

1. Перевірка домашнього завдання (3 хв).
2. Актуалізація раніше вивченого матеріалу (3 хв).
3. Організаційний етап (формулювання мети уроку) (1 хв).
4. Виконання практичних завдань на повторення й закріплення основних умінь і навичок (34 хв).
5. Підбиття підсумків уроку й оцінювання роботи учнів (3 хв).
6. Постановка домашнього завдання (1 хв).

Хід уроку

1. Перевірка домашнього завдання (3 хв).

Учитель. Перевірмо виконання домашнього завдання!

Домашнє завдання – прочитати сторінки 211–215, відповісти на запитання (сторінка 215), виконати завдання № 979, № 987. Розгорніть, будь ласка, зошити.

Учитель бере декілька зошитів, з'ясовує, із виконанням яких завдань виникли труднощі.

2. Актуалізація раніше вивченого матеріалу (3 хв).

Перевірку знання теоретичного матеріалу будемо здійснювати за допомогою гри “Правилобол”. Перший учень ставить запитання й кидає м'яч тому учневі, який буде відповідати. Другий учень відповідає, озвучує наступне запитання й передає м'яч далі. Якщо відповідь не правильна, відповідає той, хто ставив запитання.

Таким чином ставлять 6 запитань.

3. Організаційний етап, зокрема формулювання мети уроку, (1 хв).

Під час вищезазначеного етапу проходить психологічне налаштування учнів. Учитель знайомить учнів із темою, метою й завданнями уроку.

Учитель. На цьому уроці ми закріпимо вивчені раніше знання з теми “Знаходження дробу від числа та числа за його дробом” за допомогою гри “Задачі від літературних та мультиплікаційних героїв, історичних осіб”.

4. Виконання практичних завдань на повторення й закріплення основних умінь і навичок (34 хв).

Розпочинаємо нашу гру в групах.

У грі беруть участь дві команди. На початку уроку кожен учень, заходячи в клас, витягає з капелюха жереб (на картках назви команд “Дзвіночки” та “Сонечки”). Учні займають місця за партами відповідно до витягнутих карток.

На екрані поле гри (10 завдань). Гравці кожної команди по черзі кажуть номер завдання, після чого персонаж розповідає вислови та задає задачу (кожна задача оцінюється від 1 до 5 балів). Учитель запитує, чи знають учні персонажа, зображеного на дошці. За правильну відповідь дає картку із зображенням цього персонажа. У кінці уроку кращий знавець персонажів отримує медаль. На розв'язання задач дається від 1 до 4 хв залежно від складності. Якщо команда відповідає правильно, отримує певну кількість дзвіночків або сонечок (кількість балів указано на кожній кнопці). Якщо команда не може відповісти, відповідає команда суперників. Вони отримують бали. Якщо обидві команди не можуть відповісти, учитель наприкінці гри пояснює розв'язання. Тоді жодна команда не отримує балів. Якщо вчитель вважає за потрібне дати підказку для команди (якщо завдання в 5 балів), бали за правильну відповідь зменшуються.

Максимальна кількість балів, яку можна отримати під час розв'язання всіх задач, – 33 бали (по одному балу оцінюються 2 задачі, на розв'язання – 1,5 хв, по два бали – 2 задачі, на розв'язання – 2,5 хв, по три бали – 2 задачі, на розв'язання

– 3 хв, по чотири бали – 2 задачі, на розв’язання – 3,5 хв, по п’ять балів – 2 задачі, на розв’язання – 4 хв).

Наприкінці гри кожна команда приносить учителю зароблені бали. Учитель підраховує бали та нагороджує команду переможців грамотою. Команду, яка програла, теж нагороджують грамотою за участь у грі. Учитель виставляє оцінки та дарує всім учасникам медальки.

1. Міф “Берегиня”.

“Годі ходити в диких шкурах, треба ходити в білій одяганці. Я навчу вас, люди, як полотна ткати, як його вибілювати та вишивати”. Цей вислів із міфу “Берегиня” навчає захищати красу й людей.

Завдання. Знайти $\frac{12}{7}$ від 49.

Розв’язання

$$49 : 7 \cdot 12 = 84$$

Відповідь: 84. (1 бал.)

2. Хуха-Моховинка – персонаж з однойменної літературної казки В. Королева-Старого. “Усі Хухи на світі ніколи не шкодять людям, а, навпаки, дуже часто їм допомагають. Ми добрі й не пам’ятаємо лихого”. Цей вислів із твору В. Королева-Старого “Хуха-Моховинка” навчає допомагати тим, хто поряд.

Завдання. Андрійко за січень зекономив 12 грн, що становить $\frac{4}{3}$ того, що він зекономив у грудні, і на 3 грн менше, ніж він заощадив у лютому. У якому місяці Андрійко зекономив грошей найменше й скільки?

За грудень – ?

За січень – 12 грн, що становить $\frac{4}{3}$ від, — на 3 грн < ніж — зекономив < ?

За лютий – ?

Розв’язання

1) $12 : 4 \cdot 3 = 9$ (грн) – зекономив у грудні.

2) $12 + 3 = 15$ (грн) – зекономив у лютому.

Відповідь: Андрійко зекономив найменше грошей у грудні. (4 бали.)

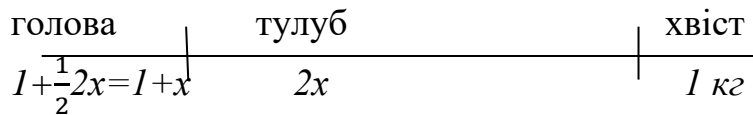
3. Ярослав Мудрий.

“Не сваріться, живіть у згоді...”. Цей вислів із твору Олександра Олеся “Княжа Україна” навчає мудрості.

Завдання. Рибалка упіймав рибу. Її хвіст має масу 1 кг, а голова – як хвіст і половина тулуба. Тулуб має масу, як голова і хвіст. Яка маса риби?

Розв'язання

Нехай тулуб буде $2x$, тоді голова – $(1 + \frac{1}{2}2x = 1 + x)$. Знайдемо значення x .

$$2x = 1 + 1 + x$$

$$2x = 2 + x$$

$$2x - x = 2$$

$$x = 2$$

Отже, тулуб $2 \cdot 2 = 4 \text{ кг}$, голова – $(1 + \frac{1}{2}4 = 1 + 2 = 3 \text{ кг})$.

Маса всієї риби $1 + 4 + 3 = 8 \text{ кг}$

Відповідь: 8 кг. (5 балів.)

4. Пітер Пен. Віра в те, що робите.

“Усе, що потрібно, – це віра й довіра”. Цей вислів із мультфільму “Пітер Пен” навчає вірити в те, що ви робите.

Завдання. Один фермер зібрав картоплю, маса якої становить $\frac{11}{9}$ маси картоплі, зібраної другим фермером. У якого фермера врожай картоплі більший і на скільки, якщо перший зібрав 121 000 кг?

1-й фермер – 121 000 кг, $\frac{11}{9}$ від \quad

2-й фермер – ?

У якого фермера врожай більший – ?

Розв'язання

1) $121\,000 : 11 \cdot 9 = 99\,000 \text{ (кг)}$ – зібрав 2-й фермер.

2) $121\,000 - 99\,000 = 22\,000 \text{ (кг)}$ – 1-й фермер зібрав більше за 2-го фермера.

Відповідь: 22 000 кг. (3 бали.)

5. Володимир Мономах.

“Що вмієте, того не забувайте, а чого не вмієте, того навчайтеся” (Володимир Мономах). Цей вислів спонукає постійно навчатися.

Завдання. Знайдіть число, якщо його $\frac{25}{12}$ дорівнюють 150.

Розв'язання

$$150:25 \cdot 12 = 72$$

Відповідь: 72. (1 бал.)

6. Падчірка із твору братів Грімм “Пані Метелиця”.

“Узяла мене туга за рідним краєм, хоч мені у вас дуже добре, проте довше я тут zostаватися не можу, мені треба повернутися до своїх”. Цей вислів із казки братів Грімм “Пані Метелиця” навчає не забувати свою землю, рідних людей.

Завдання. Чому дорівнює градусна міра кута, що становить $\frac{11}{9}$ прямого кута?

Розв'язання

$$90^\circ : 9 \cdot 11 = 110^\circ$$

Відповідь: 110°. (2 бали.)

7. Кицька Хлоя.

“Я твій друг. І, як твій друг, я повинна бути дуже відверта з тобою”. (Кицька Хлоя.) Цей вислів навчає відвертості.

Завдання. Чому дорівнює кут, якщо його $\frac{9}{2}$ дорівнюють розгорнутому куту?

Розв'язання

$$180^\circ : 9 \cdot 2 = 40^\circ$$

Відповідь: 40°. (2 бали.)

8. Хрещена фея з казки “Попелюшка”. Бути терплячими.

“Навіть для див потрібно трошки часу”. Цей вислів із мультфільму “Попелюшка” навчає бути терплячими.

Завдання. На запитання “Котра година?” один жартівник відповів: “Половина часу, що пройшов після опівночі, дорівнює $\frac{3}{4}$ часу, що залишився до полудня”.

Котра тоді була година?

$$\frac{1}{2} \text{ Часу після опівночі} - ?, \text{ але } = \frac{3}{4} \text{ часу до } \quad]$$

Час до полудня – ? ←

Розв'язання

Від опівночі до полудня 12 год. Нехай час, що пройшов після опівночі – x год, до полудня – $(12-x)$ год. Складаємо та розв'язуємо рівняння.

$$\frac{x}{2} = \frac{3}{4}(12-x)$$

$$2x = 3(12-x)$$

$$2x = 36-3x$$

$$5x = 36$$

$$x = 7\frac{1}{5} \text{ (год)}$$

$$x = 7 \text{ год } 12 \text{ хв}$$

Відповідь: 7 год 12 хв. (5 балів.)

9. Волт Дісней. “Усі наші мрії можуть стати реальністю, якщо в нас вистачить сміливості слідувати за ними до кінця”. (Волт Дісней.) Цей вислів навчає мріяти.

Завдання. Марійка планувала виконати домашнє завдання за 45 хв, а витратила лише $\frac{7}{9}$ цього часу. За скільки хвилин виконала домашнє завдання Марійка?

Планувала – за 45 хв

Витратила – ?, $\frac{7}{9}$ від

Розв’язання

$45 : 9 \cdot 7 = 35$ (хв) – витратила Марійка на домашнє завдання.

Відповідь: 35 хв. (3 бали.)

10. Крош.

“Дитинство – це найкращий час у житті. Його треба грамотно використовувати”. (Крош.) Цей вислів учи́ть не витрачати час марно.

Завдання. Від стрічки завдовжки 21 м відрізали шматок, що становить $\frac{2}{3}$ її довжини, а решту розрізали на 7 рівних частин. Якою є довжина кожної частини?

Довжина – 21 м

Відрізали – ?, $\frac{2}{3}$ від

Решта – 7 частин

1 частина – ?

Розв’язання

1. $21 : 3 \cdot 2 = 14$ (м) – відрізали.

2. $21 - 14 = 7$ (м) – решта.

3. $7 : 7 = 1$ (м) – 1 частина.

Відповідь: 1 м. (4 бали.)

5. Підбиття підсумків уроку й оцінювання роботи учнів. (3 хв.)

Виставляємо оцінки за урок. Вітання переможців.

Також можна запропонувати учням усно відповісти на такі запитання:

Рефлексія.

1. Що вам дуже сподобалося?
2. Під час виконання яких завдань виникли труднощі?
3. Що потрібно повторити вдома?

6. Домашнє завдання. (1 хв.)

Виконати завдання № 996, № 998 за таким підручником:

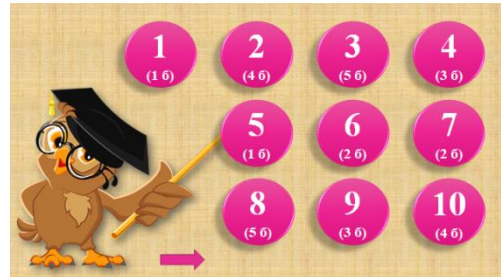
Тарасенкова Н. А. Математика : підруч. для 5 класу загальноосвіт. навч. закл.
/ Н.А. Тарасенкова, І.М. Богатирьова, О.П. Бочко, О.М. Коломієць, З.О. Сердюк. –
К. : Видавничий дім “Освіта”, 2013. – 352 с.

ДОДАТКИ

Ілюстрації для презентації запозичено з інтернет-джерел.

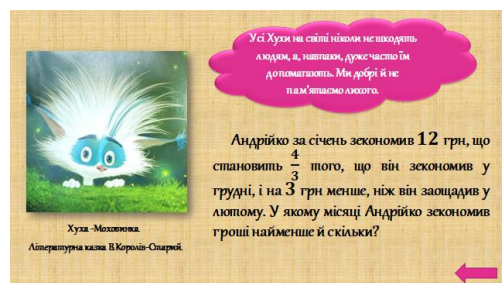
Слайд 1

Слайд 2

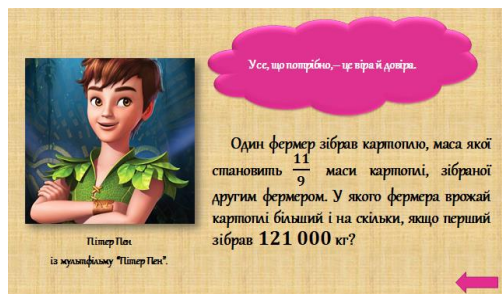
Слайд 3

Слайд 4

Слайд 5

Слайд 6

Що виієте, того не забувайте, чого не виієте, того навчуйтеся.

Знайдіть число, якщо його $\frac{25}{12}$ дорівнюють 150.

Володимир Мономах.

Слайд 7

Узяв мене пуга за рідину краєм, і, хоч мні у нас дуже добре, довше я тут зоставитися не мажу, мені треба повернутися до своїх.

Чому дорівнює градусна міра кута, що становить $\frac{11}{9}$ прямого кута?

Падчирка.
Братів Троєм "Тині Меловосці".

Слайд 8

Я твій друг, і, як той друг, я повинна бути гранично відверта з тобою.

Знайдіть число, якщо його $\frac{25}{12}$ дорівнюють 150.

Хизра Халі
з мультфільму "Життя домашніх тварин".

Слайд 9

Навіть для дві потрібно прохити часу.

На запитання "Котра година?" - один жарпівник відповів: "Половина часу, що пройшов після опівночі, дорівнює $\frac{3}{4}$ часу, що залишився до полудня". Котра тоді була година?

Хрещача фєя.
Казка "Попелюшка".

Слайд 10

Усі наші мрії можуть стати реальністю, якщо в нас вистачить сміливості сидувати за ними до кінця.

Марійка планувала виконати домашнє завдання за 45 хв, а випратила лише $\frac{7}{9}$ цього часу. За скільки хвилин виконала домашнє завдання Марійка?

Волт Дісней.

Слайд 11

Диктентно - це найбершай часу життя. Його треба грамотно використовувати.

Марійка планувала виконати домашнє завдання за 45 хв, а випратила лише $\frac{7}{9}$ цього часу. За скільки хвилин виконала домашнє завдання Марійка?

Крош.
Мультфільм "Сміварик".

Слайд 12

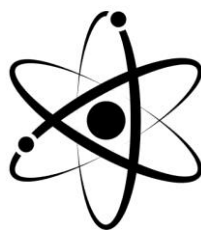
Гра закінчилася.
Вітаємо переможців!

Слайд 13

Розділ 2

Виховні заходи

Автор-укладач –
Поляковська Тетяна Яківна,
учитель української мови та літератури,
учитель вищої категорії, учитель-методист.
Гімназія №153 ім. О.С. Пушкіна.

СЦЕНАРІЙ СВЯТА ДО ДНЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ ТА МОВИ

Актова зала прикрашена українськими рушниками, вінками, висловами про мову та плакатами.

“Ведучий 1. “Спочатку було Слово, і через нього все почало бути”.

Ведучий 2.

Спочатку була Мова, крізь темряву й хаос,
Вона, як вічне диво, над світом піднялась.
І стала мова світлом посеред ночі й тьми,
У мові все розквітло, із мови вийшли ми” [6].

Ведучий 1. Із давніх-давен люди усвідомлювали важливість мови. “Мова – то цілюще народне джерело, і, хто не припаде до нього вустами, той сам всихає від спраги”. (В. Сухомлинський.)

Ведучий 2. Мову ми чуємо з народження, саме вона допомагає нам висловити свої почуття й побажання.

Ведучий 1. Мова – це радість, якою ми ділимося із коханим або коханою. Це душа, що дає життєву силу.

Ведучий 2. Мова – це глибоке джерело, із якого беремо силу, насагу, знання, бажання зрозуміти Всесвіт.

Ведучий 1. Сьогодні 9 листопада – День української писемності та мови. Вітаємо вас зі святом рідної мови!

Ви чуєте, скільки вогню в нашій мові,
В гаркому, гарячому, гарному слові?
Як грає воно, наче в горні бушує,
Яким воно дужим глаголом вирує, –
То вогнищем в стужу й костром серед ночі,

То ватрою в полі і в пісні пророчій.

(Л. Первомайський)

Лунає українська пісня.

Ведучий. Українська мова багата й милозвучна. Вона може відтворити найтонші відтінки думок і почуттів.

Ведучий. Мова – одне з багатьох див.

Літературна композиція за комедією М. Куліша “Мина Мазайло”.

Р и н а

– На хвилю, Моко. Улі страшенно вподобалось українське слово – бразолійний, а я не знаю, що воно означає. Яка його тям?

М о к і й хмуро, недовіжливо:

– Бразолійний, ти хочеш сказати?

Р и н а до Улі:

– Як, Улю?.. Ах, так! Бразолійний! Бразолійний!

М о к і й уважніше подивився на Улю. Кахикнув.

Тоді глухо:

– Бразолійний — темно-синій (До сестри). Більш нічого? (Взявся йти.)

Р и н а до Улі:

– Бразолійний – темно-синій, розумієш, Улю?! (До брата.) У л я каже, що воно звучне таке, свіже – бразолійний. Бразолійний.

М о к і й до Улі. Стримано:

– Ви де чули чи вчитали це слово?

У л я розгубилась:

– Я?.. Я не зна... Воно мені просто взяло і вподобалось...

Р и н а перехопила:

– Улі ще одне подобалось слово... (До Улі). Яке ще тобі подобалося слово? Здається... ну, як? “Бринить” ти казала?

У л я

— “Бринить”.

Р и н а

— Що таке “бринить”, Моко?

М о к і й м'якше:

– А, “бринить”. По-руському — “звучить”. Та тільки одним словом “звучить” його перекласти не можна. “Бринить” має... (До сестри, нахмурившись.) Стривай! Ти мене колись за це слово вже питала...

Р и н а здивовано:

– Я?

М о к і й суворіше:

– Авжеж, питала. Просила, щоб я підлоги за тебе натер, і перед тим питала.

Р и н а

– Невже питала? Тепер пригадую. (До Улі.) Пам'ятаєш, ти вже раз у мене за це слово питала... (До брата.) А я у тебе спитала для Улі та забула. (До Улі.) Пам'ятаєш?

У л я

– Аж двічі! Р и н а сказала, що ви добре знаєте українську мову, а мені саме тоді вподобалось це слово, і воно мені, не знаю чого, страшенно вподобалось. Спитала у Рини: що таке... “звучить”?

Р и н а перебила:

– “Бринить”! Отоді я, Моко, й спитала тебе. Ну да ж. Ти ще, пригадую, сказав, що “бринить” — якесь надзвичайне слово...

М о к і й до Улі:

– “Бринить” має декілька нюансів, відтінків. По-українському кажуть: орел бринить. Це означає – він високо, ледве видно – бринить.

У л я примружила очі. Р и н а до Улі:

– Ти розумієш?

У л я кивнула головою. М о к і й м'якше:

– Можна сказати – аеро бринить. А от іще кажуть: сніжок бринить. Це як випаде, а тоді зверху, в повітрі, ледве примітний такий, бринить.

Р и н а до Улі:

– Ти розумієш?

У л я ніжно всміхнулась. М о к і й розворушився:

– Або кажуть – думка бринить. Це треба так розуміти: тільки-тільки береться, вона ще не ясна – бринить. Спів бринить. Це, наприклад, у степу далеко ледве чути пісню...

У л я мрійно:

– Бринить.

М о к і й з гумором:

– Губа бринить. Так на селі й кажуть: аж губа бринить, так цілуватися хоче.

У л я

– А знаєш, Рино? Мені справді вподобалось це слово.

Р и н а

– Серйозно?

У л я

– Серйозно!

Ведучий. Українське слово. Ти частка тих,

що вже давно померли,

їх кров живуща, їх жага нетлінна,

безсмертне і величне, як Говерла,

багате і дзвінке, як Україна.

Закоханим – ти лагідна, як мати,

а недругам – як постріл із гармати.

Беру тебе, як скарб....

(Д. Луценко)

Ведучий. Скарб, який лежить на поверхні, але не кожен хоче взяти. Скільки років цьому скарбові?

Ведучий. “Учені довели, що вік нашої мови — 7 тисяч років. Із покоління в покоління в часи розквіту та падіння передавали нам предки цей скарб. Народ плекав рідну мову у піснях, легендах, переказах і передавав від роду до роду, щоб не загинула” [5].

Ведучий. Увесь світ шанує відомих митців українського слова: Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українку та М. Коцюбинського та багатьох інших майстрів слова, що показали милозвучність і багатство мови. Митці прагнули передати прийдешнім поколінням цей дорогоцінний скарб, гідну покоління спадщину, яку треба примножувати й оберігати.

Ведучий. “Відберіть мову – і народ уже більше не створить її, нову Батьківщину навіть можна створити, а мову – ніколи; вимерла мова в устах народу – вимер і народ”. (К. Ушинський.)

Ведучий. Ось чому стільки років чужинці намагалися заборонити нашу мову, нав’язуючи свою владу й культуру.

Ведучий. Факти, без сумніву, вражають. 270 років різних спроб знищення української мови та українського народу, який хотіли зробити покірним рабом без

мови, фольклору, тобто без коріння нашого роду. Пригадаймо боротьбу української мови за незалежність.

Звучить мелодія Т. Петриненка “Україно”.

Ведучі по черзі зачитують факти з історії мови, узяті із джерела [3].

І ведучий. 1720 р. — указ Петра I про заборону книгодрукування українською мовою.

II ведучий. 1763 р. — указ Катерини II про заборону викладання українською мовою в Києво-Могилянській академії.

І ведучий. 1775 р.— зруйновано Запорозьку Січ та закрито українські школи при полкових козацьких канцеляріях.

II ведучий. 1862 р.— закрито українські недільні школи.

І ведучий. 1863 р.— Валуєвський циркуляр про заборону українського театру та видання книжок українською мовою в Україні.

II ведучий. 1876 р.— Емський указ Олександра II про заборону ввезення українських книг із-за кордону та друкування нот українських пісень.

І ведучий. 1884 р.— закрито всі українські театри.

II ведучий. 1908 р.— уся культурна й освітня діяльність в Україні визнана указом сенату шкідливою.

І ведучий. 1914 р.— цар Микола II ліквідує українську пресу.

II ведучий. 1938 р.— сталінський уряд видає постанову про обов’язкове вивчення російської мови, чим підтинає коріння мові українській.

І ведучий. 1983 р.— видано постанову про так зване посилене вивчення російської мови у школах і поділ класів в українських школах на дві групи — російські та українські, що призвело до нехтування рідною мовою.

П ведучий. 1989 р. – видано постанову, яка закріплювала в Україні російську мову як офіційну загальнодержавну мову.

Музика зникає. Із глибини сцени виходить дівчина із запаленою свічкою, читає “Молитву” Ольги Яворської.

Звучить мелодія “Сопілка”.

Молитва

Гріховний світ вирує неспроста,
Підступний демон, що керує нами,
Та піднімається нетлінно над віками
Велична постать вічного Христа.

О Господи! Знайди нас всіх, знайди,
Бо ми блукаєм хащами ще й нині,
Прости гріхи й провини безневинні,
І до спасіння всіх нас поведи.

О Господи! Зціли нас всіх, зціли,
Всели в серця неопалиму мрію,
Щоб ми, пізнавши віру і надію,
Жорстокий світ добром перемогли.

Моя прекрасна українська мово,
Найкраща пісня в стоголоссі трав.
Кохане слово, наше рідне слово,
Яке колись Шевченко покохав.

Ти все знесла насмішки і зневаги,
Бездушну гру ворожих лжеїдей,
Та сповнена любові і відваги
З-за ґрат летіла птахом до людей.

Ти наш вогонь на темнім полі битви,
Невинна кров, пролита в боротьбі.
Тебе вкладаєм тихо до молитви
І за спасіння дякуєм тобі.

(Ольга Яворська)

Музика зникає. Дівчина тихенько йде зі сцени.

Ведуча.

*Як довго ждали ми... Уклін чолом народу,
Що рідну мову нам зберіг,
Зберіг в таку страшну негоду,
Коли він сам стоять не міг...*

(Олександр Олесь)

Ведучий. *Не могли витримати страшної негоди, залишаючи рідний край.*

Виїжджаючи за кордон, справжні патріоти не переставали вболівати за долю своєї Батьківщини.

Літературна композиція за романом Багряного “Тигролови”

Сірчиха.

– Це була наша друга Україна, нова Україна, синку, але щасливіша. І назви наші люди подавали тут свої, сумуючи іноді за рідним краєм: Київ, Чернігівка, Полтавка, Україна, Катеринославка, Переяславка тощо. Тут, де не поїдеш, — то з Києва виїдеш, а в Чернігівку приїдеш, з Чернігівки виїдеш — в Полтавку приїдеш, в Катеринославку, в Переяславку... По всіх Уссурі і по всьому Амуру, як дома... Жили! Жили ми, синку!..

Григорій.

– А за Україною ви й не скучаєте? Та ви її й не пам’ятаєте, мабуть?

Сірчиха.

— Чому ж? Пам’ятаю, але... Ти колись розкажеш, синку, як матимеш охоту, про тую Україну, як там живуть тепер. Дуже цікаво мені послухати. Я часто згадую своє дитинство і рідну землю. А надто, було, мати моя. Дуже вона тужила за рідною стороною та з того, мабуть, і померла. Все мріяла і просила, щоб її відвезли вмирати додому, на рідну землю, на кладовище до батьків. Іноді й на мене находить туга, особливо, як згадаю матір. Але я й цю землю люблю. Ні, від цієї землі вже несила відірватись. Але й туди тягне. Як згадаю материні розмови, тії сади вишневі, тії степи широкі, ріки тихі, ночі ясні, зоряні і все, про що мати розповідала, та й сама бачила, хоч малою була... От я тут живу вік, а волошок тут не бачила. А там я з них, та барвінку, та з чорнобривців вінки на Купала плела. Нема їх тут. І васильків нема тут... Зберігся пучечок, з України завезений — якось нові переселенці подарували,— і пахнуть вони рідним краєм, тією Україною... Як напосядуть згадки про край той рідний, сонячний і тихий, — далебі, журба бере, так би й полетіла туди... (мати замислилась).

Григорій закричав:

– Немає вже того тихого краю, України тієї, ясної, сонячної. Садки вишневі повирубвані, ріки збаламучені, степи сльозами обпоєні, і небо ясне людям потемніло... Але любіть її такою, якою пам'ятаєте.

Сірчиха (вийшовши із задуми):

– Отак, синку. Ти ще повернешся туди, дитино. Ти тут не маєш коріння. Та й не матимеш його тут... І час не той, і ти не такий.

Ведучий. За межами України живе близько 10 млн українців, які, знаходячись на чужині, бережуть святиню – мову.

Ведуча. Здавна кажуть, що на роду українців написано любити спадок своїх прашурів – рідну мову. Саме тому українська мова престижна не лише в Україні, а й за її межами.

Ведучий. До речі, про престижність української мови свідчать такі факти:

- вона була державною мовою у Великому Литовському князівстві;
- її використовували як актову в Молдавському князівстві;
- дипломати при дворі польських королів могли спілкуватися українською мовою;
- бахчисарайські хани українською мовою листувалися з турецькими султанами; листи Августа II, повелителя Великого Литовського князівства, до матері-італійки були написані українською мовою.

Ведучий. Друзі, на жаль, сьогодні не всі українці розмовляють по-українськи.

Ведуча. Які ж причини? Немає жодних заборон.

Ведучий. Коли будь-який народ звільняється й створює свою державу, треба відроджувати занедбану рідну мову.

Ведуча. Згадаймо Італію, зокрема гасло керівників цієї країни: “Італію створено, тепер треба створити італійців”. Одним із дієвих чинників стало впровадження в усі сфери життя італійської мови.

Ведучий. Показниками цивілізованості суспільства є стан державної мови. Хіба можна сподіватися на створення позитивного іміджу України у світі, коли мовна ситуація змінилася лише на папері?

Ведуча. Ми виступаємо від імені відродженої України. Не цураймося рідної мови!

Лунає пісня Наталі Бучинської “Мова єднання”.

Ведучі читають “Молитву до мови” Катерини Мотрич.

І ведучий.

Мово! Пресвятая Богородице мого народу! З чорнозему, любистку, м'яти, рясту, євшан-зілля, з роси, з дніпровської води, від зорі й місяця народжена.

ІІ ведучий.

Мово наша! Мудра Берегине, що не давала погаснути земному вогнищу роду нашого і тримала народ на небесному олімпі волелюбності слави і гордого духу!

І ведучий.

Мово! Велична молитва у своїй нероздільній Трійці, що єси ти і Бог-Любов, і Бог-Віра на чатах коло вітваря нашого національного храму й не впускала туди злого духа скверноти, злого духа виродження, злого духа ганьби та й висвячувала душі козацького роду спасенними молитвами і небесним огнем очищення.

ІІ ведучий.

Зцілювала Ти втомлених духом, давала їм силу, здоров'я, довгий вік і навіть безсмертя тим, що пили Тебе, цілющу джерелицю; і невмирущими ставали ті, що молилися на дароване тобою Слово. Бо споконвіку було Слово!

І ведучий. Ось добігає кінця свято української писемності та української мови. “Ми живемо на чудовій, багатій, мальовничій землі – на нашій славіній Україні. Тут жили наші прадіди, діди, тут живуть наші батьки, тут корінець роду українського, що сягає сивої давнини. І негоже, просто соромно бути поганими нащадками в таких великих і славіних батьків” [2].

ІІ ведучий. “Людині визначено Богом місце народження, країна, небо; вона не може нічого того поміняти, як не може поміняти саму себе. А якщо щось, із того призначеного їй, поміняє, то не на краще, бо чуже ніколи не буває кращим” [2].

І ведучий. “І, куди б ти не пішов, твоя Батьківщина, земля твоя, твоя мова, твій народ завжди будуть із тобою” [2].

Лунає пісня на слова Д. Павличка “Рідна мова”.

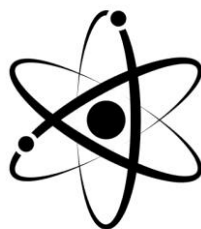
Список використаних джерел

1. Багрянний І. Тигролови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=30> – Назва з екрана.

2. 9 листопада – День української писемності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vk.kr.ua/society/7167-9-listopada-den-ukrayinskoyi-pisemnost-ta-movi.html> – Назва з екрана.
3. Історія заборон української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/ukrstarozhytnosti/home/istoria-zaboron-ukraienskoie-movi> – Назва з екрана.
4. Микола Куліш. Мина Мазайло [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1087> – Назва з екрана.
5. Мойсюк Г. Квітни, мово наша рідна. Захід до Дня української писемності і мови у бібліотеці с. Гринівка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://st-bogorodchany-gromada.gov.ua/news/15-23-34-14-11-2017/> – Назва з екрана.
6. Сценарій свята писемності 9 листопада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/svyato-do-dnya-pisemnosti-9-listopada-170765.html> – Назва з екрана.

Розділ 3

Методичні розробки

Строкач Наталія Миколаївна,
учитель англійської мови,
учитель вищої категорії,
старший учитель.
Медична гімназія № 33 (м. Київ).

Методична розробка

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОЄКТ “КНИГА КЛАСУ”

Анотація

Строкач Наталія Миколаївна. Проектна діяльність на уроках англійської мови. Проект “Книга класу”. Ця методична розробка призначена для довготривалих проєктів на уроках англійської мови в 5–7-х класах. Можлива адаптація під будь-яку вікову групу здобувачів освіти.

Основним завданням розробки є практичне використання здобутих раніше знань, розширення словникового й граматичного запасу здобувачів освіти шляхом самостійного добору матеріалу, розвиток ключових компетентностей.

***Актуальність роботи** полягає в тому, що нескладними методами можна спонукати учнів використовувати англійську мову практично, викликати в них інтерес до пошукової роботи, прагнення залучитися до проєктної діяльності. При цьому важливим є питання креативності, творчості, спроможності учня виявити себе через пошуки шляхів виконання практичного завдання. Важливо зазначити, що саме завдання й кінцевий результат (продукт проєкту) формується здобувачами освіти, а вчитель є співавтором. **Ключовими компетентностями** є ті, які необхідні всім людям для підвищення особистого потенціалу й розвитку, розширення можливостей працевлаштування, соціальної інтеграції й активного громадянства. Усі ключові компетентності базуються на психосоціальних. Виміри навчання й психосоціальні компетентності:*

- учитися знати (творчість, критичне мислення, розв’язання проблем);*
- учитися діяти (співпраця, переговори, прийняття рішень);*
- учитися бути (саморегуляція, стійкість, комунікація);*
- учитися жити разом (симпатія, повага до різноманітності, участь).*

Методична розробка передбачає розширення тематичних меж використання англійської мови, навчання спілкування, активізацію пасивних знань завдяки висловленню власної думки в здобувачів освіти.

Розробку складено відповідно до Державних стандартів і Типових освітніх програм з іноземної мови.

Методична розробка забезпечує вирішення питання спілкування інтерактивного характеру для практичного використання лексичного та граматичного матеріалу здобувачами освіти.

Важливість даної розробки полягає в тому, що кожен зі здобувачів освіти певної групи чи класу є залученим до роботи й працює самостійно для спільного результату.

Цінним є розвиток комунікативних навичок, підвищення рівня ерудованості учнів, навчання використовувати набуті знання, здатність до самооцінювання. Цей проєкт найкраще підходить для реалізації серед учнів середньої та старшої школи, оскільки саме в учнів цієї вікової категорії вже є певний багаж знань, умінь та навичок, але дуже часто ці знання є пасивними, тобто не завжди дитина може використати їх, адже не бачить у цьому практичної потреби. Це стосується насамперед граматичного матеріалу, який дуже часто в дитячій свідомості існує без прив'язки до практичного використання.

Ключові слова: проєкт, ключові компетентності, навички, самооцінювання, саморегуляція, співпраця, критичне мислення.

ЗМІСТ

Вступ.

Розділ 1. Проєктна діяльність на уроках англійської мови.

Розділ 2. Проєкт “Книга класу”.

Розділ 3. Практичне застосування методичної розробки “Книга класу”: “Книга Ноа”.

Висновки.

Список використаних джерел.

ВСТУП

Якщо хочете, щоб педагогічна праця давала вчителям радість, щоб повсякденне проведення уроків не перетворювалось на нудну одноманітну повинність, ведіть кожного вчителя на щасливу стежку дослідника.

В.О. Сухомлинський

Володіння іноземною мовою є необхідною передумовою життя в сучасному світі. Міжнародна інтеграція в багатьох сферах людської діяльності ставить перед

нами вимогу знати й використовувати іноземну мову. Як показує практика, використовувати знання та вміння – це не завжди одне й те ж. Саме тому надзвичайно важливим є розвиток мовленнєвої компетенції здобувачів освіти на уроках англійської мови, оскільки це є необхідною умовою розвитку особистості.

Мовленнєва компетенція забезпечує володіння іноземною мовою та використання її в житті. Пошук нових підходів до забезпечення розвитку мовленнєвої компетентності в здобувачів освіти спонукав до розгляду багатьох форм і методів навчання іноземної мови, й одним із найефективніших виявився метод проєктів – створення “Книги класу” англійською мовою.

Методична мета роботи – завдяки використанню активних форм і методів навчання створити ситуацію активізації лексичного та граматичного матеріалу за рахунок емоційно позитивного стимулювання до проєктної діяльності.

За допомогою методу проєктів можна виконати багато педагогічних завдань:

- розвиток креативності;
 - розвиток навичок комунікації;
 - долучення до роботи не дуже активних на уроках учнів, які можуть реалізувати себе в комфортній для них формі;
 - практичне використання набутих знань;
 - залучення до пошукової діяльності (джерела та форми інформації);
 - навчання працювати в команді над спільною метою (продуктом діяльності)
- [11].

Актуальність роботи полягає в тому, що нескладними методами можна спонукати учнів використовувати англійську мову практично, викликати в школярів інтерес до пошукової роботи, прагнення долучитися до проєктної діяльності. При цьому важливим є питання креативності, творчості, спроможності учня виявити себе через пошуки шляхів виконання практичного завдання. Важливо зазначити, що саме завдання й результат (продукт проєкту) формується здобувачами освіти, а вчитель є співавтором [8].

Вищезазначений проєкт найкраще підходить для реалізації серед учнів середньої та старшої школи, оскільки саме в школярів цієї вікової категорії вже є певні знання, уміння та навички. Не завжди дитина може використати свої знання, адже не бачить у цьому практичної потреби. Це стосується насамперед граматичного матеріалу.

Даний проєкт забезпечує поєднання ненав'язливого вивчення основних складових мови (лексичних, граматичних) і їх практичного використання в конкретній роботі.

РОЗДІЛ 1

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Є низка визначень, та в книзі “Словник української мови” слово “проект” (від латинського слова *projectus* – викинутий уперед) – це “задуманий план дій” [17, с. 176].

Навчальний проект – це форма організації знань, яка передбачає комплексний характер діяльності всіх його учасників й отримання освітньої продукції за певний проміжок часу [12].

Реалізація проекту є проектною діяльністю. Це форма роботи з учнями, спрямована на забезпечення досягнення певної мети. Проекти, які виконуються на уроках англійської мови, повинні відповідати Типовим освітнім програмам з англійської мови й бути спрямованими на розвиток лінгвістичної, соціолінгвістичної та ключових компетентностей здобувачів освіти. Робота над проектом сприяє вивченню англійської мови відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти.

Метод проектів є ефективним, оскільки реалізує принципи рефлексії, партнерства, креативності, толерантності тощо. Досвід проектною діяльністю є важливим у самоосвіті здобувачів освіти, допомагає самореалізовуватися, критично мислити, самоорганізовуватись і, звісно ж, розвивати вміння оцінювати себе [10].

Учитель планує проект заздалегідь, базуючись на матеріалі, що вже є вивченим, оскільки саме так можна змодельовати ситуацію успіху, що є емоційною складовою передумови участі в проекті.

Сучасна педагогіка має багато різноманітних форм та методів інноваційного навчання, що спрямовані на якісне засвоєння знань учнями, розвиток їх розумової діяльності, навичок критичного осмислення проблем, набуття якостей, необхідних для самоосвіти й самореалізації. Викладачі іноземної мови приділяють велику увагу творчій діяльності учнів. Активізація креативності здобувачів освіти відбувається завдяки інтерактивним методикам, зокрема й методу проектів.

Метод проектів дозволяє учням самостійно обирати джерела інформації, способи її презентації. “Проектна методика дозволяє індивідуальну роботу над темою, яка викликає найбільший інтерес у кожного учасника проекту, що, поза сумнівом, спричиняє підвищену мотивовану активність здобувачів освіти” [15].

Учні самостійно обирають об'єкт дослідження й джерела, які необхідно опрацювати. “Це ідеальна можливість здобувати та застосовувати знання англійської мови індивідуально і творчо, що дає учням реальне відчуття власних досягнень, дозволяє розвивати мовні навички й уміння на практиці” [15]. Нові форми навчання розширюють креативну діяльність учасників навчального процесу, дають можливість усвідомити ефективність використання різноманітних форм роботи. У цій роботі представлений один із варіантів використання методу проєктів на уроках англійської мови, зокрема “Книга класу”, і розглядаються етапи та види роботи під час підготовки проєкту.

“Застосування проєктної методики підвищує інтерес здобувачів освіти до вивчення предмета шляхом розвитку внутрішньої мотивації за допомогою перенесення центру процесу навчання з учителя на учня. Проєкт – це можливість здобувачам освіти висловити свої власні ідеї в зручній для них творчо продуманій формі: виготовлення колажів, оголошень, проведення інтерв'ю та досліджень, пошукова робота і т.д.” [19]. Під час проєктної роботи відповідальність несе учень як особистість і член проєктної групи.

Саме дитина визначає зміст і форму проєкту, а також специфіку його презентації. “Досягненню мети проєкту підпорядковуються всі дії, вироблені учнями й викладачем: вивчення необхідних лексичних і граматичних одиниць, пошук джерел інформації, відбір потрібних відомостей, оформлення та представлення результатів” [19].

Метод проєктів спонукає учнів активізувати мову в повсякденному житті, це сприятиме кращому засвоєнню знань іноземної мови. Цей вид роботи допомагає оптимізувати освітній процес і зробити його більш ефективним для учнів.

Перевагами методу проєкту є:

- підвищення мотивації учнів, які вивчають англійську мову;
- наочна інтеграція знань із різних галузей життя;
- простір для творчої діяльності.

Вищезазначена методика дозволяє реалізувати не тільки освітні завдання, а й виховні. У цій роботі розкриваються зміст і форми впровадження проєктних технологій в освітній процес як умови розкриття здібностей здобувача освіти, підвищення його пізнавальної активності. Таким чином ми реалізуємо основні цілі навчання іноземної мови – формування й розвиток в учнів комунікативних компетенцій, а також використання їх на практиці.

Проєктна діяльність створює на уроці креативну атмосферу, де кожен учень залучений в активний пізнавальний процес на основі співпраці.

Обґрунтування актуальності й перспективності досвіду: поєднання під час вивчення іноземної мови традиційних й інноваційних методів сприяє підвищенню якості навчання, забезпеченню емоційного комфорту учнів, розширенню їх можливостей у формуванні комунікативної компетентності, самоосвіти й самореалізації. Це сприяє якісному оволодінню учнями всіма видами мовленнєвої діяльності: Reading, Speaking, Writing, Listening – та розвиває навички самостійної та спільної діяльності в межах освітнього процесу. Я використовую цей метод на своїх уроках, оскільки це урізноманітнює навчальну діяльність і стимулює учнів до навчання.

Основними перевагами методу проєкту взагалі та “Книги класу” зокрема є підвищення мотивації учнів до вивчення англійської мови, практична інтеграція знань із різних галузей життя, простір для творчої діяльності, креативності. Використання цієї методики сприяє реалізації освітніх і виховних завдань. Цей проєкт підвищує результати навчання, мотивує до навчальної діяльності, сприяє збільшенню ефективності освітнього процесу, якості вивчення англійської мови, спонукає до активізації іноземної мови на практиці, формує логічне мислення учнів, створює умови для розкриття креативності учнів.

РОЗДІЛ 2

ПРОЄКТ “КНИГА КЛАСУ”

Проєкт “Книга класу” є монопредметним, довготривалим, загальнокласним, вимагає креативності вчителя й орієнтації на емоційний відгук у здобувачів освіти. Найкраще діти реагують на те, що їх цікавить, тож варто розбудити їх інтерес і бажання висловити свою думку. Важливим є реалізація рефлексії, але не в площині “учитель – учень”, а в площині “учень – учень”.

Пропоную вашій увазі проєкт “Книга класу”.

Етапи проєкту:

1. Презентація знахідки.
2. Реставрація.
3. Відновлення листа.
4. Розробка стратегій подальшої роботи.
5. Критерії оцінювання.
6. Презентація продукту.

1. Презентація знахідки.

Учитель заздалегідь готує “випадково” знайдений (наприклад, у закоркованій пляшці, яку прибило до берега місцевої річки) шматочок урятованого паперу, де є залишки слів, із яких учні за допомогою вчителя складають повний текст (штучно зістарити папір можна за допомогою розчинної кави). На цьому етапі важливо зацікавити учнів таємницею. Це робота вчителя – придумати захопливу історію про пригоди персонажа.

Залишки листа обов’язково повинні містити достатню кількість лексичних одиниць англійською мовою, щоб діти змогли без зусиль відновити речення. Таким чином відпрацьовуємо тему “Порядок слів у англійському реченні”.

2. Відновлення відомостей листа за залишками інформації.

Цей етап вимагає певної бази лексичних та граматичних знань. Застосування цих знань відбувається у формі гри, до якої всі із задоволенням долучаються. На цьому етапі доречним буде використання простих граматичних конструкцій, що стимулює в учнів віру у свої сили й упевненість у собі.

3. Реставрація листа.

Після “відновлення” листа пропоную його записати на аркуші з дотриманням усіх вимог написання неофіційного листа. Таким чином відпрацьовуємо практичні навички письма згідно з вимогами Державної програми з іноземної мови, вивчаємо:

- структуру листа;
- стиль викладу;
- обов’язкові лексичний та граматичний мінімум;
- вимоги до неофіційного листування.

Один з учнів записує на дошці під керівництвом учителя весь текст, інші – у зошитах.

4. Розробка стратегій подальшої роботи.

На вищезазначеному етапі вчитель створює ситуацію активного обговорення подальшої долі автора листа (лист англійською, оскільки автор з англomовної країни). Доречним буде в цьому випадку використання модальних дієслів, які були вивчені/повторені на попередніх уроках. Активно комунікуємо, даємо волю фантазії, яка в дітей може бути безмежною. Іноді виникає потреба в знанні додаткових лексичних одиниць (як правило, це дієслова). Принагідно записуємо, вводимо в речення, вимовляємо, вивчаємо! Учитель з учнями створює можливі варіанти розвитку подій (що сталося, як урятувався персонаж, куди поїхав далі, на чому, із ким познайомився, які події відбувались у житті) і пропонує (або заохочує) створити книгу, де кожна сторінка – це лист персонажа про пригоду із

прив'язкою до попередньої сторінки. Таким чином ми формулюємо конкретне завдання з визначенням обсягу та конкретними строками виконання, а також створюємо критерії оцінювання роботи.

5.Оцінювання результатів проєктної роботи.

Оцінювання є обов'язковим, оскільки це стимул для дитини, яка, виконуючи цікаву роботу, може отримати високий бал. Оскільки робота є творчим завданням, а оцінювання творчості є суперечливим питанням, варто чітко визначити критерії оцінювання: яка кількість балів дається за кожен пункт виконання роботи, за що знімаються бали. Ці питання варто обговорити разом із дітьми й скласти чітку схему-шкалу оцінювання. Варто нагадати ключові принципи оцінювання.

Орієнтовні критерії оцінювання:

- 2 бали – композиція;
- 2 бали – повнота розкриття теми листа;
- 2 бали – лексичне наповнення;
- 2 бали – граматична відповідність;
- 2 бали – креативність в оформленні роботи;

Чітко визначаємо вимоги (структура, стиль, наявність конкретних лексичних та граматичних одиниць, необхідна кількість слів).

Залежно від колективу та віку здобувачів освіти можна розподілити виконання цього завдання таким чином: на першому уроці тижня хтось з учнів (за списком або ж за жеребкуванням, тут теж можна проявити креативність) приносить свій лист, представляє його класу й залишає прикріпленим на дошці або в спеціальному місці. Наступного тижня повинен з'явиться новий лист – сторінка книги.

Таким чином на кожному першому уроці англійської мови нового тижня ми маємо чудову warm-up activity, де можуть бути відпрацьовані базові навички, а саме:

- Reading.
- Listeting.
- Speaking.

Діти з нетерпінням чекають продовження пригод персонажа й уважно слухають один одного.

6. Презентація продукту проєкту.

Після того, як усі діти написали свою сторінку до “Книги класу”, проєкт вважається завершеним.

Сторінки можна зшити чи оформити в папці з файлами. Створюємо обкладинку, зміст “Книги класу” і придумуємо назву. На обкладинці обов’язково зазначаємо всіх авторів даної збірки.

Оформлення роботи англійською мовою може викликати певні труднощі в дітей, але вчитель завжди допоможе.

Важливим для кожної дитини є визнання власного успіху іншими, тож варто влаштувати презентацію нової книги вчителям, батькам. Презентацію кінцевого продукту проєкту можна провести в будь-якому зручному форматі.

Цікавим є відеоформат презентації, до якої можна залучити батьків дітей, учителів закладу освіти.

Підготовка до презентації включає такі етапи:

- вибір ведучих заходу;
- створення актуальних запитань до авторів сторінок;
- вибір формату презентації.

Таким чином, виконавши проєкт, ми забезпечуємо спрямованість навчання на розвиток ключових компетентностей, що є вимогою сучасного освітнього процесу.

РОЗДІЛ 3 ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ РОЗРОБКИ “КНИГА КЛАСУ”. “КНИГА НОА”.

Монопредметний, довгостроковий (увесь семестр), творчий проєкт.

Груповий/ загальнокласний (6-й клас).

Тип проєкту: практичний.

Мета: створити “Книгу Ноа” епістолярного стилю, сприяти розвитку комунікативних навичок у здобувачів освіти й умінню використовувати англійську мову для спілкування.

Завдання проєкту:

- практикувати раніше вивчені лексичні та граматичні одиниці;
- відпрацьовувати вживання модальних дієслів;
- розвивати мовленнєві здібності, логічність викладу думок;

- виховувати розуміння важливості знання англійської мови та вміння використовувати англійську мову для спілкування;
- розвивати креативність.

Кінцевий продукт: “Noa's Book”.

Оскільки для стимулювання інтересу в дітей важливим є елемент містичності й несподіваності, на уроці англійської мови мною була створена ситуація “Таємнича знахідка”.

Принісши до класу ємність зі шматками паперу всередині, я розповіла, що цю пляшку напередодні викинуло мені до ніг, коли я прогулювалася берегом Дніпра. Ми дістали шматочки паперу й побачили, що там є залишки слів англійською мовою. Діти читають і розуміють слова (створення ситуації успіху).

Оскільки ми зрозуміли, що це лист, то вирішили спільними зусиллями відновити його, щоб зрозуміти, хто цей лист написав, кому й із якою метою.

Із поданих шматочків паперу діти склали лист, склеївши його фрагменти, і отримали лист хлопчика Ноа, який із родиною торік вирушив у навколосвітню подорож.

Ноа з родиною вирушив від берегів Ірландії туристичним лайнером, але страшенна буря спричинила трощу – і всі пасажери змушені були рятуватися на човнах.

Так сталось, що Ноа опинився в човні з групою туристів... Далі лист обривається!!!

На найцікавішому моменті!!!

Як так!?!?!?!!

Діти зацікавилися, після цього виконали кілька навчальних завдань, а саме:

- повторили вже вивчену лексику;
- попрацювали зі словотвірними засобами, оскільки певні слова слід було відновлювати за наявності лише кореня або ж частини кореня;
- повторили частини мови;
- відпрацювали на практиці правила про прямий порядок слів у англійському реченні.

Отже, що сталось із хлопчиком, ми не знаємо, але можемо пофантазувати й продовжити лист.

Учитель стимулює учнів спрогнозувати розвиток подій. Активно відпрацьовуємо вживання модальних дієслів, оскільки саме вони передають можливість, імовірність дій. Діти, створюючи речення про можливі подальші пригоди Ноа, використовують граматичні конструкції Modal Verb + Meaning

Verb. Це вже не відірвані від життя приклади до правил, а практичне застосування набутих знань, оскільки саме так, а не інакше можна говорити про ймовірність дій чи подій.

Пропоную дітям записати в зошит по одному реченню, у якому йтиметься про те, куди ж потім потрапив Ноа.

Діти пишуть, потім читають уголос. Це вдосконалення базових навичок:

- Writing
- Reading
- Speaking
- Listening

Варіанти розвитку подій різноманітні.

Оскільки варіантів безліч, варто було б написати серію листів від імені Ноа й оформити це в книгу “Noa's Book”.

Кожен зі здобувачів освіти оформлює свою сторінку й презентує її на першому уроці англійської мови щотижня. Для цього вивчаємо/повторюємо правила написання й оформлення листів, обговорюємо стилістику, необхідні конструкції, лексичний та граматичний мінімум. Обов'язково повинні бути розробка та пояснення критеріїв оцінювання!

Семестр учні готували й презентували свої сторінки “Noa's Book”, а наприкінці семестру ми оформили весь матеріал у книгу й презентували її вчителям та батькам.

Варто зазначити, що діти виявили неабиякий хист в оформленні роботи, креативно та в дуже незвичний спосіб виражали свою творчу особистість. Сюжети листів заслуговують на окремий опис. Наш Ноа міг, наприклад, потрапити в минуле й спілкуватись із динозаврами, дивовижним чином опинитися на одній із планет і спілкуватися з інопланетянами, з'ївши незвичайний плід, стати розміром із мурашку й боротися із краплинкою роси. Варіантів розвитку подій було 23 й жодного повторення!!!

Діти мали змогу розширити свій словниковий запас, попрактикуватись у використанні часових форм дієслів. Варто зазначити, що всі із задоволенням і нетерпінням чекали на презентацію кожної нової сторінки. Цей проєкт був чудовим для warm up activity щоуроку.

Здобувачі освіти мали змогу проявити себе, самостійно обираючи ресурси для створення своєї сторінки, комунікувати на цікаві для них теми, розвиваючи свої вміння.

ВИСНОВКИ

Метод проєкту є ефективним засобом розвитку комунікативних здібностей здобувачів освіти. Активізація набутих знань, використання лексичних і граматичних структур – це переваги методу в системі здобування знань.

“Книга класу” є засобом збагачення дитини новим лексичним та граматичним матеріалом, необхідним для реалізації проєкту. Цей матеріал добирається здобувачем освіти самостійно. Забезпечується розвиток самостійності учнів у формуванні результату роботи.

Залучення здобувачів освіти до створення критеріїв оцінювання за виконану роботу спонукає розуміти вимоги й дотримуватися їх, учити оцінювати свою роботу й роботу інших.

Створення та реалізація методу проєктів надає вчителю нового статусу: педагог із носія знань перетворюється на організатора пошукової діяльності учнів, що впливає на психологічний мікроклімат колективу. Створюючи ситуацію успіху, де кожен з учнів є переможцем, творцем частинки чогось значущого, учитель лише координує роботу й слідкує за дотриманням базових вимог.

Готовий проєкт є роботою здобувачів освіти, результатом їх пошукової, аналітичної діяльності.

Таким чином згідно з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, затвердженим постановою КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1392 зі змінами, внесеними згідно з постановою КМУ від 7 серпня 2013 р. № 538, реалізуються ключові компетентності здобувачів освіти:

- громадянська;
- загальнокультурна;
- здоров'язбережувальна;
- інформаційно-комунікаційна;
- комунікативна;
- міжпредметна;
- проєктно-технологічна;
- соціальна.

“Книга класу”, як продукт колективної діяльності, може стати першою сходинкою до створення серії матеріальних результатів проєктної діяльності.

Цікавим є створення адвент-календарів, ілюстрованих словників (для молодшої школи), серії коміксів тощо.

Презентацію кінцевого продукту можна провести у вигляді ток-шоу, де ведучі та гості заходу розповідають про особливості створення власного оригінального продукту проєкту. У сучасних умовах така робота є дуже ефективною, оскільки може виконуватися в електронному форматі й застосовуватися під час дистанційного навчання.

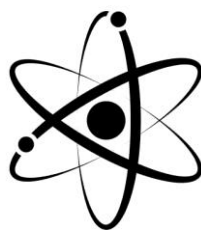
Список використаних джерел

1. Ellis R. Activities and procedures for Teacher Training. – ELT Journal Vol. 40/2, April 1986.
2. ELT Promotions Department, Oxford University Press.
3. Hughes. A. Testing for Language Teacher. Cup, 1989.
4. Macmillan site [www. Onestopenglish.Com](http://www.onestopenglish.com).
5. McCarthy M., O'Dell F. English Vocabulary in Use. – Cambridge University Press, 1995. – 296 p.
6. Reference Guide for the Teachers of English. Довідник вчителя англійської мови/ Упоряд. Т.Михайленко, І. Берегова. – 2-ге вид., стереотипне. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с. – (Б-ка “Шк. світу”).
7. Scott Wendy A., Ytreberg Elisabeth H. Teaching English to children (Longman Keys to Language Learning). Person Education (Longman), 1990.
8. Вишневський О.І. Діяльність учнів на уроці іноземної мови: Навчальний посібник. – К.: Арістей, 2003. – 36 с.
9. Вишневський О.І. Методика навчання іноземних мов: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2011. – 206 с.
10. Гальперін П.Я. Виділення мовної свідомості як центральної ланки в оволодінні іноземною мовою. Навчальний посібник для викладачів іноземних мов. – М.: Вища школа.
11. Гальперін П.Я. Поетапне формування розумових дій та понять. Навчальний посібник для викладачів іноземних мов. – М.: Вища школа, 1981. – 123 с.
12. Корнієнко О.М. Сучасні педагогічні технології // Англійська мова література. – 2008. – №28.
13. Національна доктрина розвитку освіти в ХХІ столітті. К.: Шкільний світ. 2004.

14. Ніколаєва С.Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов: Навчальний посібник. – К.: Ленвіт, 2008. – 285 с.
15. Олійник І.П. Використання методу проєктів на уроках англійської мови як один із шляхів формування комунікативної компетентності учнів. – Режим доступу: <http://www.nmc.od.ua/wp-content/uploads/2013/10/Oliynik.pdf> – Назва з екрана.
16. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов. – Київ, 2005.
17. Словник української мови: [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. – Київ: Наук. думка, 1970–1980. Т. 8: Природа-Ряхтливий / ред. тому: В. О. Винник [та ін.]. – 1977. – 927 с.
18. Шпак В.К. Англійська мова для повсякденного спілкування. – К.: Вища шк., 2005.
19. Янчук В.О. Впровадження методу проєктів на уроках англійської мови. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gradum103.zp.ua/index.php/pedagogicheskaya-vystavka/30-spetsifika-uchebnykh-predmetov/421-yanchuk-v-o-vprovadzhennya-metodu-proektiv-na-urokakh-anglijskoji-movi> – Назва з екрана.

Розділ 4.

**Наукові роботи
гімназистів**

Михайленко Марія Олександрівна,

учениця 9-А класу.

Гімназія №153 ім. О.С. Пушкіна.

Статтю написано на основі науково-дослідницької роботи (МАН),

науковим керівником є

Холод Ганна Ярославівна –

кандидат філологічних наук,

учитель вищої категорії,

учитель-методист.

СПЕЦИФІКА ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ГІМНАЗИСТА

Анотація

Науково-дослідницьку роботу присвячено аналізу специфіки допрофільної підготовки гімназиста.

Визначено специфіку допрофільної підготовки гімназиста й продемонстровано її на прикладі гімназії №153 ім. О.С. Пушкіна.

Удосконалено визначення “допрофільна підготовка”, окреслено етапи допрофільної підготовки й обґрунтовано їх доцільність, для кожного етапу запропоновано форми профорієнтаційної роботи з урахуванням психофізіологічних особливостей підлітків.

Проведено два анкетування в учнів 8-х класів, щоб з'ясувати результативність форм профорієнтаційної роботи й визначити ті форми роботи, які потрібні гімназистам.

Складено анкету й проведено анкетування в учнів 5-х класів для конструювання моделі профорієнтаційного щоденника. Створено його модель для учнів 5-х класів, інфографіку для учнів та складено список фільмів для тих, хто хоче стати журналістом.

Ключові слова: *допрофільна підготовка, експеримент, анкетування, форми профорієнтаційної роботи, модель профорієнтаційного щоденника.*

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена необхідністю допомогти підліткам перед вибором профільного навчання визначитися зі своєю майбутньою професією, що згодом дозволить їм раціонально використати час для здобуття відповідної освіти, самореалізуватися й стати фахівцем, який зможе на високому рівні виконувати свої професійні обов'язки та робити великий внесок у розбудову нашої держави. Результати проведених нами опитувань серед учнів 8-х класів гімназії №153

ім. О.С. Пушкіна також підтверджують актуальність вищезгаданої теми й спонукають замислитися над важливістю впровадження закордонного досвіду, сутність якого полягає в систематичній діагностиці професійних інтересів особистості впродовж усього навчального процесу на всіх рівнях здобуття освіти, розробити чіткий та ефективний алгоритм дій на різних етапах допрофільної підготовки.

Об'єкт дослідження – допрофільна підготовка в гімназії.

Предмет дослідження – специфіка допрофільної підготовки в гімназії.

Мета роботи – з'ясувати специфіку допрофільної підготовки гімназиста й продемонструвати її на прикладі гімназії №153 ім. О.С. Пушкіна.

Для досягнення поставленої мети треба виконати такі завдання:

1. Ознайомитися з літературою, у якій висвітлено тему допрофільної підготовки.
2. Удосконалити визначення “допрофільна підготовка”.
3. Визначити етапи допрофільної підготовки й обґрунтувати їх доцільність.
4. Для кожного етапу запропонувати форми профорієнтаційної роботи з урахуванням психофізіологічних особливостей підлітків.
5. Визначити специфіку допрофільної підготовки в гімназії.
6. Описати специфіку проведення експерименту щодо допрофільної підготовки учнів у гімназії № 153 ім. О.С. Пушкіна.
7. Провести 2 анкетування в учнів 8-х класів, щоб з'ясувати результативність форм профорієнтаційної роботи й визначити ті форми роботи, які потрібні гімназистам.
8. Скласти анкету й провести анкетування в учнів 5-х класів для створення моделі профорієнтаційного щоденника.
9. Створити модель профорієнтаційного щоденника для учнів 5-х класів.
10. Створити інфографіку для учнів та список фільмів для тих, хто хоче стати журналістом.

Під час дослідження було використано такі методи дослідження: описовий, порівняльний метод, аналіз, синтез, узагальнення, експеримент, анкетування.

Теоретичне значення роботи полягає в удосконаленні визначення “допрофільна підготовка”, визначенні етапів допрофільної підготовки й обґрунтуванні їхньої доцільності, спробі визначити специфіку допрофільної підготовки в гімназії й продемонструвати її на прикладі гімназії № 153 О.С. Пушкіна. Прикладне значення роботи полягає у створенні інфографіки для гімназистів, визначенні форм допрофільної підготовки з урахуванням вікових

особливостей підлітків та результатів двох анкетувань, проведених із гімназистами 8-х класів, створенні на основі анкетування з учнями 5-х класів моделі профорієнтаційного щоденника, складанні списку фільмів для тих учнів, хто хоче стати журналістом.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

Необхідно зазначити, що переважну більшість наукової літератури присвячено висвітленню специфіки профільної освіти учнів, лише невелика кількість статей орієнтована на допрофільну підготовку учнів.

У статті “Упровадження допрофільної біологічної освіти – важлива передумова профільного навчання з біології” [9] презентовано проблему, аналіз актуальних досліджень, основний матеріал та його виклад, висновки. В.М. Успенська пише про допрофільну біологічну освіту. З усіма висновками, які зазначені в роботі, можна погодитися, але є деякі проблеми проведення заходів, запропонованих у статті. По-перше, недостатнє фінансування закладів освіти. По-друге, відсутність програм та навчальних посібників, навчального часу для організації допрофільної підготовки.

На нашу думку, допрофільне самовизначення учнів необхідне, оскільки це шлях саморозвитку дітей. Школярі будуть витрачати час на той профіль, який їм цікавий. Вони будуть розвиватися в тій сфері, яка приносить їм задоволення й позитивні емоції.

У статті “Цільові проекти як основа інноваційної моделі допрофільної підготовки” [11] зазначено завдання допрофільної підготовки, етапи роботи для організації допрофільної підготовки, програму впровадження профільного навчання, висновки, було розроблено “Модель випускника основної школи”.

У статті “Як працює профорієнтація за кордоном. Особливості вибору професії в Японії, Німеччині та Канаді” [13] розглянуто форми й методи профорієнтаційної роботи у вищезазначених країнах. Згадано про такі форми роботи, як тестування, опитування, консультації, заходи з батьками, ведення спеціального зошита (Німеччина); професійна та психологічна діагностика, консультації в центрах профорієнтації, тестування, семінари, виробнича практика (Канада); проведення профорієнтації під час навчального процесу, урахування в програмах профорієнтаційної складової (Японія). Прикметним є те, що в Японії профорієнтація починається із 7-го класу. Для учнів створено умови, за яких

школярі можуть спробувати реалізувати себе в 16 професіях. Крім цього, постійно проводять моніторинг діяльності учня для розробки індивідуальних рекомендацій та програми щодо самореалізації в професії. На нашу думку, варто врахувати закордонний досвід, запропонувавши свою модель цілеспрямованої та систематичної профорієнтаційної роботи з учнями.

У статті “Допрофільна освіта в сучасній середній школі” [4] В. Матвієнко дає визначення допрофільної освіти, окреслює її головні завдання, пропонує двохетапне проведення допрофільної освіти. На жаль, автор статті обмежується лише загальними зауваженнями щодо реалізації допрофільної освіти, не даючи конкретних рекомендацій.

У науково-методичному посібнику “Профільне навчання та професійна підготовка учнів на базі ПТНЗ: досвід, проблеми та перспективи” [7] зібрано багато статей, у яких переважно розкрито різні аспекти профільного навчання учнів, є одна стаття, присвячена допрофільній підготовці учнів.

У статті Л.В. Жилиної та С.Г. Корженко “Організація допрофільної підготовки учнів загальноосвітніх шкіл на базі професійно-технічного навчального закладу” приділяють увагу “введенню курсів за вибором, поглибленому вивченню окремих предметів на диференційованій основі” [2, с. 48] як основним формам реалізації допрофільної підготовки. Вважаємо, що використання лише вищезазначених форм допрофільної підготовки не дасть очікуваного результату. Підтвердженням цього, до речі, є результати проведеного нами анкетування у 8-х класах.

У статті “Психолінгвістичні маркери уявлення підлітків про специфіку професій фінансового аналітика, лікаря та психолога (на прикладі аналізу запитань уявного інтерв'ю)” [10] Г.Я. Холод на основі проведеного анкетування гімназистів-восьмикласників та виокремлених у їхніх відповідях психолінгвістичних маркерів презентувала моделі уявлень учнів про вищезазначені професії.

У статті “Допрофільна підготовка учнів як важлива передумова профільного навчання” [5] М.М. Мельничук аналізує різні види курсів як одну з форм допрофільної підготовки.

На сайті МОН України є профорієнтаційні матеріали: буклети, конкурси [6], які б могли стати допоміжним матеріалом для проведення допрофільної підготовки.

У Концепції профільного навчання в старшій школі є визначення допрофільної підготовки: “це компонент профільного навчання, який

здійснюється в основній школі (8–9-ті класи) і покликаний повною мірою забезпечувати реалізацію інтересів, нахилів і здібностей учнів шляхом відповідних змін у завданнях, змісті й організації процесу навчання” [3].

В. Матвієнко у своїй статті “Допрофільна освіта в сучасній середній школі” зазначає, що “допрофільна підготовка – система педагогічної, психолого-педагогічної, інформаційної та організаційної діяльності, яка допомагає визначенню учнів старших класів основної школи у вибранні ними профільних напрямів майбутнього навчання та широкої сфери наступної професійної діяльності (у тому числі у відношенні вибору профілю та конкретного місця навчання на старшому ступені школи або інших шляхів продовження освіти)” [4].

На нашу думку, визначення допрофільної підготовки треба вдосконалити, згадавши про діагностичний компонент, важливий для коригування психолого-педагогічного, інформаційного, організаційного компонентів, урахувавши те, що допрофільна підготовка повинна проводитися поступово й систематично з учнями 5–9-х класів. З огляду на вищезазначене пропонуємо вдосконалений варіант визначення допрофільної підготовки. На нашу думку, це система діагностичної, “психолого-педагогічної, інформаційної, організаційної діяльності” [4], спрямованої на учнів 5–9-х класів для створення умов, що сприятимуть свідомому виборі учнями профілю навчання та їхньому професійному самовизначенню.

Вважаємо, що з огляду на різницю між школою та гімназією допрофільна підготовка в гімназії може бути більш ефективною, оскільки в гімназії краще матеріальне забезпечення, зокрема кабінети обладнано всім необхідним для навчання, рівень професіоналізму учителів вищий (більшість учителів повинна мати вищу категорію), забезпечено викладання двох мов, систематично проводиться наукова робота (наукові конференції, зустрічі з науковцями, інтерв’ю з ними, наукове співробітництво з університетами тощо), є широкий діапазон позакласної роботи, глибше вивчення навчальних дисциплін, можливість ввести додаткові дисципліни. Усе це, на нашу думку, сприяє максимальному розкриттю творчого й інтелектуального потенціалу гімназистів, однак без цілеспрямованої й систематичної профорієнтаційної роботи з учнями 5–9-х класів на базі всього вищезазначеного максимального результату досягнути важко.

На нашу думку, з огляду на великий вищезгаданий ресурсний потенціал гімназії й творчий, інтелектуальний потенціал учнів допрофільна підготовка гімназиста повинна мати три етапи:

1. I етап – пропедевтичний етап. Він орієнтований на учнів 5–6-х класів.

2. II етап – основний етап. Він орієнтований на учнів 7-го класу, 8-го класу, 9-го класу (I півріччя). На нашу думку, саме в 7-му класі треба почати основний етап допрофільної підготовки, оскільки наприкінці навчального року учні повинні свідомо заповнювати анкети щодо курсів за вибором, майбутнього профілю навчання.

3. III етап – заключний етап. Він орієнтований на учнів 9-го класу (II півріччя). Учні до цього часу повинні визначитися із профілем навчання, майбутньою професією, тим навчальним закладом, де здобуватимуть освіту.

Отже, специфіка допрофільної підготовки гімназиста ще не була предметом дослідження й потребує ґрунтовного висвітлення.

Пропонуємо допрофільну підготовку вважати системою діагностичної, “психолого-педагогічної, інформаційної, організаційної діяльності” [4], спрямованої на учнів 5–9-х класів для створення умов, що сприятимуть свідомому виборі учнями профілю навчання та їхньому професійному самовизначенню.

Великий ресурсний потенціал гімназії дає можливість проводити допрофільну підготовку гімназиста в три етапи, що дозволить учню впродовж 5 років максимально розкрити свій творчий, інтелектуальний потенціал, пізнати себе й визначитися з майбутньою професійною сферою діяльності.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ГІМНАЗИСТА

Профорієнтаційні заходи пропедевтичного етапу допрофільної підготовки гімназиста

Для кожного етапу допрофільної підготовки гімназиста, на нашу думку, треба запропонувати перелік профорієнтаційних заходів з урахуванням вікових психофізіологічних особливостей учнів. Зокрема, необхідно врахувати те, що “підлітковий вік є порою динамічного розвитку таких індивідуальних особливостей мислення, як творчість, самостійність, гнучкість” [8, с. 219].

I етап (пропедевтичний).

Гімназистам 5-го класу, які люблять фантазувати, необхідно запропонувати такі профорієнтаційні заходи:

1. Написати казку про улюблену професію.
2. Створити ілюстрацію на тему “Моя улюблена професія”.
3. Позакласний захід “Світ різноманітних професій”.
4. Написати вірш про улюблену професію.
5. Написати твір на тему “Моя

майбутня професія – ...”. 6. Ведення профорієнтаційного щоденника. 7. Відвідання Кідландії – найбільшого парку професій [1]. 8. Використання профорієнтаційних елементів під час викладання навчальних дисциплін. Для досягнення результату важливо провести комплекс заходів, орієнтованих на вчителів, ознайомити педагогів із методичними рекомендаціями, що сприятимуть реалізації профорієнтаційної складової під час викладання навчальних дисциплін.

Учням 6-го класу, яким притаманна здатність спостерігати за довкіллям і помічати деталі, варто запропонувати такі профорієнтаційні заходи:

1. Написати твір на тему “Професія... на основі моїх спостережень”.
2. Створити дерево професій свого роду.
3. Професійна біографія родини.
4. Позакласний захід на тему “Ярмарок професій”.
5. Написання твору на тему “Моя майбутня професія – ...”.
6. Ведення профорієнтаційного щоденника.
7. Відвідання Кідландії – найбільшого парку професій [1].
8. Профорієнтаційні елементи під час викладання навчальних дисциплін.

Профорієнтаційні заходи основного та заключного етапів допрофільної підготовки гімназиста

II етап (основний).

Учням 7-го класу, яким притаманні активний розвиток абстрактного мислення, спостережливість, узагальнення власного досвіду, треба запропонувати такі профорієнтаційні заходи:

1. Ведення профорієнтаційного щоденника.
2. Написання твору на тему “Моя майбутня професія – ...”.
3. Написати твір на тему “Мої враження від зустрічі з (назва професії)”.
4. Зустріч із представниками конкретних професій. Професії треба обрати на підставі анкетування, проведеного з учнями 7-го класу.
5. Виховний захід на тему “Нові професії”.
6. Конкурс презентацій на тему “Моя улюблена професія”.
7. Відвідання КідсВілл – дитячого міста професій [12].
8. Створення мозаїки вражень від відвідання КідсВілл та рекомендацій щодо вдосконалення роботи дитячого міста професій.
9. Профорієнтаційні елементи під час викладання навчальних дисциплін.
10. Проведення профорієнтаційних тестувань, ознайомлення учнів із результатами.
11. Проведення психологічних тестувань, ознайомлення учнів із результатами.

На нашу думку, допрофільна підготовка у 8–9-х класах, у яких учні прагнуть максимального самоствердження, повинна мати такі напрямки:

I. Активізація профорієнтаційної роботи під час навчального процесу. Ідеться про курси за вибором, інтегровані курси, факультативи, які були обрані учнями в результаті анкетування, а також наявність профорієнтаційних елементів на кожному уроці.

II. Організація профорієнтаційної роботи разом із батьками, педагогами, роботодавцями.

1. Інтерв'ю з батьками щодо професії. 2. Інтерв'ю з роботодавцями. 3. Пресконференція із представником конкретної професії, під час якої учні ставлять запитання. 4. Участь у проєкті “Один день у професії”. У ньому можуть узяти участь діти, які прагнуть зорієнтуватися у своїй майбутній професії, не маючи уявлення про різні види професій, прагнуть дізнатися, які проблеми розв'язують працівники. 5. Участь у профорієнтаційному тижні. 6. Участь у хакатонах. 7. Аналіз професіограм, створення свого варіанту професіограми. 8. Створення проєктів про професію та захист їх перед аудиторією з дотриманням усіх вимог ораторського виступу.

9. Створення інфографік про професію за таким алгоритмом:

- а) визначити мету інфографіки;
- б) зібрати інформацію, необхідну для створення інфографіки;
- в) візуалізувати зібрані дані, визначивши, які образи (графіки, діаграми, логотипи, цифри тощо) краще презентують тему;
- г) розробити дизайн;
- г) створити макет;
- д) перевірити результат роботи, протестувавши його у фокус-групі.

Мною було створено інфографіку “Моя майбутня професія” (див. Додаток А) на основі опрацьованого матеріалу.

10. Аналіз буклетів про професію, а також створення свого інформаційного продукту (це можуть спробувати зробити майбутні журналісти). 11. Участь у профорієнтаційних тренінгах. 12. Предметні гуртки. 13. Участь у конкурсах із профорієнтаційною тематикою, виставках. 14. Написання наукових робіт (МАН), участь у наукових конференціях.

III. Ознайомлення з діяльністю підприємств, установ й організацій.

1. Екскурсії на підприємства, установи й організації. За умов карантину можуть бути відеоекскурсії. 2. Репортаж із місця події (підприємство, установа, організація).

IV. Організація практик (соціальних, соціально-професійних або виробничих, у тому числі літніх на підприємствах міста).

Крім вищезазначених заходів, учні повинні продовжувати вести профорієнтаційний щоденник, писати твір на тему “Моя майбутня професія”, проходити профорієнтаційні та психологічні тести.

V. Самоорганізація профорієнтаційного дозвілля. Зокрема, ідеться про читання художніх та науково-популярних книг про професії, перегляд документальних та художніх фільмів про професії. На жаль, немає списків книг і фільмів про професії, що були б складені з урахуванням вікових особливостей підлітків і затверджені відповідною педагогічною комісією. Я зробила спробу скласти такий список для тих, хто хоче стати журналістом, оскільки журналістика є сферою моїх профорієнтаційних зацікавлень.

Список фільмів для тих учнів, хто хоче стати журналістом.

1. “Римські канікули” (Roman Holiday). У цьому фільмі йдеться про Грегорі Пека – американського журналіста, який знайомиться з дівчиною й під час пресконференції дізнається, що вона принцеса. 2. “Професія – репортер” (Profession: reporter). У фільмі йдеться про журналіста з філософським прізвиськом Локк, який приїхав до Африки збирати матеріал. Кримінальна історія, що стає відома журналісту, змушує його залишитися в Африці на деякий час. 3. “Добраніч, та нехай щастить”. Цей фільм про конфлікт між журналістом та владою знятий на реальних подіях (журналіст Едвард Марроу оголосив війну сенаторові Джозеффо Маккарті). 4. “Сенсація” (Scoop). У фільмі йдеться про розслідування, що почала проводити студентка-журналістка Сондра Пранські після зустрічі з духом покійного репортера Джо Стромбела, який повідомляє їй сенсаційну новину.

На нашу думку, перед початком III етапу допрофільної підготовки треба провести діагностичне анкетування, мета якого – з’ясувати, чи всі учні визначилися із професією. Результати анкетування після проведених упродовж 5 років профорієнтаційних заходів повинні бути позитивними. Якщо деякі учні не визначилися із професією, для них треба скласти індивідуальний план профорієнтаційної роботи. З учнями, які визначилися із професією, необхідно організовувати роботу таким чином:

1. Ознайомлення з інформацією про ті навчальні заклади, де учні можуть реалізувати свої профорієнтаційні інтереси.

2. Екскурсії в заклади, де учні планують навчатися.

Модель профорієнтаційного щоденника гімназиста

На нашу думку, важливою формою допрофільної підготовки є портфоліо учня, де буде зібрано інформацію про досягнення школяра в різних напрямках. Це дозволить учню робити самоаналіз своєї діяльності, сприятиме прагненню самовдосконалення, саморозвитку тощо. Одним з елементів портфоліо, на нашу думку, може стати профорієнтаційний щоденник, модель якого розроблено на основі анкетування, проведеного з гімназистами 5-го класу. Вважаємо, що такі щоденники повинні бути в кожного гімназиста, починаючи з 5-го класу, закінчуючи 9-м класом, якщо йдеться про гімназію. Під час вступу до ліцею та вишу профорієнтаційні щоденники повинні стати важливими документами – підтвердженням того, що учень обирає свою майбутню професію свідомо. Вважаємо, що в закладах середньої освіти повинна бути посада кар'єрного радника, який разом із психологом аналізуватиме профорієнтаційні щоденники учнів і на підставі аналізу даватиме конструктивні поради профорієнтаційного спрямування. Для створення моделі профорієнтаційного щоденника гімназиста я розробила анкету (див. Додаток Б), метою якої було з'ясування доцільності введення такого щоденника та специфіки його змістового наповнення. Було опитано 13 учнів 5-Б класу. Серед них 11 учнів хотіли б мати профорієнтаційний щоденник. Ті учні, які не хотіли б мати такий щоденник, відповіли на запитання щодо змістового наповнення щоденника. 12 учнів захотіли оформити титульну сторінку профорієнтаційного щоденника самостійно. 5 учнів хочуть бачити в щоденнику інфографіку про вірусолога, архітектора, перекладача, фотографа, телеведучу. 7 учнів – малюнки про художника, архітектора, ветеринара, інженера, археолога, ученого. 5 учнів – фотографії про архітектора, інженера, авіаконструктора, пілота, художника, поліцейського, кухаря. 6 учнів – психологічні тести. 5 учнів – список фільмів, книг, сайтів про журналістів, художників, учених, акторів. 5 учнів – QR коди, де є інформація про професії. 10 учнів – розділ про хобі, інтереси. 8 учнів – тексти про професії (мікробіолог, вірусолог, архітектор, пожежник, поліцейський, журналіст, актор, лікар, учитель, кухар). 9 учнів – профорієнтаційні тести. 5 учнів – розділ про участь у шкільних та позашкільних проєктах. 6 учнів – розділ про досягнення в спорті.

Було опитано 12 учнів 5-А класу. Серед них 7 учнів хотіли б мати профорієнтаційний щоденник. 3 учні, які не хотіли б мати такий щоденник, відповіли на запитання щодо змістового наповнення щоденника. 10 учнів захотіли оформити титульну сторінку профорієнтаційного щоденника самостійно. 2 учні

хочуть бачити в щоденнику інфографіку про вчителя, лікаря. 4 учні – малюнки про теніс, конструювання танків. 6 учнів – фотографії про кухаря, поліцейського, дизайнера, модель, лікаря, ветеринара, конструктора танків. 4 учні – психологічні тести. 6 учнів – список фільмів, книг, сайтів про танкіста, актора, модель, дизайнера, письменника, художника, ветеринара, психолога, ілюстратора. 4 учні – QR коди, де є інформація про професії. 9 учнів – розділ про хобі, інтереси. 8 учнів – тексти про професії (кухар, рятувальник, актор, модель, дизайнер, художник, письменник, ветеринар, психолог, ілюстратор). 4 учні – профорієнтаційні тести. 4 учні – розділ про участь у шкільних та позашкільних проєктах. 5 учнів – розділ про досягнення в спорті.

На підставі анкетування робимо висновок про те, що 18 гімназистів із 25 хочуть мати профорієнтаційний щоденник. 23 учні взяли участь у моделюванні контенту майбутнього профорієнтаційного щоденника. Саме ці 23 учні будуть 100%, орієнтуючись на які створюватимемо модель профорієнтаційного щоденника. У його контенті будуть лише ті анкетні варіанти, які набрали 48% і більше.

Маємо такий результат: інфографіка про професії – 7 учнів (30%), малюнки про професії – 11 учнів (48%), фотографії про професії – 11 учнів (48%), список фільмів, книг, сайтів про професії – 11 учнів (48%), психологічні тести – 10 учнів (43%), QR коди, де є інформація про професії – 9 учнів (39%), розділ про хобі, інтереси – 19 учнів (83%), тексти про професії – 16 учнів (70%), профорієнтаційні тести – 13 учнів (57%), розділ про участь у шкільних та позашкільних проєктах – 9 учнів (39%), розділ про досягнення в спорті – 11 учнів (48%). Титульна сторінка профорієнтаційного щоденника буде порожньою, оскільки 23 учні хочуть оформити її самостійно.

Модель профорієнтаційного щоденника (див. окремий файл, де є частина профорієнтаційного щоденника, інформація в Додатку Г) для гімназистів 5-го класу.

1. Титульна сторінка порожня. 2. Розділ про хобі, інтереси учнів. 3. Тексти про професії (рятувальник, актор, модель, дизайнер, художник, письменник, ветеринар, психолог, ілюстратор, мікробіолог, вірусолог, архітектор, пожежник, поліцейський, журналіст, лікар, учитель, кухар). 4. Профорієнтаційні тести. 5. Малюнки про професії (художник, архітектор, ветеринар, інженер, археолог, учений, тенісист, конструктор танків). 6. Фотографії про професії (кухар, поліцейський, дизайнер, модель, лікар, ветеринар, конструктор танків, художник, архітектор, інженер, археолог, учений). 7. Список фільмів, книг, сайтів про

професії (журналіст, художник, учений, актор, танкіст, модель, дизайнер, письменник, ветеринар, психолог, ілюстратор). 8. Розділ про досягнення в спорті.

Специфіка реалізації першого року експерименту “Організаційно-педагогічні умови забезпечення допрофільної підготовки гімназиста в умовах модернізації змісту освіти” у гімназії №153 ім. О.С. Пушкіна

За 3,5 місяці навчального процесу в межах реалізації експерименту “Організаційно-педагогічні умови забезпечення допрофільної підготовки гімназиста в умовах модернізації змісту освіти” у гімназії №153 ім. О.С. Пушкіна психологом А.Л. Лисюк було оброблено результати психологічних тестів, ознайомлено з ними гімназистів 8-х класів, заступником директора з навчально-виховної роботи Г.Я. Холод було проведено

1. Анкетування вчителів для з'ясування стану готовності педагогів до реалізації експерименту. Анкету розробила Г.Я. Холод.

2. Анкетування учнів 8-х класів для з'ясування їхніх профорієнтаційних інтересів та ступеня самовизначення щодо майбутньої професії. Анкету розробила Г.Я. Холод (див. Додаток В).

3. Анкетування учнів 8-х класів для з'ясування результативності проведених профорієнтаційних заходів та визначення оптимальних форм надання інформації гімназистам. Анкету розробили Г.Я. Холод і М.О. Михайленко (див. Додаток Г).

4. Анкетування батьків учнів 8-х класів для з'ясування їхньої обізнаності щодо профорієнтаційних орієнтирів їхніх дітей та готовності взяти участь у профорієнтаційній роботі. Анкету розробила Г.Я. Холод. Анкетування провели класні керівники. Форма проведення дистанційна у зв'язку з необхідністю дотримуватися вимог карантинного режиму.

Під час анкетування акцент зроблено на результати, отримані від учнів 8-х класів, оскільки саме вони цього року стали учасниками експерименту, що триватиме 5 років. Результати анкетування мені надала Г.Я. Холод – заступник директора гімназії № 153 ім. О.С. Пушкіна з навчально-виховної роботи. Після першого анкетування було з'ясовано, що у 8-А класі 13 учнів не обрали професію, 11 учнів обрали професію, у 8-Б класі 12 учнів обрали професію, 11 учнів не обрали професію.

У 8-А класі учні деякі навчальні дисципліни хотіли б вивчати більш детально у формі факультативів (13 учнів), гуртків (4 учні), спецкурсів (11 учнів), 1 учень запропонував свій варіант (право вибору додаткових предметів). 20 учнів більше

хотіли б дізнатися про різні професії в таких формах: майстер-класи (13 учнів), розповідь батьків (2 учні), розповідь батьків інших учнів (1 учень), читання літератури про різні професії (4 учні), перегляд документальних фільмів про професії (8 учнів). 4 учні запропонували свій варіант (лекції, інтерактивні уроки, спілкування з людьми, які реалізувалися у своїй професії).

У 8-Б класі учні деякі навчальні дисципліни хотіли б вивчати більш детально у формі факультативів (5 учнів), гуртків (7 учнів), спецкурсів (11 учнів), уроку (1 учень). 19 учнів більше хотіли б дізнатися про різні професії в таких формах: майстер-класи (12 учнів), розповідь батьків (7 учнів), розповідь батьків інших учнів (1 учень), читання літератури про різні професії (3 учні), перегляд документальних фільмів про професії (9 учнів).

За ініціативою Г.Я. Холод було створено профорієнтаційні інформаційно-комунікативні групи (Вайбер) з учнями 8-х, 9-х класів, у які вона систематично надсилає інформацію профорієнтаційного характеру (буклети, профорієнтаційні оголошення, анонси заходів, професіограми, інфографіки про професії тощо). Г.Я. Холод започаткувала рубрику “Інтерв’ю із представником професії”, вона взяла інтерв’ю в письменника Ігоря Павлюка. Учні 5–9-х класів виконали такі письмові роботи: твір “Моя майбутня професія – ...”, інтерв’ю з батьками щодо професії. Активізовано роботу з обдарованою молоддю, зокрема готується до друку збірник гімназії “Перлини творчості”, а також збірник “Науково-методичний міст”, у якому будуть надруковані науково-дослідницькі роботи наукового товариства гімназії “Інтелект”.

У гімназії (8-й клас) викладають такі курси за вибором: “Фінансова грамотність”, “Геометрія як практика, логіка і фантазія”, “Кругом світу. Іноземна мова в професійному самовизначенні”. Також діти вивчають інтегровані курси: “Інформатика. Трудове навчання. (Робототехніка)”, “Основи здоров’я та фізична культура”, “Російська мова та література”.

У межах експерименту “Організаційно-педагогічні умови забезпечення допрофільної підготовки гімназиста в умовах модернізації змісту освіти” я брала інтерв’ю в учителя, який викладає “Робототехніку”.

Під час II анкетування, яке було проведено на початку грудня (минуло майже 3,5 місяці після першого анкетування), було з’ясовано, які заходи допомогли (допомогли б) гімназистам визначитися із професією. Учні могли обирати декілька відповідей. Прикметним є те, що відповіді обирали й ті учні, які ще не визначилися із професією. Другу анкету було розроблено мною та Г.Я. Холод. Пропонуємо результати другого анкетування.

8-А (опитано 18 учнів). Розмова з батьками – 7 учнів (визначилися із професією), 4 учні (не визначилися); думка друзів – 0; думка сторонніх людей – 1 учень (не визначився із професією); курси за вибором – 1 учень (визначився із професією); інтегровані курси – 0; позакласні заходи – 1 учень (не визначився із професією), 2 учні (визначилися із професією); інформація щодо профорієнтації у творчій групі (Вайбер) – 1 учень (визначився із професією). Гімназисти запропонували свій варіант: спостереження за людьми різних професій (1 учень, який визначився із професією); інформація від родича (1 учень, який визначився із професією); книги, фільми (1 учень, який ще не визначився із професією).

7 учнів не хотіли б брати участь у профорієнтаційних заходах, де б вони були активним учасником.

11 учнів хотіли б брати участь у профорієнтаційних заходах, де б вони були активним учасником.

На запитання, у якій формі учні хотіли б сприймати інформацію про професію, відповіли таким чином: буклети – 1 учень, тексти про професії – 4 учні, соціальна відеореклама – 6 учнів, інфографіка – 6 учнів, свій варіант (інтерв'ю із представником професії – 2 учні, презентація – 1 учень).

На запитання, у яких заходах, пов'язаних із профорієнтацією, Ви хотіли б узяти участь, учні відповіли таким чином: інтерв'ю із представником професії – 4 учні (хотіли б узяти інтерв'ю в інженера, психолога, програміста, актора, моделі, модельєра), участь у проєкті “Один день у професії” – 9 учнів, участь у профорієнтаційному конкурсі – 3 учні.

Прикметним є те, що за 3,5 місяці профорієнтаційної роботи 3 учні, які під час першого анкетування не обрали свою професію, у другій анкеті зазначають, що обрали свою професію. Ще одна учениця вже знає, у якій сфері хоче працювати, однак ще із професією не визначилася.

Вищезазначена позитивна динаміка, на нашу думку, зумовлена тими профорієнтаційними заходами, які провів класний керівник. Їх було 16 (віртуальна екскурсія “Професія – лікар”, майстер-клас “Професія юриста”, фотовиставка “Професія моїх батьків”, виставка “Я мрію стати”, аналіз сайту “Профгід”, аналіз статті “Як знайти своє самовизначення”, оформлення класного куточку “Світ професій” тощо). 8-Б (22 учні опитано). Розмова з батьками – 7 учнів (не визначилися із професією); думка друзів – 3 учні (визначилися із професією), 4 учні (не визначилися із професією); курси за вибором – 1 учень (визначився із професією), 2 учні (не визначилися із професією), 2 учні зазначили, що визначилися б із професією завдяки курсу за вибором “Фінансова

грамотність”; інтегрований курс “Російська мова та література” – 2 учні (не визначилися із професією); позакласні заходи – 6 учнів (не визначилися із професією), 2 учні (визначилися із професією); інформація щодо профорієнтації у творчій групі (Вайбер) – 1 учень (не визначився із професією). Гімназисти запропонували свій варіант: інтерв’ю з успішною людиною (1 учень ще не визначився із професією); інтернет (2 учні (не визначилися із професією), 1 учень (визначився із професією)); ставлення до навчальних дисциплін (1 учень (не визначився із професією)); думки про майбутнє (1 учень (не визначився із професією)); статті, відео (1 учень (не визначився із професією)).

11 учнів не хотіли б бути активними учасниками профорієнтаційних заходів. 11 учнів хотіли б бути активними учасниками профорієнтаційних заходів.

На запитання, у якій формі учні хотіли б сприймати інформацію про професію, відповіли таким чином: буклети – 5 учнів, тексти про професії – 7 учнів, соціальна відеореклама – 3 учні, інфографіка – 9 учнів, свій варіант (розмова із представником професії – 3 учні, конкурс – 1 учень, відео – 1 учень, поглиблений курс – 1 учень).

На запитання, у яких заходах, пов’язаних із профорієнтацією, хотіли б узяти участь, учні відповіли таким чином: інтерв’ю із представником професії – 9 учнів (хотіли б узяти інтерв’ю у фотографа, стоматолога, дизайнера, шеф-кухаря), участь у проєкті “Один день у професії” – 11 учнів, участь у профорієнтаційному конкурсі – 4 учні.

За 3,5 місяці, порівняно з результатами першого анкетування, ситуація не змінилася. На нашу думку, це зумовлено тим, що класний керівник запланував більшу частину профорієнтаційних заходів провести в II семестрі. У I семестрі було проведено виховну годину “Майбутні професії” 11.12. 2020 року, тобто це сталося вже після другого анкетування, проведеного з учнями 8-Б класу. На нашу думку, необхідно систематично проводити діагностичні анкетування, які дозволяють з’ясувати результативність профорієнтаційних заходів і проводити корекційну роботу.

Необхідно особливу увагу звернути на запити більшості опитаних учнів (усього їх 40). Зокрема, 30% учнів хочуть отримувати інформацію про професії у формі інфографіки, 28% – тексти про професії, 23% – соціальні відеореклами, 15% – буклети, 4% запропонували свій варіант (див. Рис. 2.1).

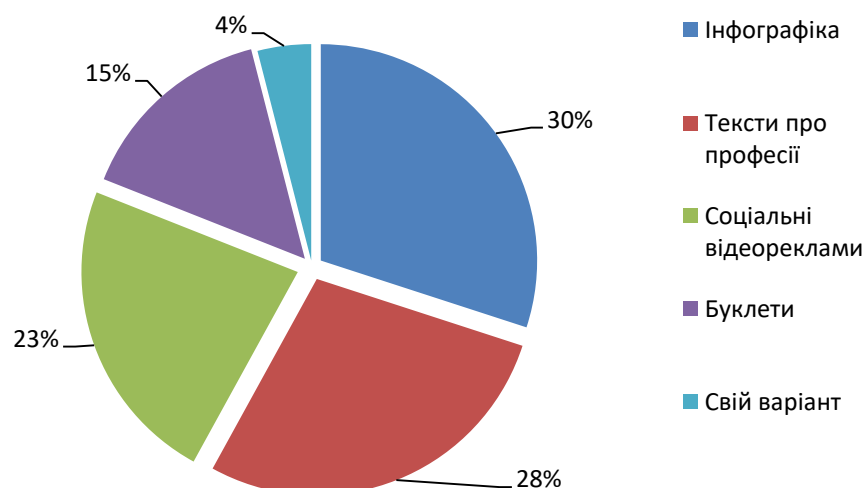

Рис. 2.1 Розподіл відповідей респондентів на запитання про те, у якій формі опитувані хочуть сприймати інформацію про професію.

33 % учнів хочуть узяти інтерв'ю в представника професії, 50% учнів хочуть узяти участь у проєкті “Один день у професії”, 17% учнів хочуть узяти участь у профорієнтаційних конкурсах (див. Рис. 2.2).

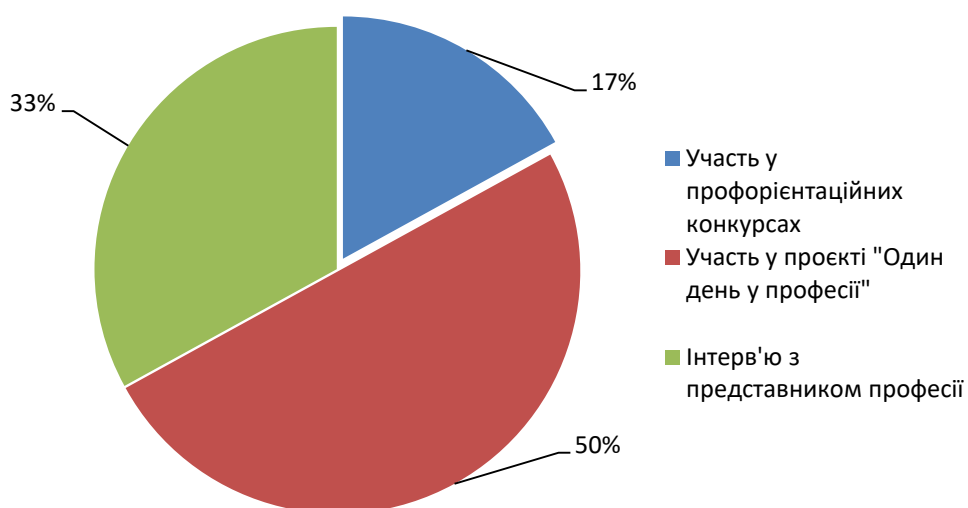

Рис. 2.2 Розподіл відповідей респондентів на запитання про те, у яких профорієнтаційних заходах опитувані хотіли б узяти участь.

Крім цього, треба зазначити, що друге анкетування дозволило встановити: щоб визначитися із професією, пріоритетними для учнів 8-х класів є спілкування з батьками та позакласні заходи. Саме тому варто активізувати профорієнтаційну роботу саме в цих напрямках, залучаючи інші додаткові форми реалізації профорієнтаційної роботи.

Отже, необхідно проводити більше профорієнтаційних заходів, у яких би учні були активними учасниками, організувати й провести інтерв'ю та проєкт “Один день у професії”, переважно давати гімназістам інформацію у формі інфографіки, текстів про професію, проводити з ними майстер-класи (результати першого анкетування), демонструвати фільми про професії (результати першого анкетування), активізувати спілкування учнів із батьками щодо вибору професії, систематично проводити профорієнтаційні позакласні заходи.

Отже, вважаємо, що гімназисти впродовж 5 років під час трьох етапів допрофільної підготовки за умови систематичної реалізації профорієнтаційних заходів зможуть розкрити свій творчий та інтелектуальний потенціал, результати чого важливо фіксувати в профорієнтаційних щоденниках, і визначитися з майбутньою професією. Позитивна динаміка експерименту, що триває 3,5 місяці й презентована в результатах анкетування учнів 8-х класів, дає підстави стверджувати, що систематичне й цілеспрямоване проведення профорієнтаційних заходів є ефективним.

ВИСНОВКИ

1. З'ясовано специфіку допрофільної підготовки гімназиста й продемонстровано її на прикладі гімназії № 153 ім. О.С. Пушкіна. Зокрема, акцентовано увагу на можливості гімназистів вивчати курси за вибором, інтегровані курси, дві іноземні мови, реалізовувати свій творчий та інтелектуальний потенціал у науковому товаристві “Інтелект”, друкувати свої науково-дослідницькі роботи в науково-методичних збірниках, а також самореалізовуватися завдяки друку своїх художніх творів у збірнику “Перлини творчості”, мати доступ до профорієнтаційних комунікативно-інформаційних груп (Вайбер).

2. Удосконалено визначення “допрофільна підготовка”.

3. Виокремлено три етапи допрофільної підготовки: пропедевтичний (період навчання в 5–6-х класах), основний (період навчання в 7–8-х класах, 9-й клас (I півріччя)), заключний етап (9-й клас (II півріччя)), результативність яких можна

буде встановити лише впродовж 5 років за умови проведення активної профорієнтаційної та діагностичної роботи.

4. Для кожного етапу визначено форми допрофільної підготовки з урахуванням вікових особливостей підлітків.

5. На підставі анкетування учнів 5-х класів розроблено модель профорієнтаційного щоденника для учнів 5-х класів. Розробка та впровадження профорієнтаційних щоденників гімназистів у межах допрофільної підготовки (5–9-ті класи) стане важливою складовою профорієнтаційної роботи з дитиною та документом (за умови затвердження його на державному рівні) під час вступу до ліцею або закладів вищої освіти, оскільки в щоденниках будуть не лише профорієнтаційні матеріали, сторінки для рефлексії тощо, а й фіксуватимуться всі шкільні та позашкільні досягнення учнів.

6. Для підвищення ефективності профорієнтаційної роботи необхідно проводити систематичне діагностичне анкетування, яке допоможе постійно коригувати допрофільну підготовку, урахувати інтереси та побажання учнів.

7. На підставі результатів анкетування учнів 8-х класів, які є учасниками експерименту “Організаційно-педагогічні умови забезпечення допрофільної підготовки гімназиста в умовах модернізації змісту освіти”, запропоновано проводити такі форми профорієнтаційної роботи, де гімназисти будуть активними учасниками заходів (інтерв’ю із представниками професії, проєкт “Один день у професії”), повідомляти інформацію про професії переважно у формі інфографіки й текстів про професії, проводити майстер-класи, демонструвати фільми про професії, збільшити кількість позакласних заходів, активізувати батьків для проведення профорієнтаційної роботи.

8. Допрофільна підготовка повинна проводитися комплексно (шкільні заходи, під час викладання будь-якої навчальної дисципліни, особливо факультативів, курсів за вибором, позашкільні заходи, тиждень профорієнтації, робота з батьками) не лише на рівні закладів освіти, а й на державному рівні.

Список використаних джерел

1. Дитячий парк професій “Кідландія”: справжнє місто для маленьких мандрівників! URL: <https://kidlandia.ua/ua/scho-take-kidlandiya.html> (дата звернення: 11.12.2020).
2. Жиліна Л.В, Корженко С.Г. “Організація допрофільної підготовки учнів загальноосвітніх шкіл на базі професійно-технічного навчального закладу” //

Профільне навчання та професійна підготовка учнів на базі ПТНЗ: досвід, проблеми та перспективи. Науково-методичний посібник (за матеріалами круглого столу – Профільне навчання (технологічний напрям) учнів старшої школи на базі ПТНЗ. Сучасні навчальні заклади – 2011 / Укладачі: Нестерова Л.В., Чеснокова Л.Г., Дремова І.Б., Романенко Л.В., Герлянд Т.М., Стременко Л.О. / за загальною редакцією Нестерової Л.В. К.: ІПТО НАПН України, 2012, С. 47–51.

3. Концепція профільного навчання в старшій школі. URL: <http://osvita.ua/legislation/Ser> (дата звернення: 15. 10. 2020).
4. Матвієнко В. Допрофільна освіта в сучасній середній школі. URL: <http://osvita.ua/school/method/3966/> (дата звернення: 15. 10. 2020).
5. Мельничук М.М. Допрофільна підготовка учнів як важлива передумова профільного навчання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, Вип. 21, С. 113–115.
6. На сайті МОН запустили сторінку профорієнтації учнів. URL: <https://nus.org.ua/news/na-sajti-mon-zapustyly-storinku-proforiyentatsiyi-uchniv/> (дата звернення: 16.10.2020).
7. Профільне навчання та професійна підготовка учнів на базі ПТНЗ: досвід, проблеми та перспективи. Науково-методичний посібник (за матеріалами круглого столу – Профільне навчання (технологічний напрям) учнів старшої школи на базі ПТНЗ. Сучасні навчальні заклади – 2011 / Укладачі: Нестерова Л.В., Чеснокова Л.Г., Дремова І.Б., Романенко Л.В., Герлянд Т.М., Стременко Л.О. / за загальною редакцією Нестерової Л.В. К.: ІПТО НАПН України, 2012. 113 с.
8. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2005. 360 с.
9. Успенська В.М. Упровадження допрофільної біологічної освіти – важлива передумова профільного навчання з біології. Педагогічні науки. Профільна освіта. Збірник наукових праць. – Ч.1. – Суми: Видавництво Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка, 2009. С. 247–256.
10. Холод Г. Психолінгвістичні маркери уявлення підлітків про специфіку професій фінансового аналітика, лікаря, учителя та психолога (на прикладі аналізу запитань уявного інтерв'ю). Психолінгвістика в сучасному світі, 2020. 15, С. 277–281.
11. Цільові проекти як основа інноваційної моделі допрофільної підготовки URL: <https://works.doklad.ru/view/FGGk8qaXYeo.html> (дата звернення: 30.10. 2020).

12. Что такое kidswill. URL: <http://kidswill.com.ua> (дата звернення: 30.10.2020).
13. Як працює профорієнтація за кордоном. Особливості вибору професії в Японії, Німеччині та Канаді. URL: https://mel.fm/amp/mirovoy_opyt/5698170-career_counseling (дата звернення: 30.10.2020).

ДОДАТКИ

Додаток А

Інфографіка “Моя майбутня професія”

Додаток Б

Анкета для учнів гімназії № 153 ім. О.С. Пушкіна

Прізвище, ім'я, по батькові учня

Зазначте, будь ласка, клас, у якому Ви навчаєтеся.

1. Чи обрали Ви свою професію?

а) так; б) ні.

2. Ким Ви хочете стати? Чому?

3. Чи хотіли б Ви мати щоденник, який допоможе Вам із вибором професії?

а) так; б) ні.

4. У цьому щоденнику повинні бути (оберіть декілька відповідей)

- а) розділ про Ваші досягнення в спорті;
- б) розділ про Вашу участь у шкільних та позашкільних проєктах;
- в) профорієнтаційні тести;
- г) тексти про різні професії;
- г) розділ про Ваші хобі, інтереси;
- д) QR коди, на яких Ви зможете знайти інформацію та відео про різні професії;
- е) список фільмів, книг, сайтів про професії;
- є) психологічні тести;
- ж) фотографії про професії;
- з) малюнки про професії;
- и) інфографіка (ілюстрації+мінімум тексту про професії).

Запропонуйте свій варіант

5. Ви самі будете оформлювати титульну сторінку?

- а) так, хочу зробити своїми руками;
- б) ні, це зроблять учителі.

Додаток В

Анкета №1 для учнів гімназії № 153 ім. О.С. Пушкіна

Прізвище, ім'я, по батькові учня

Зазначте, будь ласка, клас, у якому Ви навчатесь. _____

1. Чи потрібна Вам допомога у виборі професії?

а) так; б) ні.

2. Чи обрали Ви свою професію?

а) так; б) ні.

3. Який Ваш улюблений шкільний предмет?

4. Які шкільні предмети Ви хотіли б вивчати більш детально?

Чому? _____

5. У якій формі Ви б хотіли вивчати шкільні предмети більш детально?

а) факультативи;

б) гуртки;

в) спецкурси;

г) запишіть, будь ласка, свій варіант

6. Чи хотіли б Ви реалізувати свій творчий та інтелектуальний потенціал зі шкільних предметів у такій формі?

- а) конкурси;
- б) МАН (написання наукової роботи);
- в) інтелектуальні ігри;
- г) олімпіади;
- г) запишіть, будь ласка, свій варіант.

Запишіть, будь ласка, ці шкільні предмети.

7. Чи хотіли б Ви знати більше про різні професії?

- а) так; б) ні.

8. У якій формі Ви хотіли б більше дізнатися про різні професії?

- а) майстер-класи;
- б) розповіді своїх батьків;
- в) розповіді батьків інших учнів;
- г) читання літератури про різні професії;
- г) перегляд документальних фільмів;
- д) запишіть, будь ласка, свій варіант.

Додаток Г

Анкета №2 для учнів гімназії № 153 ім. О.С. Пушкіна

Прізвище, ім'я, по батькові учня

Зазначте, будь ласка, клас, у якому Ви навчаєтеся.

1. Чи обрали Ви свою професію?

а) так; б) ні.

2. Ким Ви хочете стати? Чому?

3. Що допомогло Вам визначитися із професією?

а) розмова з батьками;

б) думка друзів або сторонніх людей (підкресліть);

в) курси за вибором, які Ви почали вивчати у 8-му класі (“Фінансова грамотність”, “Геометрія як практика, логіка і фантазія”, “Кругом світу. Іноземна мова в професійному самовизначенні”). Підкресліть, будь ласка, той курс за вибором, що вплинув на Ваш вибір професії;

г) інтегровані курси, які Ви вивчаєте у 8-му класі (“Інформатика. Трудове навчання. (Робототехніка)”, “Основи здоров'я та фізична культура”, “Російська мова та література”). Підкресліть, будь ласка, той інтегрований курс, що вплинув на вибір професії;

г) інформація щодо профорієнтації у творчій групі (Вайбер);

д) позакласні заходи.

Запишіть, будь ласка, свій варіант.

4. Чи хотіли б Ви взяти активну участь у пов'язаних із профорієнтацією заходах, де б Ви були активним учасником?

а) так; б) ні.

5. У яких заходах, пов'язаних із профорієнтацією, Ви хотіли б узяти участь?

а) узяти інтерв'ю в представника професії (зазначте, будь ласка, професію)

б) узяти участь у шоу "Один день у професії", під час якого Ви могли б виконувати обов'язки представника конкретної професії;

в) узяти участь у конкурсі, пов'язаному із професією;

Зазначте цей конкурс. _____

Запишіть свій варіант заходу.

6. У якій формі Ви б хотіли сприймати інформацію про професії?

а) буклети;

б) тексти про професії;

в) соціальна відеореклама;

г) інфографіка (ілюстрації+мінімум тексту).

г) свій варіант.

7. Якщо б у Вас була можливість узяти інтерв'ю у фінансового аналітика, лікаря, психолога, учителя, які запитання Ви б їм поставили?

Фінансовий аналітик _____

Лікар. _____

Психолог. _____

Учитель. _____

Додаток Г
Профорієнтаційний щоденник

Сторінка 1

МОЯ СТОРІНКА

Ім'я _____

Прізвище _____

Клас _____

Телефон _____

E-Mail _____

Улюблена справа _____

Моя майбутня професія _____

Спорт(чим займаєшся?) _____

Сторінка 2

ХОБІ
ТА
ІНТЕРЕСИ

Ваше хобі: _____

Чому воно вам цікаве? _____

Фото, малюнок

Сторінка 3

Професія
Лікар

Лікар щодня лікує пацієнтів та спілкується з ними. Він повинен мати терпіння, співчуття, зосередженість, емоційну силу, швидке мислення та увагу до деталей. Завдання лікаря - діагностувати хвороби й лікувати їх. Представники цієї професії оглядають пацієнтів, оперують, призначають ліки, консультують щодо дієти, гігієни та зміни способу життя пацієнтів. Лікарі можуть створити власну практику або працювати в медичних корпораціях, зокрема державних і приватних лікарнях.

(Автор тексту – Михайленко Марія Олександрівна)

Малюнок 1. Автор – Михайленко Марія Олександрівна

Малюнок 2. Автор – Михайленко Марія Олександрівна

Сторінка 4

ДОСЯГНЕННЯ В СПОРТІ

Твій улюблений вид спорту:

Перемоги:

Дні твоїх тренувань:

Сторінка 5

Махиня Костянтин Романович,
учень 9-Б класу.
Гімназія №153 ім. О.С. Пушкіна.
Статтю написано на основі
науково-дослідницької роботи (МАН)
науковим керівником є
Холод Ганна Ярославівна –
кандидат філологічних наук,
учитель вищої категорії,
учитель-методист.

ОСОБЛИВОСТІ МАНІПУЛЯТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СОЦІАЛЬНИХ ВІДЕОРЕКЛАМАХ ПРО COVID-19

Анотація

Дослідницьку роботу присвячено з'ясуванню маніпулятивних технологій у соціальних відеорекламах про COVID-19. У ній проаналізовано наукову літературу про маніпуляцію, маніпулятивні технології, сформульовано визначення таких термінів: “маніпуляція”, “маніпулятивні технології”.

Проаналізовано 10 соціальних відеореklam про COVID-19 на змістовому, образному, мовному, звуковому, колористичному, хронометражному рівнях, виокремлено у вищезазначених інформаційних продуктах маніпулятивні технології, з'ясовано їхню специфіку.

Деякі результати нашого дослідження перевірено за допомогою експерименту, на основі його результатів запропоновано рекомендації щодо використання маніпулятивних технологій у соціальних відеорекламах про COVID-19.

Ключові слова: соціальні відеореклами, маніпулятивні технології, маніпуляція, експеримент, анкетування.

ВСТУП

Актуальність обраної нами теми зумовлена відсутністю наукових робіт, у яких було б висвітлено специфіку маніпулятивних технологій у соціальних відеорекламах про COVID-19, а також нагальною необхідністю створення вищезазначеного інформаційного продукту з використанням таких елементів, які б могли спонукати людину змінити свою модель поведінки. Дослідження маніпулятивних технологій, специфіки їхнього впливу на реципієнтів дасть можливість обрати оптимальний формат реалізації теми коронавірусу.

Мета роботи – з'ясувати особливості маніпулятивних технологій у соціальних відеорекламах про COVID-19.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

1. Проаналізувати наукову літературу про маніпуляцію, маніпулятивні технології.
2. Сформулювати визначення таких термінів: “маніпуляція”, “маніпулятивні технології”.
3. Виокремити в соціальних відеорекламах про COVID-19 маніпулятивні технології, проаналізувавши вищезазначені інформаційні продукти на змістовому, образному, мовному, звуковому, колористичному, хронометражному рівнях.
4. З'ясувати специфіку маніпулятивних технологій соціальних відеореклам про COVID-19.
5. Перевірити деякі результати нашого дослідження за допомогою експерименту.
6. На основі результатів експерименту запропонувати рекомендації щодо використання маніпулятивних технологій у соціальних відеорекламах про COVID-19.

Об'єкт – маніпулятивні технології в соціальних відеорекламах про COVID-19.

Предмет – специфіка маніпулятивних технологій у соціальних відеорекламах про COVID-19.

Під час дослідження було використано такі методи дослідження: описовий, порівняльний метод, аналіз, синтез, узагальнення, експеримент, анкетування.

Теоретичне значення роботи полягає в спробі запропонувати визначення термінів “маніпуляція”, “маніпулятивні технології”, з'ясуванні специфіки соціальних відеореклам про COVID-19 за допомогою аналізу.

Прикладне значення роботи полягає в спробі на основі результатів експерименту дати рекомендації щодо використання маніпулятивних технологій у соціальній відеорекламі для підвищення її ефективності.

У науковій роботі вперше запропоновано визначення термінів “маніпуляція”, “маніпулятивні технології”, проаналізовано соціальні реклами про COVID-19, виокремлено в них маніпулятивні технології, з'ясовано їх специфіку, за допомогою експерименту перевірено деякі результати дослідження, сформульовано рекомендації щодо використання маніпулятивних технологій у рекламах про COVID-19.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ МАНІПУЛЯЦІЇ ТА МАНІПУЛЯТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У науковій статті “Використання маніпулятивних технологій у рекламі” [2] К. Бажеріна, погоджуючись із твердженням Є. Доценко щодо маніпуляції як “виду психологічного впливу, під час якого майстерність маніпулятора використано для прихованого впровадження в психіку адресата цілей, бажань, намірів, ставлення або установок, що не збігаються з тими, що є в адресата” [8, с. 59], аналізує маніпулятивні технології з урахуванням несвідомого, гештальт-психології, психології мас тощо, звертає увагу на проблему ефективності сучасної реклами.

У статті “Застосування маніпулятивних технологій у комерційній рекламі як різновиді масової комунікації” [4] А. Буряк та Я. Возняк, пропонуючи визначення маніпуляції як “способу людської поведінки та маніпуляції” [4, с. 239], що має такі якості: непомітність для об’єкта, “найефективніше досягнення поставленої мети” [4, с. 239], виокремлюють 4 ознаки маніпуляції, способи маніпуляції в комерційній рекламі, а також формулюють визначення маніпулятивних технологій як “прояви та механізми психологічного впливу” [4, с. 241].

У статті “Використання прийомів маніпуляції в рекламі” [16] Л. Чередник досліджує маніпулятивні прийоми в рекламі. Звертає увагу на НЛП, емоційний, мовний, образний, кольоровий аспекти реклам.

У статті О. Лянг “Маніпулятивний вплив у дискурсі комерційної реклами” [11] аналізує різні визначення терміна “маніпуляція”, її різновиди, робить акцент на “маніпуляції образами” [11, с. 304], “експлуатації особистості” [11, с. 304], ознаках мовної маніпуляції.

У статті О. Арешенкової “Маніпулятивні технології як мовознавча проблема” [1] “йдеться про роль мовних засобів реалізації маніпулятивних технологій в інформаційних повідомленнях” [1, с. 28]. Вищезазначений автор, ретельно проаналізувавши праці інших учених, які досліджували маніпуляції в політичних текстах, теж дотримується думки про прихованість маніпуляції та зміну поведінки людини, вигідну маніпуляторів.

У своїй статті “Зміст маніпуляції як різновиду прихованого психологічного впливу” [6] Н. Гребінь вважає маніпуляцію “прихованим психологічним впливом” [6, с. 80], визначаючи такі ознаки маніпуляції: “ставлення до об’єкта маніпулювання як до засобу досягнення власних цілей; прагнення отримати односторонній вигаш; прихований характер впливу; використання психологічної

вразливості; прагнення ввести партнера по взаємодії у психологічну залежність; створення в адресата маніпуляції ілюзії самостійності прийняття рішень та дій” [6, с. 80].

Після аналізу вищезазначених статей можемо окреслити декілька проблемних моментів, пов’язаних із визначенням маніпуляції.

1. Як правило, дослідники у своїх визначеннях презентують маніпуляцію як негативне явище, орієнтуючись, на нашу думку, на переносне значення (“Те саме, що махінація; шахрайство” [5, с. 644]) цього слова. Вважаємо, що за основу треба брати перші два значення цього слова (“1. Виконувана руками складна дія, що зазвичай вимагає вправності, вміння тощо. 2. Рухи руки чи обох рук для виконання певного завдання” [5, с. 644]).

2. Переважно дослідники пов’язують маніпуляцію із прихованим впливом на об’єкт. Вважаємо, що вплив може бути не тільки прихований.

3. Людина, на яку спрямовано маніпуляцію, змушена змінити свої наміри, поведінку тощо, підкоряючись маніпулятору, тобто, по суті, є “жертвою” маніпуляції. Вважаємо, що так відбувається не завжди: людина може змінити модель поведінки усвідомлено й за власним бажанням.

Ураховуючи все вищевикладене, ми з моїм науковим керівником Г.Я. Холод, кандидатом філологічних наук, пропонуємо таке визначення маніпуляції. Маніпуляція – це приховані чи неприховані засоби, спрямовані на досягнення конкретного завдання – бажану або небажану зміну об’єктом (людиною) своєї моделі поведінки.

На підставі визначення маніпуляції разом із науковим керівником Г.Я. Холод, кандидатом філологічних наук, пропонуємо визначення маніпулятивних технологій.

На нашу думку, маніпулятивні технології – сукупність способів впливу на об’єкт маніпуляції. Саме це визначення буде для нас пріоритетним під час проведення дослідження.

У книзі “Маніпуляції на ТБ. Маніпулятивні технології в інформаційно-аналітичних телепрограмах українського телебачення: моніторинг, рекомендації щодо захисту від впливу та запобігання застосуванню. Принципи відкритої редакційної політики телеканалів” [12] запропоновано класифікацію маніпулятивних технологій: “використання стереотипів” [12, с. 43], “заміна імен, або наклеювання ярликів” [12, с. 43], “повтор інформації” [12, с. 43], “ствердження” [12, с. 43], “постановка риторичних запитань” [12, с. 43], “напівправда” [12, с. 43], ““спіраль замовчування”” [12, с. 44], “анонімний

авторитет” [12, с. 44], “ефект присутності” [12, с. 44], “ефект присутності” [12, с. 44], “констатація факту” [12, с. 44], “відволікання уваги” [12, с. 44], “принцип контрасту” [12, с. 45], ““очевидці”” подій [12, с. 45], “психологічний шок” [12, с. 45], “створення асоціацій” [12, с. 45] “інформаційна блокада” [12, с. 45]. Оскільки вони визначені Н. Лігачовою, С. Черненком, В. Івановим, С. Дацюком у контексті негативного розуміння маніпуляції, ми не можемо взяти їх до уваги, оскільки не вважаємо маніпуляцію лише негативним явищем. У соціальних відеорекламах про COVID-19 будемо виокремлювати маніпулятивні технології з орієнтацією на запропоноване нами визначення маніпуляції, ураховуючи специфіку вищезазначених соціальних відеореklam і суспільно корисну мету їхнього використання, зокрема убезпечення людей від хвороби.

Отже, використовуючи терміни “маніпуляція”, “маніпулятивні технології” і виокремлюючи їх в інформаційних продуктах, необхідно враховувати дискусійні моменти щодо термінів, їх багатоаспектність і чітко формулювати свою точку зору щодо їх визначень.

СПЕЦИФІКА МАНІПУЛЯТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СОЦІАЛЬНИХ ВІДЕОРЕКЛАМАХ ПРО COVID-19

Аналіз соціальних відеореklam на змістово-формальному рівні.

Нами було проаналізовано 10 соціальних відеореklam про COVID-19 на різних рівнях: змістовому, образному, мовному, звуковому, колористичному, хронометражному.

Відсутня інформація про негативний вплив коронавірусу на людський організм у соціальній відеореklamі “Як захиститися від коронавірусу” [18], що триває 35 секунд і запропонована МОЗ України. Образу коронавірусу немає в соціальній відеореklamі “Як захиститися від коронавірусу”, оскільки її мета, на нашу думку, – проінформувати, а не налякати. Прикметним є те, що у вищезазначеному інформаційному продукті образи є анімаційними. У соціальній відеореklamі “Як захиститися від коронавірусу” [18] є образ руки, що створює анімацію. Це, на нашу думку, зосереджує увагу на контенті – порадах щодо уникнення хвороби. Музичний супровід у соціальній відеореklamі “Як захиститися від коронавірусу” [18] відсутній, що, на нашу думку, допомагає глядачу зосередитися на порадах, які озвучує приємний чоловічий голос. У соціальній відеореklamі “Як захиститися від коронавірусу” [18] використано приємні кольори (зелений, блакитний). Поєднання білого та червоного (окличне

речення “Будьте здорові!” [18]) кольорів наприкінці соціальної відеореклами привертає увагу й підкреслює її мету. У соціальній відеорекламі “Як захиститися від коронавірусу” [18] від ютуб каналу “Книга-мандрівка. Україна” використано дієслова наказового способу (“уникайте” [18], “мийте” [18], “уникайте” [18], “мийте” [18], “обробляйте” [18]). На нашу думку, у цьому інформаційному продукті є такі маніпулятивні технології: використання дієслів наказового способу й тавтології деяких із них, колористичне поєднання білого тла й запису червоного кольору “Будьте здорові!” [18].

У соціальній відеорекламі “Ця інформація може врятувати життя. Коронавірус” [15], назва якої спонукає глядача замислитися над можливою небезпекою для свого життя і якій притаманна швидка динаміка подій упродовж 5 хвилин, на заставці використано образ коронавірусу зі злим виразом обличчя та великими зубами. Крім цього, на заставці зображено око як символ гіпнозу. Є образ бою, що презентує боротьбу імунітету з вірусом, наслідки діяльності якого з огляду на специфіку розповсюдження коронавірусу трагічні. Крім образу коронавірусу, глядач може побачити образ інфовірусу. Прикметним є те, що в соціальній відеорекламі переважно використано контрастні кольори: червоний і чорний, що набувають символічного значення смерті й крові. Іноді бачимо зелений колір, яким презентовано як інфекцію (колір гниття), так і протиепідеміологічні засоби (колір життя), що можуть допомогти людині. У цій соціальній відеорекламі, на нашу думку, використано дуже багато слів із негативною семантикою: “захворювання” [15], “зараження” [15], “хвороба” [15], “небезпечний” [15], “самознищується” [15], “інфікувати” [15], “вбивати” [15], “битва” [15], “гинуть” [15], “панікувати” [15], “боятися” [15], “страх” [15], які, до речі, мають неприємний візуальний і музичний (музика, яка пригнічує) супровід, що може викликати в глядача неприємні емоції. У соціальній відеорекламі використано динаміку цифр, щоб продемонструвати швидкість розповсюдження хвороби та збільшення кількості хворих, контраст між написанням слова і його озвученням, паралельну ілюстрацію карти світу, що поступово стає червоною, та цифр, які збільшуються, образ коронавірусу, графіки.

На нашу думку, у цьому інформаційному продукті використано такі маніпулятивні технології: використання контрастних кольорів, поєднання вербального, музичного, візуального компонентів для нагнітання негативних емоцій, динаміка цифр, візуалізація бою, контраст у написанні й озвученні слів, паралельна ілюстрацію карти світу, що поступово стає червоною, та цифр, які збільшуються, образ коронавірусу, графіки.

У соціальній відеореklamі “Як і кого може вбити коронавірус” [19] (триває 3 хвилини) від ВВС Україна в назві є слово “вбити”, а на заставці, де домінує червоний колір, зображено людину із хворими легенями (колір людини та вірусу один, це свідчить про стан інфікування), що створює неприємне враження й деякою мірою лякає. Таке враження виникає від сприйняття образу коронавірусу у формі червоного кола з гострими кінцями. Домінантні червоні та рожеві кольори є тлом для надписів білого кольору, що привертає увагу глядача. Музичний супровід пригнічує й тримає в напрузі реципієнта, який, на нашу думку, у зв’язку з відсутністю голосу за кадром зосереджує свою увагу на надписах, у яких ідеться про детальний вплив хвороби на організм людини.

У соціальній відеореklamі “Як і кого може вбити коронавірус” [19] використано слова з негативною семантикою “кров” [19], “смерть” [19], “вбити” [19], “кома” [19], “лікарня” [19], “жар” [19], “кашель” [19], “ускладнене дихання” [19], “пневмонія” [19], “запалення мозку” [19], “психоз” [19], “небезпека” [19], “деменція” [19] тощо, що нагнітають ситуацію. У соціальній відеореklamі використано розповіді двох людей (чоловіка (Джиммі Флорес) та жінки (Джулія)), які хворіли на COVID-19. На нашу думку, у цьому інформаційному продукті використано такі маніпулятивні технології: домінування червоних та рожевих кольорів, що символізують кров та небезпеку, прийом свідчення очевидців, використання слів із негативним лексичним значенням.

У соціальній відеореklamі “Про коронавірус” [14] від МОЗ України та організації “Червоний хрест”, що триває 46 секунд, зазначено чіткий алгоритм дій, якщо людина захворіла, розказано про специфіку використання засобів захисту з використанням дієслів наказового способу (“дотримуйтеся” [14], “зверніться” [14], “дотримуйтеся” [14], “розкажіть” [14]) та інфінітивів (“викинути” [14], “помити” [14], “обробити” [14]). Текстового матеріалу в соціальній reklamі немає, що дає можливість реципієнту максимально зосередити увагу на анімаційних образах, які з’являються завдяки руці, що малює. Назва й заставка соціальної відеореklamі не дуже привертають увагу, але на заставці зображено руку, що прикриває половину зображення й ніби запрошує подивитися відео. Використані образи в соціальній відеореklamі яскраві й приємні, кольори яскраві, музики немає, увагу читача привертають слова диктора. Наприкінці соціальної reklamі є спонукальне та окличне речення (“Будьте здорові!” [14]), написане червоним кольором на білому тлі, така колористика суголосна з колористикою (червоний хрест на білому тлі) емблеми Товариства червоного хреста України. На нашу думку, у цьому інформаційному продукті використано

такі маніпулятивні технології: тавтологію (повторення дієслів наказового способу), поєднання червоного й білого кольорів із надписом “Будьте здорові!” [14].

У соціальній відеореklamі “Дізнайся про свою силу” [7] (хронометраж – 55 секунд) від МОЗ України та “ПЛЮСПЛЮС”, призначений для дітей, використано образи у формі персоніфікованих геометричних фігур з очима й ротом, музичний супровід спокійний та повільний, голос за кадром приємний. У соціальній відеореklamі використано яскраві кольори, щоб, на нашу думку, привернути увагу дітей. Образ вірусу відсутній, дітей під час соціальної відеореklamи ознайомлюють із проблемою захворювання на COVID-19, розповідають про те, що треба робити, щоб уникнути поширення коронавірусу, як не заразитися ним. Прикметним є те, що в цьому інформаційному продукті, крім дієслів наказового способу (“дізнайся” [7], “слухай” [7], “дивись” [7], “мий” [7], “їж” [7], “їж” [7]), використано слова “своя суперсила” [7], “твоя супергеройська зброя” [7], які, на нашу думку, сприяють ототожненню дитини із супергероем. На нашу думку, у цьому інформаційному продукті, крім дієслів наказового способу, а також тавтології деяких із них, використано маніпулятивну технологію з урахуванням вікової психології дітей. Ідеться про моделювання образу дитини-супергероя.

У соціальній відеореklamі “Як уповільнити епідемію коронавірусу” [20] від ютуб каналу “Книга-мандрівка. Україна” (тривалість 2 хвилини), у якій ідеться про необхідність уповільнити розповсюдження коронавірусу, а також наслідки, якщо цього не зробити. У соціальній відеореklamі відсутній образ вірусу, однак є образи, що презентують смерть (лототрон, із якого людина витягнула вірус, вибір між життям і смертю, які роблять лікарі стосовно пацієнтів) і слова з негативним значенням (“померти” [20], “захворювання” [20], “інфікованих” [20], “померлих” [20], “летальні випадки” [20], “наплив важкохворих” [20], “забрала життя” [20], “заражаються” [20]). Голос за кадром спокійний і сумний, музичний супровід пригнічує, вираз обличчя анімаційних образів сумний. На заставці видно трьох людей, які, на нашу думку, пітніють від страху. Для демонстрації наслідків розповсюдження хвороби використано графіки розвитку епідемії в Іспанії й Україні, а також цифри. На нашу думку, у цьому інформаційному продукті є такі маніпулятивні технології: графіки, швидка динаміка цифр, візуалізація смерті, створення сумної тональності відеореklamи завдяки поєднанню музики, голосу за кадром, негативних образів та слів із негативною семантикою.

У соціальній відеореklamі “Маски, мило, санітайзер? Що захищає від коронавірусу” [13] (тривалість 2 хвилини 40 секунд) від ютуб каналу “hromadske”, де розповідається про те, як уберегти інших та себе від коронавірусу, на заставці зображено неприємний зелений вірус із зубами на червоному тлі, а також такі засоби захисту, як маска й мило. Тлом для образів став червоний колір, він, на нашу думку, символ небезпеки. У соціальній відеореklamі є перехід від спокійної музики до тієї, що пригнічує. В інформаційному продукті використано дієслова наказового способу (“зберігайте” [13], “дотримуйтеся” [13], “мийте” [13], “використовуйте” [13], “не купуйте” [13], “залишайтеся” [13], “не відвідуйте” [13], “допомагайте” [13], “зателефонуйте” [13], “телефонуйте” [13], “залишайтеся” [13]), які в тексті іноді повторюються. На нашу думку, у цьому інформаційному продукті є такі маніпулятивні технології: використання дієслів наказового способу, деякі з яких повторюються; контрастність (спокійна – гнітюча) музичного супроводу.

У соціальній відеореklamі “Інформаційна гігієна” [9] (тривалість – хвилина) від організації “Червоний Хрест”, у якій ідеться про необхідність перевіряти інформацію, на заставці зображено веселу сім’ю за столом та червоний надпис “Бережіть себе” [9]. Увагу до контенту відеореklamи постійно привертає рука, що малює образи. Колористика й образи приємні, музичний супровід відсутній. На нашу думку, у цьому інформаційному продукті використано такий маніпулятивний образ, як щаслива сім’я.

У соціальній відеореklamі “COVID-19: навчальне відео для учнів 6–10 класів” [10] (тривалість – 2 хвилини) від організації “Нова українська школа” відсутні текст і музика, саме тому привертає увагу спокійний голос за кадром і використані образи, яким притаманна контрастність: здорові люди щасливі – інфіковані люди сумні. Інфікування та хворобу в соціальній відеореklamі презентовано червоним кольором, лікарів і вакцину – синім, що символізує, на нашу думку, надію. Вірус зображений як фіолетово-зелений восьмикутник. У соціальній відеореklamі йдеться про принцип дії вірусу, необхідність берегти себе та не порушувати правил безпеки. На нашу думку, у цьому інформаційному продукті використано таку маніпулятивну технологію, як контрастність.

Соціальній відеореklamі “Як добросусідство може спинити коронавірус” (хронометраж – хвилина) [17] від ютуб каналу “Книга-мандрівка. Україна”, на заставці якої зображено злий вірус, що планує подорож світом, притаманна головна ідея – заклик допомагати один одному особливо під час пандемії. Саме це, на думку авторів соціальної відеореklamи, є одним із факторів, що допоможе

перемогти коронавірус. Музичний супровід не приємний, є негативні образи: чорні хмари, інфіковані люди, злий вірус. Соціальну відеорекламу можна розділити на дві контрастні частини: у першій частині – панування коронавірусу та наслідки його діяльності, у другій частині – добрі вчинки людей, які хочуть допомогти іншим. На нашу думку, у цьому інформаційному продукті використано таку маніпулятивну технологію, як контрастність.

Отже, під час аналізу 10 соціальних відеореклам на змістовому, образному, мовному, звуковому, колористичному, хронометражному рівнях виокремили маніпулятивні технології, під дією яких людина, на нашу думку, може змінити модель своєї поведінки:

1. Контрастність (образний, колористичний, музичний рівні тощо) у презентації контенту.
2. Демонстрація образу щасливої та здорової сім'ї за умов пандемії.
3. Тавтологія дієслів наказового способу.
4. Велика кількість дієслів наказового способу й інфінітивів, що спонукають реципієнта до конструктивних дій.
5. Поєднання білого тла й запису червоного кольору "Будьте здорові!".
6. Візуалізація смерті.
7. Домінування червоних та рожевих кольорів, що символізують кров та небезпеку.
8. Прийом свідчення очевидців.
9. Велика кількість лексем із негативним лексичним значенням, що змушують замислитися над високим рівнем небезпеки.
10. Поєднання вербального, музичного, візуального компонентів для нагнітання негативних емоцій.
11. Пришвидшена динаміка цифр.
12. Моделювання образу дитини-супергероя.
13. Візуалізація битви організму з коронавірусом.
14. Образ коронавірусу.
15. Графіки.
16. Паралельне зображення карти світу, що поступово стає червоною, та цифр, які збільшуються.

З огляду на проаналізований матеріал пропонуємо робочу гіпотезу: у соціальних відеорекламах про COVID-19 не повинно бути маніпулятивних технологій, що продукують страх.

Методика проведення експерименту, його результати й рекомендації щодо створення соціальних відеореклам про COVID-19

Для експерименту було обрано дві соціальні відеореклами про COVID-19 за такими критеріями: хронометраж (найменший (35 секунд) – найбільший (5 хвилин)), наявність або відсутність маніпулятивних технологій, що продукують

страх. Респондентам було запропоновано в онлайн форматі заповнити три анкети (див. Додаток А, Додаток Б, Додаток В).

Під час дослідження було опитано 38 респондентів, із яких 3 – студенти віком від 18 до 20 років та 35 осіб – педагогічні працівники закладів дошкільної та загальної середньої освіти від 25 до 50 років, які мають, як мінімум, одну вищу освіту. Із 38 опитаних учасників – два чоловіки та 36 жінок, що становить відповідно 5% та 95 % від загального числа респондентів. Такий розподіл свідчить про гендерну специфіку зацікавленості проблемою COVID-19, що необхідно враховувати під час створення соціальних відеореklam на цю тему. Серед респондентів 8 осіб (21 %) хворіли на COVID-19.

На початку дослідження нами було проведено вхідне анкетування (Додаток А), під час якого ми отримали такі результати.

На перше запитання анкети “Як на початку пандемії ставилися до інформації про COVID-19?” відповіді респондентів розподілилися таким чином (Рис. 2.1).

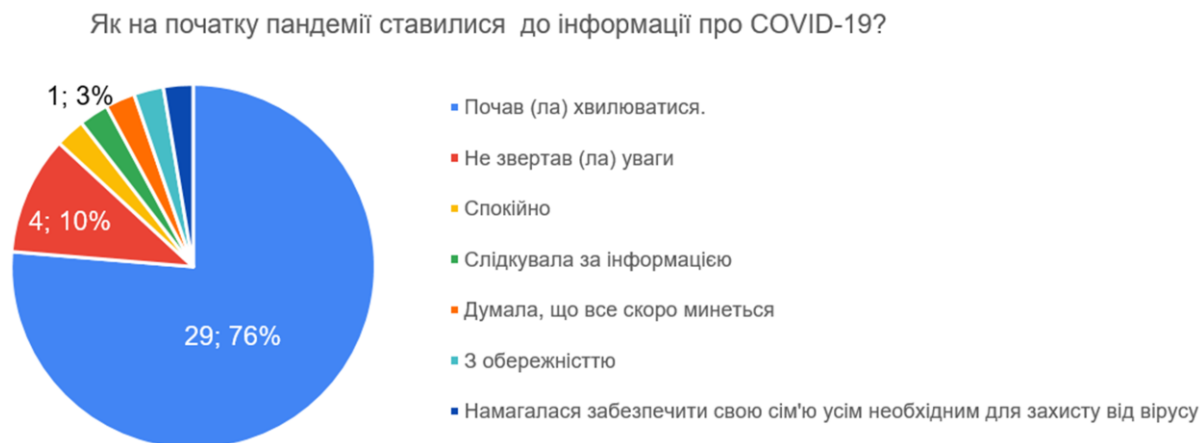

Рис. 2.1. Відповіді респондентів на запитання анкети “Як на початку пандемії ставилися до інформації про COVID-19?”

Як видно з Рисунку 2.1, 29 респондентів із 38, тобто 76 %, відповіли, що на початку пандемії вони почали хвилюватися, проте згодом ставлення до інформації про COVID-19 у 18 респондентів змінилося. Зокрема, це зазначили 47 % респондентів, відповідаючи на друге запитання анкети “Чи змінилося Ваше ставлення до інформації про COVID-19 згодом?”. Відповідаючи на третє запитання анкети “Якщо Ваше ставлення змінилося, що вплинуло на зміну

Вашого ставлення до інформації про COVID-19?”, респонденти дали такі відповіді (Рис. 2.2).

Рис. 2.2. Результати опитування респондентів щодо причин зміни ставлення до інформації про COVID-19 після поширення пандемії.

Як видно із результатів відповідей респондентів, які змінили своє ставлення до інформації про COVID-19 після поширення пандемії, засоби масової інформації теж стали причиною вищезазначеного, що, на нашу думку, потребує більш детального вивчення.

При подальшому вивченні відповідей на запитання “Як змінилося Ваше ставлення до інформації про COVID-19?” було встановлено, що після поширення пандемії 46 % опитаних почали відстежувати інформацію про COVID-19 у медіа, 24% опитаних обрали захисну реакцію та перестали звертати увагу на дану інформацію, а 16% респондентів ця інформація почала дратувати (Рис. 2.3).

Рис. 2.3. Результати опитування респондентів щодо ставлення до інформації про COVID-19 після поширення пандемії.

Як бачимо з Рисунок 2.3, конструктивна реакція на інформацію про COVID-19 після поширення пандемії, зокрема відстеження інформації та більш відповідальне ставлення до карантинних заходів, притаманна 54 % респондентів. 46 % опитаних можуть залишитися без важливої інформації. Зокрема, 21 % опитаних відзначили той факт, що зовсім не бачили соціальні відеореклами про COVID-19 до нашого дослідження (Рис 2.4).

Рис. 2.4. Результати опитування респондентів щодо перегляду соціальної відеореклами про COVID-19.

Треба зазначити, що соціальна реклама має певний вплив на респондентів.

Так, 76 % та 61 % респондентів відзначають позитивний вплив такої реклами за результатами перегляду двох соціальних відеореклам тривалістю 35 секунд та 5 хвилин, запропонованих для перегляду учасникам експерименту (Рис. 2.5 та Рис. 2.6).

Як Ви оцінюєте соціальну рекламу
«Як захиститися від коронавірусу?»

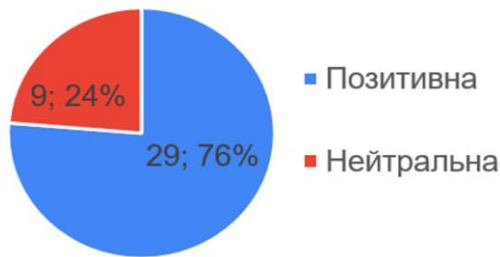

Рис. 2.5. Сприйняття соціальної реклами
“Як захиститися від коронавірусу”
тривалістю 35 секунд.

Як Ви оцінюєте соціальну рекламу
«Ця інформація може врятувати життя. Коронавірус!»

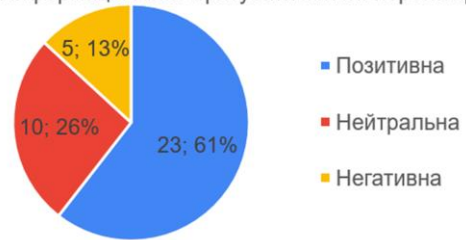

Рис. 2.6. Сприйняття соціальної реклами
“Ця інформація може врятувати
життя. Коронавірус” тривалістю
5 хвилин.

Відповідаючи на запитання “Із якими образами у Вас асоціюється слово “COVID-19”?”, 33 (87%) із 38 респондентів наводять негативні асоціації, як-от: “смерть”, “трагедія”, “щось страшне”, “криза”, “монстр”, “армагеддон”, “брудний щур”, “урывки із фільмів-катастроф” тощо. При цьому лише 2 респонденти асоціюють COVID-19 із такими словами, як “грип” та “легені”, 3 респонденти не дали відповідь на це запитання.

Треба зазначити, що обрана нами аудиторія на початку експерименту була достатньо поінформована про COVID-19, про що свідчать відповіді на останнє запитання вхідної анкети “Що Вам відомо про COVID-19?”.

Усі респонденти в одному-двох реченнях чітко й лаконічно навели відомі їм факти про COVID-19, як-от:

- вірус, викликає пневмонію, важкі ускладнення;
- один із найбільш нестандартних симптомів коронавірусу – утрата смаку або нюху;
- у повітрі коронавірус зберігає життєздатність (тобто може інфікувати здорових людей) протягом трьох годин;
- головний і надійний засіб профілактики – ретельно мити руки після контакту з будь-якими поверхнями поза межами будинку;
- хвороба, що супроводжується високою температурою;
- у багатьох хворих зникають відчуття запаху та смаку, найбільш ураженими є легені;
- інфекційне захворювання, викликане новим коронавірусом, який раніше в людей не виявлявся;
- хвороба, яка впливає на легені, серцеві захворювання тощо.

Незважаючи на такі відповіді, що свідчать про високу обізнаність щодо цього питання, 21 % та 32 % респондентів зазначили, що дізналися нову інформацію після перегляду двох відеороликів тривалістю 35 секунд та 5 хвилин, запропонованих для перегляду учасникам експерименту (Рис. 2.7. та Рис. 2. 8).

Чи дізналися ви щось нове про коронавірус із реклами «Як захиститися від коронавірусу?»

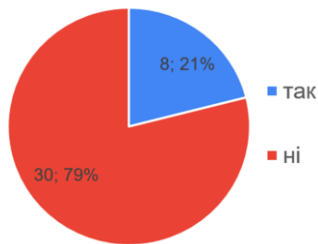

Рис. 2.7. Результати опитування респондентів щодо отримання нової інформації після перегляду соціальної реклами «Як захиститися від коронавірусу» тривалістю 35 секунд.

Чи дізналися ви щось нове про коронавірус із реклами «Ця інформація може врятувати життя»

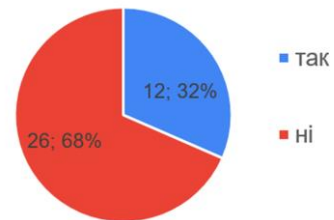

Рис. 2.8. Результати опитування респондентів щодо отримання нової інформації після перегляду соціальної реклами «Ця інформація може врятувати життя. Коронавірус» тривалістю 5 хвилин.

Відповідаючи на 9 запитання 2 та 3 анкет після перегляду соціальних реклам, респонденти зазначили, що помітили в них застосування маніпуляцій (Рис. 2. 9. та Рис. 2. 10).

Чи помітили ви в цьому відео маніпулятивні технології ?

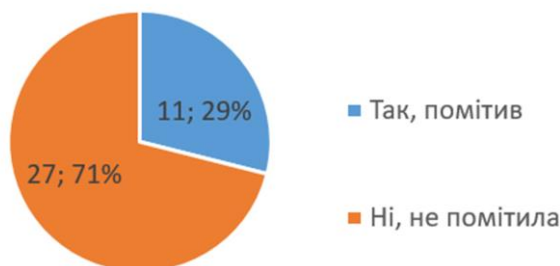

Рис. 2.9. Результати опитування респондентів щодо наявності маніпуляцій у соціальній рекламі «Як захиститися від коронавірусу» тривалістю 35 секунд.

Чи помітили ви в цьому відео маніпулятивні технології?

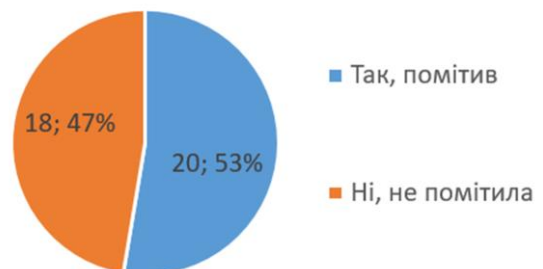

Рис. 2.10. Результати опитування респондентів щодо наявності маніпуляцій у соціальній рекламі «Ця інформація може врятувати життя. Коронавірус» тривалістю 5 хвилин.

Відповідаючи на 10 запитання 2 та 3 анкет “Які елементи відео вплинули на Вас?”, респонденти дали такий результат (табл. 1).

Таблиця 2.1

**Розподіл відповідей респондентів на запитання
“Які елементи відео вплинули на Вас?”.**

Елементи відео, що мали вплив	Кількість	
	Анкета 2	Анкета 3
Контрастні кольори.	19	16
Анімація.	17	13
Образ коронавірусу.	1	12
Паралельна ілюстрація карти світу, що поступово стає червоною, та цифр, які збільшуються.	3	11
Графіки.	1	7
Контраст між написанням слова і його озвученням.	3	4
Цифри, що змінюють свій розмір.	6	15
Інше. Слова “Будьте здорові!”.	1	-

Як бачимо з табл. 2.1, респонденти неуважно дивилися соціальні відеореклами, оскільки в соціальній відеореklamі “Як захиститися від коронавірусу” багатьох елементів, зазначених у таблиці, немає. Усі визначені нами під час аналізу соціальної відеореклами “Ця інформація може врятувати життя. Коронавірус” маніпулятивні технології респонденти вважають такими, що вплинули на них. Треба зазначити той факт, що в соціальній відеореklamі “Як захиститися від коронавірусу” тривалістю 35 секунд не було музики, а в другій соціальній reklamі “Ця інформація може врятувати життя. Коронавірус” тривалістю 5 хвилин 28 респондентів (74%) відзначили наявність у соціальній відеореklamі музики, що пригнічувала. На нашу думку, вищезазначений музичний супровід обумовив виникнення негативних емоцій респондентів під час перегляду соціальної відеореклами. Зокрема, про це свідчать результати відповідей респондентів на 13 запитання 2 та 3 анкет (Рис. 2.11 та Рис. 2.12)

Чи було вам приємно дивитися це відео?

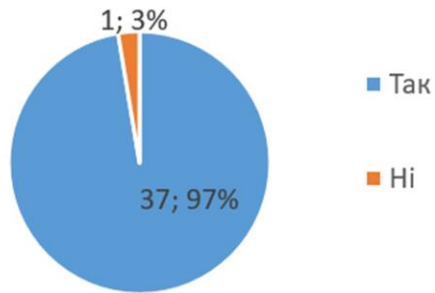

Рис. 2.11. Результати опитування респондентів щодо наявності маніпуляцій у соціальній рекламі “Як захиститися від коронавірусу” тривалістю 35 секунд.

Чи було вам приємно дивитися це відео?

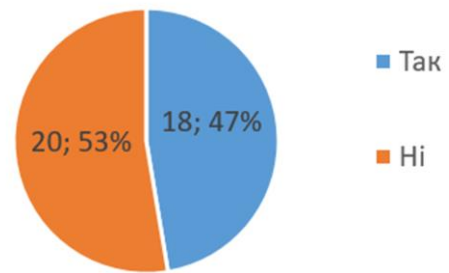

Рис. 2.12. Результати опитування респондентів щодо наявності маніпуляцій у соціальній рекламі “Ця інформація може врятувати життя. Коронавірус” тривалістю 5 хвилин.

Сприйняття інформації також було обумовлено емоціями, що виникли в респондентів після перегляду відео (Рис. 2.13 та Рис. 2.14).

Які емоції викликала у вас ця реклама?

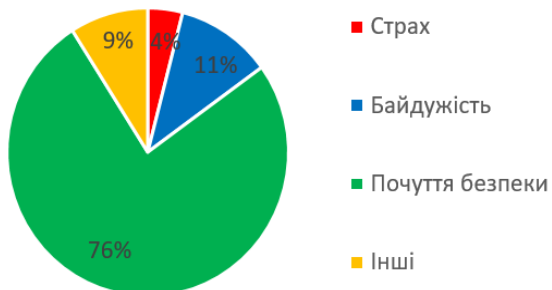

Рис. 2.13. Результати опитування респондентів щодо викликаних емоцій при перегляді соціальної реклами “Як захиститися від коронавірусу” тривалістю 35 секунд.

Які емоції викликала у вас ця реклама?

Рис. 2.14. Результати опитування респондентів щодо викликаних емоцій при перегляді соціальної реклами “Ця інформація може врятувати життя. Коронавірус” тривалістю 5 хвилин.

Аналізуючи відповіді респондентів на запитання 16 анкет 2 та 3 “Які зі слів у цьому відео ПРИВЕРНУЛИ Вашу увагу?”, можна стверджувати, що більш коротке відео цілеспрямовано й точно доносить інформацію. Після перегляду відео “Як захиститися від коронавірусу” тривалістю 35 секунд 18 респондентів

(47%) із 38 відзначили ключову ідею повідомлення: “Уникайте контакту з продуктами тваринництва, свійськими та дикими тваринами” [18]. При цьому після перегляду відео “Ця інформація може врятувати життя. Коронавірус” тривалістю 5 хвилин відповіді респондентів значно різноманітніші. 7 респондентів звернули увагу на повідомлення, що “шипові відростки вірусу імітують корисні для організму речовини” [15]. “Обдурені” рецептори надійно прикріплюють його до мембрани, і ворожа РНК легко потрапляє всередину” [15]; 5 респондентів звернули увагу на те, що “Коронавірус 2 еволюціонував” [15]. Інші респонденти звернули увагу на інформацію, яка була їм відома на початку експерименту, і підтвердили свою думку ще раз:

- багато країн терміново впроваджують надзвичайні заходи та намагаються боротися з вірусом;
- уже в березні 2020 року кількість заражень і смертей по всьому світу стає більшою, ніж у пік епідемії в Китаї;
- життя вірусу в організмі;
- важливо вміти захищати себе ще й від інфовірусів тощо [15].

Треба зазначити, що таке сприйняття інформації деякою мірою обумовлене тривалістю відео та концентрацією уваги на різних його частинах. Зокрема, відповідаючи на запитання анкет 2 та 3 “Вам хотілося вимкнути відео? Якщо так, то зазначте, на якій секунді”, 37 респондентів із 38 осіб, які переглядали відео “Як захиститися від коронавірусу” тривалістю 35 секунд, зазначили, що не хотіли переривати відео, а 8 респондентів із 38, передивляючись соціальну відеорекламу “Ця інформація може врятувати життя. Коронавірус” тривалістю 5 хвилин, захотіли його вимкнути:

- до кінця 1 хвилини – 4 особи;
- із 1 по 2 хвилину – 2 особи;
- із 3 по 4 хвилину – 2 особи.

Після ознайомлення з результатами експерименту з’ясовано, що наша робоча гіпотеза підтвердилася, і ми можемо дати рекомендації авторам соціальних відеореклам про COVID-19.

Отже, у соціальних відеорекламах про COVID-19 використано маніпулятивні технології, які продукують або не продукують страх.

Короткі відео доцільно використовувати для розкриття однієї ідеї, саме тоді вона цілеспрямовано сприймається більшою кількістю глядачів. Тривалі за хронометражем відео розсіюють увагу глядачів, що не дає можливість

цілеспрямовано донести інформацію, а також сприяє виникненню бажання “відключитися”.

Використання великої кількості слів із негативним лексичним значенням, демонстрація механізму інфікування організму коронавірусом тощо блокує критичне сприйняття інформації, викликає в реципієнтів страх, що, стаючи ще одним “стресором” [3, с. 12] (чинник “дистресу” [3, с. 11]), під час пандемії негативно впливає на імунітет людини. Вважаємо, що цей фактор був визначальним для розробників соціальних відеореklam від МОЗ України, оскільки ці інформаційні продукти позбавлені маніпулятивних технологій, що продукують страх. Свідченням цього став результат експерименту: у 76 % респондентів, які дивилися соціальну відеореkламу “Як захиститися від коронавірусу”, виникло відчуття безпеки, що є дуже важливим під час пандемії. Крім того, варто врахувати, що за результатами першого анкетування у 87 % респондентів слово “COVID-19” викликає негативні асоціації, які не варто поглиблювати негативними аудіовізуальними ефектами.

Використання анімації, контрастних кольорів, графіків підсилює сприйняття інформації.

У соціальних відеореkламах про COVID-19 доцільно використовувати маніпулятивні технології, що не продукують страх та інші негативні емоції, шкідливі для здоров’я людини.

ВИСНОВКИ

1. Маніпуляція – це приховані чи неприховані засоби, спрямовані на досягнення конкретного завдання – бажану або небажану зміну об’єктом (людиною) своєї моделі поведінки.

2. Маніпулятивні технології – сукупність способів впливу на об’єкт маніпуляції. Саме це визначення було для нас пріоритетним під час дослідження.

3. У соціальних відеорекламах від МОЗ України, МОЗ України та “ПЛЮС ПЛЮС”, МОЗ України та організації “Червоний хрест”, організації “Червоний хрест”, хронометраж яких не великий (від 35 секунд до хвилини), що дозволяє реципієнту максимально уважно сприйняти необхідну й важливу інформацію про збереження здоров’я та убезпечення себе від коронавірусу, відсутні слова з негативною семантикою “смерть”. У соціальних відеорекламах або немає музичного супроводу, або він приємний, використано приємні кольори та образи (анімація), тобто немає тих маніпулятивних технологій, що спрямовані на продукування негативних емоцій, зокрема страху.

У вищезазначених соціальних відеорекламах використано такі маніпулятивні технології: використання дієслів наказового способу й тавтології деяких із них (“Як захиститися від коронавірусу”, “Про коронавірус”, “Дізнайся про свою силу”), колористичне поєднання білого тла й запису червоного кольору “Будьте здорові!” (“Як захиститися від коронавірусу”, “Про коронавірус”), моделювання образу супергероя, яким може стати будь-яка дитина, дотримуючись правил (“Дізнайся про свою силу”), образу щасливої сім’ї (“Про коронавірус”).

В інших соціальних відеорекламах, крім “COVID-19: навчальне відео для учнів 6–10 класів”, “Як добросусідство може спинити коронавірус”, де є контрастність, використано маніпулятивні технології (візуалізація смерті, збільшення кількості інфікованих, використання слів із негативною семантикою тощо), які продукують у реципієнтів страх.

Завдяки проведеному нами експерименту було підтверджено робочу гіпотезу, запропоновану після аналізу соціальних відеореklam про COVID-19: у вищезазначених інформаційних продуктах не можна використовувати маніпулятивні технології, що продукують страх, через його негативний вплив на імунітет людини.

На підставі експерименту формулюємо такі рекомендації для розробників соціальних відеореklam про COVID-19:

1. Хронометраж соціальної відеореклами про COVID-19 повинен бути менше хвилини (35–45 секунд).
2. Не варто використовувати маніпулятивні технології, що продукують страх.
3. Треба зосереджувати увагу на тому, що може врятувати життя й зберегти здоров'я.
4. Варто використовувати анімацію з позитивною образністю, а також графіки, інфографіку, що допоможуть наповнити хронометраж інформативністю.

Список використаних джерел

1. Арешенкова О. Маніпулятивні технології як мовознавча проблема. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 8: Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). 2012. Вип. 4. С. 28–33.
2. Бажеріна К.В. Використання маніпулятивних технологій у рекламі. Ефективна економіка. 2014. №12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3835>
3. Булах В.П. Стрес та його вплив на організм людини. Медсестринство. 2004. 3. С. 10–15.
4. Буряк А., Возняк Я. Застосування маніпулятивних технологій у комерційній рекламі як різновиді масової комунікації. HUMANITIES & SOCIAL SCIENCES 2009 (HSS-2009), 14-16 MAY 2009, LVIV, UKRAINE. С. 239–241.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.– К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2007. 1736 с.
6. Гребінь Н. В. Зміст маніпуляції як різновиду прихованого психологічного впливу. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2013. Вип. 21. С. 80–93.
7. Дізнайся про свою силу: МОЗ України та телеканал ПЛЮСПЛЮС запустили ролики для дітей. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=h6Pk5TFoB8I&feature=youtu.be> (дата звернення: 11.11.2020 р.).
8. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы, защита / Е.Л. Доценко. М. : ЧеРо, 1997. 344 с.
9. Інформаційна гігієна. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=uuV4kzXLuts&feature=youtu.be> (дата звернення: 15.11. 2020 р.).

10. COVID-19: навчальне відео для учнів 6–10 класів. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=tIluCGYVnGk&feature=youtu.be> (дата звернення: 12.11. 2020 р.).
11. Лянг О. Маніпулятивний вплив у дискурсі комерційної реклами. *Наукові записки*. Серія: філологічні науки. 2010. Випуск 89 (5). С. 303–307.
12. Маніпуляції на ТБ. Маніпулятивні технології в інформаційно-аналітичних телепрограмах українського телебачення: моніторинг, рекомендації щодо захисту від впливу та запобігання застосуванню. Принципи відкритої редакційної політики телеканалів / Наталія Лігачова, Сергій Черненко, Валерій Іванов, Сергій Дацюк. К.: Телекритика Інтерньюз-Україна, 2003. 218 с.
13. Маски, мило, санітайзер? Що захищає від коронавірусу. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=cCs7ZCV2hfE&feature=youtu.be> (дата звернення: 15.11.2020 р.).
14. Про коронавірус. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=2NOzH9dopyI&feature=youtu.be> (дата звернення: 12.11.2020 р.)
15. Ця інформація може врятувати життя. Коронавірус. URL : https://www.youtube.com/watch?v=-lMD-wQ_kvQ&feature=youtu.be (дата звернення: 10.11.2020 р.).
16. Чередник Л.А. Використання прийомів маніпуляції в рекламі “Молодий вчений”. 2018. № 9.1 (61.1). С. 133–136.
17. Як добросусідство може спинити коронавірус. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=9CO8QL6asbE&feature=youtu.be> (дата звернення: 10.11.2020 р.).
18. Як захиститися від коронавірусу. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=EmMD0qkUFPs&feature=youtu.be> (дата звернення: 12.11.2020 р.).
19. Як і кого може вбити коронавірус. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=NPiPyc5mJDg&feature=youtu.be> (дата звернення: 10.11.2020 р.).
20. Як уповільнити епідемію коронавірусу? URL : <https://www.youtube.com/watch?v=Xe4CK-ehQ5w&feature=youtu.be> (дата звернення: 10.11.2020 р.).

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

Прізвище, ім'я, по батькові (або псевдонім) _____

Стать _____

Вік _____

Професія _____

Студент (зазначте спеціальність, за якою навчаєтеся) _____

Хворів (хворіла) на **COVID-19** (підкресліть необхідний варіант).

Не хворіла (не хворів) на **COVID-19** (підкресліть необхідний варіант).

1. Як на початку пандемії ставилися до інформації про COVID-19?

⇒ 1. Не звертав (ла) уваги.

⇒ 2. Почав (ла) хвилюватися.

⇒ 3. Свій варіант. _____

2. Чи змінилося Ваше ставлення до інформації про COVID-19?

⇒ 1. Не змінилося.

⇒ 2. Змінилося.

3. Що вплинуло на зміну Вашого ставлення до інформації про COVID-19?

⇒ 1. Те, що Ви захворіли на **COVID-19**?

⇒ 2. Хвороба близьких, рідних, друзів.

⇒ 3. Засоби масової інформації.

4. Як змінилося Ваше ставлення до інформації про COVID-19?

⇒ 1. Почала дратувати.

⇒ 2. Уже не звертаю уваги.

⇒ 3. Почав (почала) відстежувати інформацію.

⇒ 4. Свій варіант. _____

5. Чи бачили Ви соціальні відеореклами про COVID-19?

⇒ 1. Так.

⇒ 2. Ні.

6. Із якими образами у Вас асоціюється слово “COVID-19”?

7. Що Вам відомо про COVID-19? Напишіть декілька речень.

Додаток Б

Анкета 2

Прізвище, ім'я, по батькові (або псевдонім) _____

Стать _____

Вік _____

Професія _____

Студент (зазначте спеціальність, за якою навчаєтеся) _____

Хворів (хворіла) на **COVID-19** (підкресліть необхідний варіант).

Не хворіла (не хворів) на **COVID-19** (підкресліть необхідний варіант).

1. Чи переглянули Ви соціальну рекламу “Як захиститися від коронавірусу”?

- ⇒ 1. Так, переглянув (переглянула).
- ⇒ 2. Ні, не переглянув (переглянула).

2. Чи вплинула ця реклама на Ваше ставлення до проблеми коронавірусу?

- ⇒ 1. Так, вплинула.
- ⇒ 2. Ні, не вплинула.

3. Чи змінилося Ваше ставлення до проблеми коронавірусу?

- ⇒ 1. Так, змінилося.
- ⇒ 2. Ні, не змінилося.

4. Як змінилося Ваше ставлення до проблеми коронавірусу?

- ⇒ 1. Я став (стала) боятися.
- ⇒ 2. Я перестав (перестала) боятися.
- ⇒ 3. Моє ставлення не змінилося.
- ⇒ 4. Моє ставлення змінилося.
- ⇒ 5. Інше:

5. Як Ви оцінюєте цю рекламу?

- ⇒ 1. Позитивна.
- ⇒ 2. Негативна.
- ⇒ 3. Нейтральна.

6. Які емоції викликала у Вас ця реклама? (Може бути декілька відповідей.)

- ⇒ 1. Страх.

- ⇒ 2. Байдужість.
 - ⇒ 3. Почуття безпеки.
 - ⇒ 4. Радість.
 - ⇒ 5. Інше:
-

7. Чи дізналися Ви щось нове про коронавірус із цієї реклами?

- ⇒ 1. Так, дізнався (дізналася).
- ⇒ 2. Ні, не дізнався (не дізналася).

8. Якщо Ви дізналися щось нове, напишіть, яка інформація була новою.

9. Чи помітили Ви в цьому відео маніпулятивні технології (те, що на Вас впливає)?

- ⇒ 1. Так, помітив (помітила).
- ⇒ 2. Ні, не помітив (помітила).

10. Які елементи відео вплинули на Вас? Можна позначити декілька варіантів.

- ⇒ 1. Контрастні кольори.
- ⇒ 2. Образ коронавірусу.
- ⇒ 3. Цифри, що змінюють свій розмір.
- ⇒ 4. Паралельна ілюстрація карти світу, що поступово стає червоною, та цифр, які збільшуються.
- ⇒ 5. Зображення битви.
- ⇒ 6. Графіки.
- ⇒ 7. Контраст між написанням слова і його озвученням.
- ⇒ 8. Анімація.
- ⇒ 9. Інше:

11. Яка, на Вашу думку, музика в цьому відео?

- ⇒ 1. Пригнічуюча.
- ⇒ 2. Спокійна.
- ⇒ 3. Весела.
- ⇒ 4. Сумна.
- ⇒ 5. Інше:

12. Чи було Вам приємно дивитися це відео?

- ⇒ 1. Так, було.
- ⇒ 2. Ні, було не приємно.

13. Чому Вам було приємно дивитися це відео?

14. Чому Вам було не приємно дивитися це відео?

15. Вам хотілося вимкнути відео? Якщо так, зазначте, на якій секундi.

16. Які зі слів у цьому відео ПРИВЕРНУЛИ Вашу увагу? Як знизити ризик інфікування новим типом коронавірусу?

“Уникайте контакту з людьми, у яких є ознаки температури та кашель, правильно використовуйте медичні маски й засоби індивідуального захисту, особливо в медичних закладах. Мийте руки з водою й милом або дезінфікуючими засобами на основі спирту. Уникайте контакту з продуктами тваринництва, свійськими та дикими тваринами, щоб запобігти передачі вірусу від них, після контакту ретельно мийте руки, а під час приготування ретельно обробляйте м'ясні продукти. Будьте здорові!” [18].

17. Чому ці слова привернули Вашу увагу?

18. Які зі слів у цьому відео Ви вважаєте МАНІПУЛЯТИВНИМИ, тобто такими, що ВПЛИНУЛИ на Вас? Як знизити ризик інфікування новим типом коронавірусу?

“Уникайте контакту з людьми, у яких є ознаки температури та кашель, правильно використовуйте медичні маски й засоби індивідуального захисту, особливо в медичних закладах. Мийте руки з водою й милом або дезінфікуючими засобами на основі спирту. Уникайте контакту з продуктами тваринництва, свійськими та дикими тваринами, щоб запобігти передачі вірусу від них, після контакту

ретельно мийте руки, а під час приготування ретельно обробляйте м'ясні продукти. Будьте здорові!” [18].

19. Чому ці слова вплинули на Вас?

Додаток В

Анкета 3

Прізвище, ім'я, по батькові (або псевдонім) _____

Стать _____

Вік _____

Професія _____

Студент (зазначте спеціальність, за якою навчаєтеся) _____

Хворів (хворіла) на **COVID-19** (підкресліть необхідний варіант).

Не хворів (не хворіла) на **COVID-19** (підкресліть необхідний варіант).

1. Чи переглянули Ви соціальну рекламу “Ця інформація може врятувати життя. Коронавірус”?

- ⇒ 1. Так, переглянув (переглянула).
- ⇒ 2. Ні, не переглянув (переглянула).

2. Чи вплинула ця реклама на Ваше ставлення до проблеми коронавірусу?

- ⇒ 1. Так, вплинула.
- ⇒ 2. Ні, не вплинула.

3. Чи змінилося Ваше ставлення до проблеми коронавірусу?

- ⇒ 1. Так, змінилося.
- ⇒ 2. Ні, не змінилося.

4. Як змінилося Ваше ставлення до проблеми коронавірусу?

- ⇒ 1. Я став (стала) боятися.
- ⇒ 2. Я перестав (перестала) боятися.
- ⇒ 3. Моє ставлення змінилося, а саме...
- ⇒ 4. Моє ставлення не змінилося.

5. Як Ви оцінюєте цю рекламу?

- ⇒ 1. Позитивна.
- ⇒ 2. Негативна.
- ⇒ 3. Нейтральна.

6. Які емоції викликала у Вас ця реклама? (Може бути декілька відповідей.)

- ⇒ 1. Страх.
- ⇒ 2. Байдужість.
- ⇒ 3. Почуття безпеки.

- ⇒ 4. Радість.
- ⇒ 5. Інші, як-от:

7. Чи дізналися Ви щось нове про коронавірус із цієї реклами?

- ⇒ 1. Так, дізнався (дізналася).
- ⇒ 2. Ні, не дізнався (не дізналася).

8. Якщо Ви дізналися щось нове, напишіть, яка інформація була новою?

9. Чи помітили Ви маніпулятивні технології в цьому відео?

- ⇒ 1. Так, помітив (помітила).
- ⇒ 2. Ні, не помітив (не помітила).

10. Які елементи відео вплинули на Вас? Можна позначити декілька варіантів.

- ⇒ 1. Контрастні кольори.
- ⇒ 2. Образ коронавірусу.
- ⇒ 3. Цифри, що змінюють свій розмір.
- ⇒ 4. Паралельна ілюстрація карти світу, що поступово стає червоною, та цифр, які збільшуються.
- ⇒ 5. Зображення битви.
- ⇒ 6. Графіки.
- ⇒ 7. Контраст між написанням слова і його озвученням.
- ⇒ 8. Анімація.
- ⇒ 9. Інше:

11. Яка, на Вашу думку, музика в цьому відео?

- ⇒ Пригнічуюча.
 - ⇒ Спокійна.
 - ⇒ Весела.
 - ⇒ Сумна.
 - ⇒ Інше:
-

12. Чи було Вам приємно дивитися це відео?

- ⇒ 1. Так, було.
 - ⇒ 2. Ні, було не приємно.
-

13. Хотілося Вам вимкнути відео? (Якщо так, то зазначте, на якій секундi.)

- ⇒ 1. Так, хотілося, на хвилині/секунді.
- ⇒ 2. Ні, не хотілося.

14. Які зі слів у цьому відео привернули Вашу увагу?

“Перші випадки захворювання новим коронавірусом почалися в Китаї в грудні 19-го року. А вже в березні 2020 року кількість заражень та смертей по всьому світу стає більшою, ніж в пік епідемії в Китаї. Всесвітня організація охорони здоров’я оголошує спалах коронавірусної хвороби пандемією, у центрі якої опиняється Європа. Багато країн терміново впроваджують надзвичайні заходи та намагаються боротися з вірусом. Чому він такий небезпечний і як від нього захиститися?

Коронавірус 2 – одноланцюговий РНК вірус, який розмножується лише в середині живих клітин. Поширюється він лише від зараженої людини при кашлі, чханні або особистому контакті. Краплі слизу значно важчі за повітря й падають на різні поверхні, яких може торкнутися здорова людина, а потім перенести вірус на слизову ока, рота чи носа. Коли він потрапляє в тіло, то досягає внутрішніх оболонок різних органів – епітелію. Шипові відростки вірусу імітують корисні для організму речовини. І це ускладнює його розпізнавання нашим імунітетом. На відміну від свого родича коронавіруса 1, коронавірус 2 еволюціонував і став краще проникати в клітини. Обдурені рецептори надійно прикріплюють його до мембрани, і ворожа РНК легко потрапляє всередину. Клітина виконує прості команди – робить багато копій вірусу, а потім самознищується. І через кілька днів легені кишать мільйонами вірусів. Імунна система буде намагатися нас захистити, але вірус може інфікувати деякі імунні клітини. Вони починають “шаленіти” та викликати на допомогу занадто багато “воїнів”. Це призводить до гіперреакції імунітету, союзники починають вбивати здорові клітини також. В цій битві гинуть і свої, і чужі. Звичайно, все може закінчитися добре та без значних пошкоджень, а може спричинити серйозні наслідки. В більш тяжких випадках та якщо епітелій пошкоджено суттєво, може початися пневмонія з ризиком смерті. У такому разі пацієнт переводиться на штучну вентиляцію легенів. А що станеться, коли одночасно захворіє багато людей? Уявіть собі особливо злісний вірус, який може вбити людину за один день. Так, це дуже страшно, але вона не встигне передати його багатьом людям. По-справжньому страшним є менш злісний вірус з уповільненою дією. Людина може ходити з ним 7–14 днів і не знати про це. За цей час вона встигне заразити безліч людей. Коли всіх цих хворих почнуть привозити

в лікарні, система охорони здоров'я може не впоратися, тому що має свою межу навантаження. В такому випадку кількість смертей зростає – як серед звичайних людей, так і серед медпрацівників. Не вистачить обладнання та нікому буде лікувати. Саме таким підступним вірусом є коронавірус. Проте панікувати та боятися теж не треба. Страх повинен підказувати нам, що ми чогось не знаємо, наприклад: “як не заразитися? Та як не заразити інших?”. Коронавірус має захисну оболонку, в простому розумінні – шар жиру. Мило розчиняє жир, а механічні дії допомагають змити вірус зі слизьких рук. Спиртовмісні антисептики також ефективні проти вірусу та не становлять загрози для “хороших” мікробів, які швидко поповнюються. Щоб не заразити інших, намагайтеся уникати близького контакту, правильно користуйтеся масками, залишайтеся вдома на карантині та, якщо можна, нікуди не їдьте. Таким чином ми виграємо час в очікуванні вакцини та збережемо багато життів. Особливо життів тих, кому потрібно працювати серед людей – поліцейських, медиків, касирів, водіїв та інших. Якщо ми зможемо уповільнити пандемію, то навіть не помітимо, як вона закінчиться. До речі, через відсутність масштабної трагедії хтось поширюватиме думку, що не сталося би нічого жахливого. Це одне з когнітивних упереджень, котрі, як і коронавірус, але значно не помітніше, теж можуть зруйнувати чиєсь життя. Тому важливо вміти захищати себе ще й від інфовірусів та знати – коли саме ваша думка стала вашою?” [15].

15. Які зі слів у цьому відео Ви вважаєте маніпулятивними? (Обведіть їх.)

“Перші випадки захворювання новим коронавірусом почалися в Китаї в грудні 19-го року. А вже в березні 2020 року кількість заражень та смертей по всьому світу стає більшою, ніж в пік епідемії в Китаї. Всесвітня організація охорони здоров'я оголошує спалах коронавірусної хвороби пандемією, у центрі якої опиняється Європа. Багато країн терміново впроваджують надзвичайні заходи та намагаються боротися з вірусом. Чому він такий небезпечний і як від нього захиститися?

Коронавірус 2 – одноланцюговий РНК вірус, який розмножується лише в середині живих клітин. Поширюється він лише від зараженої людини при кашлі, чханні або особистому контакті. Краплі слизу значно важчі за повітря й падають на різні поверхні, яких може торкнутися здорова людина, а потім перенести вірус на слизову ока, рота чи носа. Коли він потрапляє в тіло, то досягає внутрішніх

оболонки різних органів – епітелію. Шипові відростки вірусу імітують корисні для організму речовини. І це ускладнює його розпізнавання нашим імунітетом. На відміну від свого родича коронавірусу 1, коронавірус 2 еволюціонував і став краще проникати в клітини. Обдурені рецептори надійно прикріплюють його до мембрани, і ворожа РНК легко потрапляє всередину. Клітина виконує прості команди – робить багато копій вірусу, а потім самознищується. І через кілька днів легені кишать мільйонами вірусів. Імунна система буде намагатися нас захистити, але вірус може інфікувати деякі імунні клітини. Вони починають “шаленіти” та викликати на допомогу занадто багато “воїнів”. Це призводить до гіперреакції імунітету, союзники починають вбивати здорові клітини також. В цій битві гинуть і свої, і чужі. Звичайно, все може закінчитися добре та без значних пошкоджень, а може спричинити серйозні наслідки. В більш тяжких випадках та якщо епітелій пошкоджено суттєво, може початися пневмонія з ризиком смерті. У такому разі пацієнт переводиться на штучну вентиляцію легень. А що станеться, коли одночасно захворіє багато людей? Уявіть собі особливо злісний вірус, який може вбити людину за один день. Так, це дуже страшно, але вона не встигне передати його багатьом людям. По-справжньому страшним є менш злісний вірус з уповільненою дією. Людина може ходити з ним 7–14 днів і не знати про це. За цей час вона встигне заразити безліч людей. Коли всіх цих хворих почнуть привозити в лікарні, система охорони здоров’я може не впоратися, тому що має свою межу навантаження. В такому випадку кількість смертей зросте – як серед звичайних людей, так і серед медпрацівників. Не вистачить обладнання та нікому буде лікувати. Саме таким підступним вірусом є коронавірус. Проте панікувати та боятися теж не треба. Страх повинен підказувати нам, що ми чогось не знаємо, наприклад: “як не заразитися? Та як не заразити інших?”. Коронавірус має захисну оболонку, в простому розумінні – шар жиру. Мило розчиняє жир, а механічні дії допомагають змити вірус зі слизьких рук. Спиртовмісні антисептики також ефективні проти вірусу та не становлять загрози для “хороших” мікробів, які швидко поповнюються. Щоб не заразити інших, намагайтеся уникати близького контакту, правильно користуйтеся масками, залишайтеся вдома на карантині та, якщо можна, нікуди не їдьте. Таким чином ми виграємо час в очікуванні вакцини та збережемо багато життів. Особливо життів тих, кому потрібно працювати серед людей – поліцейських, медиків, касирів, водіїв та інших. Якщо ми зможемо уповільнити пандемію, то навіть не помітимо, як вона закінчиться. До речі, через відсутність масштабної трагедії хтось поширюватиме думку, що не сталося би нічого жахливого. Це одне з когнітивних упереджень,

котрі, як і коронавірус, але значно не помітніше, теж можуть зруйнувати чиєсь життя. Тому важливо вміти захищати себе ще й від інфовірусів та знати – коли саме ваша думка стала вашою?” [15].

Красножон Дар'я Сергіївна,
учениця 9-Б класу.
Гімназія №153 ім. О.С. Пушкіна.
Статтю написано на основі
науково-дослідницької роботи (МАН),
педагогічним керівником є
Мартинюк Тетяна Володимирівна –
учитель історії та правознавства,
учитель вищої категорії.

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВВЕДЕННЯ ДОВІЧНОГО УВ'ЯЗНЕННЯ ЗА КОРУПЦІЮ В ОСОБЛИВО ВЕЛИКИХ РОЗМІРАХ

ВСТУП

На сучасному етапі розбудови незалежності України особливої гостроти набуває питання успішної боротьби з корупційними явищами. Згідно з дослідженням Київського міжнародного інституту соціології, українці вважають, що корупція є однією з актуальних проблем у країні, що саме вона є причиною низького рівня життя. Наша країна, за даними Transparency International, є найбільш корумпованою державою Європи й посідає 126 місце серед 180 країн світу [15].

Питання боротьби з корупцією було внесено до переліку загальнонаціонального опитування “5 питань від Президента України Володимира Зеленського”, проведеного 25 жовтня 2020 року. Очікувано, що саме ця проблема викликала підвищений суспільний інтерес. На тридцятому році незалежності Україна залишається найбільш корумпованою державою Європи. Питання боротьби з корупцією залишаються наріжними для нашого суспільства й останнім часом лише загострюються.

Стаття 1. Конституції України проголошує суверенну, незалежну, демократичну, соціальну, правову державу [16]. Корупційні явища наскрізь пронизали всі сфери життя українців, що є прямою загрозою конституційному устрою. Результати загальнонаціонального опитування населення України, проведеного з 18 вересня по 3 жовтня 2017 року Фондом “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва та фірмою “Юкрейніан соціолоджі сервіс”

показали, що 44% оцінює корупцію як найбільш серйозну проблему в Україні, ще 36% вважають її досить серйозною. Лише 2% населення впевнені, що проблема корупції надумана, а 12% не вважають її серйозною [5].

У пошуках виходу зі складної ситуації потрібно не просто зрозуміти причини, проаналізувати суть і знайти дієві механізми подолання цього ганебного явища. Потрібна тотальна перебудова суспільної свідомості.

Блаженніший Любомир Гузар зазначав: “Корупцію не викоринити законами! Якщо все суспільство просякнуте корупцією — то як буде виконуватися закон? Хто його виконуватиме? Суспільство не переробиш законами — його можна змінити лише вихованням” [6].

Предметом дослідження є ефективність введення найжорсткіших мір покарання як дієвого засобу боротьби з корупцією.

Об’єктом вивчення є корупційні відносини в особливо великих розмірах.

Метою дослідження є спроба з’ясувати ефективність збільшення впливу покарання на зменшення корупційних проявів у державі.

Мета передбачає виконання таких завдань:

- дослідити теоретичну основу та понятійний апарат;
- проаналізувати українське антикорупційне законодавство;
- дослідити міжнародний досвід країн у сфері подолання корупції в особливо великих розмірах;
- провести власне соціологічне опитування й порівняти його з результатами загальнонаціонального опитування “5 питань від Президента України Володимира Зеленського”, проведеного 25 жовтня 2020 року.
- окреслити напрямки адаптації досвіду інших успішних країн для України.

Методи дослідження: історичний, логічний, порівняння, статистичний, анкетування, аналізу та синтезу.

Наукова новизна визначається у виявленні певних негативних політичних тенденцій, які призупиняють втілення чинного антикорупційного законодавства України; постановкою проблеми та спробою популяризації боротьби з корупцією серед однолітків.

ПОНЯТІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЯВИЩА КОРУПЦІЇ

Історія виникнення корупції

Корупційні явища відомі людству з часів існування перших цивілізацій. Перша згадка про корупцію як негативну форму здійснення державної служби міститься в найстарішому з відомих людству історичних пам'яток державності – архіві стародавнього Вавилону, що датується другою половиною XXIV ст. до н.е. Цар Лагаша Урунімгіна спробував реформувати державне управління, повернувши землі божеств, що належали храмам, у власність сім'ї правителя, тим самим припинивши зловживання чиновників, що займалися незаконними поборами. Також він зменшив кількість збирачів податків і відновив права і владу храмів [8].

Продовження теми боротьби з корупцією і її згубних наслідків прослідковуємо в працях давньогрецьких філософів Платона й Арістотеля. У творі “Політика” Арістотель першим підкреслює необхідність принципу заборони займати державну посаду двічі підряд, усі органи влади (де це можливо) повинні бути короточасними. Арістотель розглядає корупцію як найважливіший фактор, здатний привести до переродження й навіть загибелі держави [3].

Підкуп суддів, незаконне оволодіння чужим майном, зловживання католицької церкви – лише незначний перелік корупційних діянь в епоху середньовіччя. Корупція в католицизмі вважалася проявом гріховного діяння, хоча католицька церква “грішила” продажем індульгенцій, церковних санів та незаконним збагаченням, що зрештою й спричинило появу Реформації.

Нові форми корупції з'являться в епоху Нового часу, коли державні посади будуть продаватися буржуазії, яка вступить із потужним фінансовим капіталом у боротьбу за політичні важелі впливу. Цю тему не обійдуть своєю увагою відомі просвітники: Д. Дідро, Ж. Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є, які розглядають корупцію як хворобу суспільства.

На теренах Руської держави в XI–XII ст. згадано про зловживання дружинників. За часів Речі Посполитої процвітало хабарництво, та воно було значно меншим ніж у Московській державі, де було узаконено “інститут годівлі” як метод утримання чиновника місцевим населенням.

“Значна кількість дослідників історії російського законодавства вважає, що поняття обіцянки в сенсі хабаря починає вживатися з Псковської Судної грамоти 1397 року. У подальшому настанови про заборону брати хабарі можна зустріти в Новгородській Судній грамоті та в Судебнику Іоанна III 1497 р.” [8].

Із моменту ліквідації залишків української автономії та входження українських земель до складу Російської імперії поширюється адміністративна система управління й поділ на губернії. Хабарництво, підкуп суддів, “дарування” за вирішення особистих питань зустрічаються часто.

Із революційними подіями 1917 р., здавалося, минув час соціальної несправедливості. Під гаслами “Вся влада народу” розпочалося приховане формування нової правлячої еліти, яка з’явилася в результаті збільшення партійно-державного апарату. Красномовним є той факт, що явище корупції відсутнє як юридичний термін у Кримінальному кодексі Української РСР. У політичному словнику радянського періоду корупція трактувалась як “поширена в експлуататорських державах підкупність і продажність державних, політичних і громадських діячів, урядовців, службовців державного апарату” [20], що відповідало класовому підходові держави.

Зловживання службовим становищем, хабарництво, одержання службовою особою особисто або через посередників матеріальних цінностей ототожнювалося в радянські часи з корупцією [18].

Україна, що стала на шлях побудови правової незалежної держави 1991 року, мала хороші стартові можливості. Вона успадкувала від радянського минулого всі тенденції корупційної системи державного апарату СРСР та низьку правову культуру населення. Перехід від тоталітарного до демократичного режиму не був забезпечений необхідною правовою базою, що призвело до посилення корупційних процесів у державі.

Процеси глобалізації зумовили перехід корупційних процесів із національного на міжнаціональний рівень. Корупція є складним системним і багатогранним явищем, глобальною проблемою, що потребує комплексного вирішення.

Поняття, види й форми корупції

Термін “корупція” зустрічаємо в багатьох словниках. Він походить від латинських слів “corrupti”, що означає декілька членів однієї зі сторін об’єкту і “rumpere” – ламати, ушкоджувати або порушувати. У результаті об’єднання цих слів й утворився єдиний термін “corruptum”, який припускав діяльність двох або більше осіб, метою яких є “псування” нормального ходу судового процесу або процесу керування справами суспільства. У римському праві “corruptum”

означало “розламувати, псувати, пошкоджувати, фальсифікувати свідчення, підкуповувати суддю (претора)” [2].

Є велика кількість тлумачень терміна “корупція”, що викликає дискусії у фахових колах щодо формування понятійно-категоріального апарату.

У тексті Резолюції Комітету ООН із попередження злочинності та боротьби з нею № 1990/23 від 24.05.1990 р. зазначено “Термін “корупція” має скоріше загальний характер і не є точним правовим терміном. Найбільш явним проявом корупції є одержання хабаря тією або іншою особою, за що її можуть інколи засуджувати до смертної кари, як це має місце в Ефіопії. Разом із тим треба пояснити, що не меншу загрозу для суспільства і правильного управління ним становлять також інші форми поведінки, які навіть не визначаються як хабарництво” [22].

У Законі України “Про засади запобігання і протидії корупції”, який набрав чинності 14.10.2014 року, у ст. 1 є таке визначення: корупція – використання особою наданих їй службових повноважень чи пов’язаних із ними можливостей із метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам із метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних із ними можливостей [13].

Отже, в основі розкриття сутності явища корупції лежать суспільно-політичний, соціально-економічний та правовий підходи, які лише інтегровано розкривають його сутність. Погоджуємося з визначенням українського вченого-політолога Є. Невмержицького, який тлумачить корупцію як “соціально небезпечне явище, змістом якого є система негативних поглядів, настанов і діянь службових осіб інститутів влади та управління, державних і недержавних підприємств, організацій і установ, політичних партій та громадських організацій, спрямованих на задоволення особистих, групових або корпоративних інтересів шляхом використання свого службового становища, всупереч інтересам суспільства та держави” [8].

Корупційні діяння можуть бути вчинені в різних формах та класифікуються за видом учиненого корупційного діяння. Українські вчені В. Гаращук, А. Мухатаєв виділяють чотири види корупції [9]:

- 1) “високорівнева”;
- 2) корупція в середніх ешелонах влади;

- 3) корупція “низова”;
- 4) корупція “від злиднів”.

Ми розглянемо “високорівневу” корупцію, оскільки саме вона характерна для вищих ешелонів влади (вищі органи влади, центральні органи виконавчої влади, центральні апарати правоохоронних органів та судової гілки влади), де й розробляються корупційні схеми. Саме цей вид корупції може призвести до завдання збитків у особливо великих розмірах. У руках можновладців зосереджено основні бюджетні кошти, які шляхом різних злочинних дій несуть найбільшу небезпеку державі й суспільству. Держава в очах її громадян перестає бути дієвим інструментом захисту їх законних інтересів. Суспільство втрачає відчуття соціальної справедливості, що, власне, і стало однією з причин початку Революції гідності. Відбувається падіння авторитету держави на зовнішньополітичній арені, корупція перешкоджає притоку іноземних інвестицій, посилює загальнодержавні загрози (пандемічну, екологічну, енергетичну та ін.).

Утрати від “високорівневої” корупції позначаються на бюджетній сфері, розподілі державної власності, землі та природних багатствах України, паливно-енергетичному секторі, митній сфері, приватизації державного майна, що, безумовно, призводить до послаблення держави. Інші види є не менш небезпечними.

Найпоширенішими формами корупції є хабарництво, шахрайство, розкрадання, розтрата, вимагання, непотизм (“кумівство”), зловживання владою, лобізм тощо.

За вчинення корупційних правопорушень встановлено адміністративну, кримінальну, цивільно-правову й дисциплінарну відповідальність в установленому законом порядку.

Суб'єкти відповідальності

Закон “Про запобігання корупції” визначає коло суб'єктів, які підлягають його дії. Ми зупинилися на переліку, який може бути причетним до корупційних діянь в особливо великих розмірах.

У першу чергу це особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; народні депутати України та депутати всіх інших рівнів, а також міські голови; військові посадові особи Збройних сил України, судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени Вищої ради правосуддя посадові та службові особи органів прокуратури, Служби

безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, Голова, заступник Голови Національного агентства з питань запобігання корупції; особи рядового й начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України та інші особи, зазначені в Законі, Керівник Офісу Президента України, його Перший заступник та заступники, уповноважені, прессекретар Президента України; Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його помічники, радники, помічники, радники Президента України та інші особи, зазначені в Законі [13].

ДІЯЛЬНІСТЬ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ. ВИДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ДІЯННЯ В УКРАЇНІ

Найрезультативнішим шляхом подолання корупції є усунення її причин. Законодавство як система нормативно-правових актів покликане врегульовувати суспільно-політичні відносини в державі. За свідченнями вітчизняних фахівців, чинне законодавство є не досконалим і великою мірою залежить від політичної волі можновладців. Саме тому робота над вдосконаленням антикорупційного законодавства є частиною боротьби держави з корупційними проявами.

14 жовтня 2014 року прийнято Закони України “Про запобігання та протидії корупції” та “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень”, відповідні статті Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення. Також Україна долучилася до низки ратифікованих міжнародних актів: Конвенції Організації Об’єднаних Націй проти корупції (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 р. №251-V), Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією (ратифікована Законом України від 16 березня 2005 р. № 2476-IV) та ін. [13].

Революція гідності стала поштовхом до зміни антикорупційного законодавства України. Ключовим моментом стало прийняття Закону України “Про Національне антикорупційне бюро України” від 24 жовтня 2014 року. Національне антикорупційне бюро України є державним правоохоронним

органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.

Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції [12].

16 квітня 2015 року Президент України Петро Порошенко підписав два Укази: №217/2015 – про утворення Національного антикорупційного бюро України для забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю НАБУ. Указом Президента України №272/2015 від 15 травня 2015 року створено Раду громадського контролю при Бюро. Контроль за діяльністю Національного бюро здійснює Комітет ВРУ з питань боротьби з організованою злочинністю й корупцією.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) становить самостійну ланку системи прокуратури України.

Крім того, відповідно до своїх профільних законів органами, які покликані боротися з корупцією в Україні, є такі органи: СБУ, МВС, Офіс Генерального прокурора України, військова прокуратура, Державне бюро розслідувань. У них створено різні підрозділи для боротьби з корупцією (відділ “К”, управління стратегічних розслідувань тощо). Усі ці новостворені органи повинні були об’єднати зусилля, спрямовані на подолання цього ганебного явища. Насправді, як я помітила з аналізу ЗМІ, указані органи почали воювати один з одним та показувати свою перевагу один над одним. “НАЗК складає протокол на голову НАБУ”, “НАБУ розслідує провадження щодо голови НАЗК”, “НАБУ прослуховує Керівника САП”, “Генеральний прокурор ініціює притягнення до дисциплінарної відповідальності керівника САП”, “суд притягує до адміністративної відповідальності за діяння, пов’язане з корупцією, керівника НАБУ”, “Конституційний суд України визнає неконституційним антикорупційні Закони...” – усе це заголовки статей у різних ЗМІ, але, на мою думку, така ситуація не може позитивно впливати на боротьбу з корупцією.

У звіті за перше півріччя 2020 року Національного антикорупційного бюро України зазначено: цей період для НАБУ та САП – час власних рекордів: рекордна кількість підозрюваних, на відміну від попередніх періодів (125 проти 84 у другому півріччі 2019 року); рекордні суми повернутих державі коштів;

економічний ефект – понад 1,5 млрд грн; рекордна сума викритої неправомірної вигоди керівництву антикорупційних органів у 5 млн дол. США; продуктивна співпраця з посадовцями й колегами з-за кордону у викритті злочинів, зокрема й транскордонних.

У звіті зазначено, що “через специфіку своєї підслідності інституція постійно стає об’єктом політичного тиску, який посилюється... Супротив політичної системи й надалі залишається одним із ключових викликів НАБУ” [14].

Покарання – це не лише прояв торжества справедливості, а важлива складова запобігання корупційним злочинам. Невідворотність відповідальності за корупцію є суттєвим стимулом відмовитися від вчинення злочину. Відповідно до примітки до статті 45 Кримінального кодексу України корупційними злочинами у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, згідно із цим Кодексом вважаються злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 320, 357, 410. Згідно з приміткою до статті 45 Кримінального кодексу України вважаються злочини, передбачені ст. 210, 354, 364, 364¹, 365², 368, 368², 368³, 368⁴, 369, 369².

Аналізом вищезазначених статей Кримінального кодексу України встановлено, що вітчизняне законодавство передбачає найжорсткіші міри покарання за корупційні діяння в особливо великих розмірах у вигляді позбавлення волі від семи до дванадцяти років.

Зокрема, ч. 5 ст. 191 ККУ передбачає покарання на строк від семи до дванадцяти років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

Діяння, передбачене ч. 4 ст. 368 ККУ, карається позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі спеціальною конфіскацією [17].

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Відповідно до Кримінального кодексу України кримінальна відповідальність у вигляді довічного позбавленням волі передбачена лише за злочини, які призвели до загибелі людей. Зокрема, Стаття 110 – посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, Стаття 112 – посягання на життя державного чи громадського діяча, Стаття 115 – умисне вбивство, Стаття 442 – геноцид тощо.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Успішний досвід країн світу у боротьбі з корупцією

Щороку організація Transparency International із 1995 року складає рейтинг країн світу за показником рівня корупції. Індекс формується в результаті декількох незалежних опитувань, учасниками якого є міжнародні фінансові та правозахисні експерти, у тому числі з Азійського й Африканського банків розвитку, Світового банку та міжнародної організації Freedom House. Використовується шкала від 100 (немає корупції) до 0 (сильна корупція). Індекс оцінює корупцію лише в державному секторі. Для визначення оцінки України використано дев'ять джерел. Динаміку цього рейтингу демонструє табл.1. (див. додатки). На жаль, динаміка для України невтішна, за 2019 рік утрачено два бали. Найбільші ризики зазначено в контексті зіткнення людей чи компаній із хабарництвом чи іншими корупційними практиками ведення бізнесу (від отримання великих контрактів до повсякденної роботи) [1].

Перші позиції в рейтингу вже традиційно займають Данія, Нова Зеландія, Сінгапур, Швеція, Швейцарія. Відомі приклади найкорумпованіших країн світу (наприклад, Сінгапур), які за короткий термін змогли подолати корупцію. Ще 1959 року генсек партії ПНД Лі Куан Ю розпочав боротьбу з корупцією. Було створено Бюро з розслідування корупції, БРК – Corrupt Practices Investigation Bureau. Увага БРК була зосереджена на серйозних корупціонерах у вищих ешелонах влади. Змінено старе антикорупційне законодавство, розширено визначення хабаря так, що воно стало включати будь-які блага, що мали якусь вартість. Надано широкі повноваження слідчим. Податкові інспектори зобов'язані були надавати будь-яку інформацію, що стосувалася підслідного, надано можливість судам трактувати той факт, що підозрюваний жив не відповідно до своїх офіційних доходів як підтвердження того, що підозрюваний отримував хабарі. Саме цей принцип ліг в основу статті 20 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, прийнятої резолюцією 58/4 Генеральної Асамблеї 2003 року. Наступним кроком стало підвищення максимальних штрафів за корупцію в 10 разів. Зловживати стало не вигідно, дорого й страшно. Крім кримінальної відповідальності для корупціонерів, важливу роль відігравало психологічне несприйняття корупції народом.

За даними “Транспаренсі інтернешенел”, Сінгапур досі залишається лідером серед найменш корумпованих держав світу.

Досвід країн пострадянського простору

Серед країн пострадянського простору в рейтингу Transparency International уваги заслуговують країни Прибалтики. Найуспішнішою стала Естонія, яка отримала 74 бали, далі Литва – 60 балів, Латвія – 56 балів [1]. Ці країни мають спільне історичне минуле з Україною, але успіхи їх вражають.

Із моменту незалежності Естонії вона вважалася однією з найбільш корумпованих, особливо в секторі правоохоронних органів. Усе розпочалося з низки реформ бюджетної сфери, що змогло забезпечити економічне зростання країни.

Судова реформа, реформа державної служби, скорочення й оновлення поліції. 2010 року об'єднано департаменти поліції, прикордонної та міграційної служби. Бореться з корупцією низка органів виконавчої влади. Введено [Електронний ресурс] надання різних послуг, що обмежило контакти громадян із чиновниками. Система “Електронної держави” дає можливість отримати будь-яку довідку, подати заяву, проголосувати на виборах. Щорічно високопоставлені чиновники зобов'язані декларувати своє майно, інформація про яке доступна широкій громадськості в інтернеті. У разі виголошення звинувачувального антикорупційного вироку чиновникові майно, законне походження якого не було доведене, може бути конфісковане.

Естонія, вступаючи до Європейського Союзу і НАТО, змогла пройти нелегкий шлях боротьби з корупцією.

Корисним для України також може бути досвід Грузії, у якій реформи розпочалися з нульової толерантності до корупції, “ліквідовано” бюрократичний бар'єр, запрацювала система електронного документообігу, ліквідовано Державтоінспекцію, замість ДАІ та дільничних, створено патрульну поліцію, скорочено на 50% апарат держслужбовців, збільшено зарплати в апараті державних службовців. На відміну від України, у Грузії не пішли шляхом створення спеціального антикорупційного органу, а відповідні повноваження отримала Генеральна прокуратура Грузії з відповідними підрозділами. На сьогодні фахівці зазначають, що є успіх у боротьбі з побутовою корупцією, але її рівень підвищується в державному секторі (елітна й політична корупція).

Досвід Китаю

Є поширена думка, що запорукою успішної боротьби з корупцією є жорстке законодавство, сильна держава й репресії. Показовим в цьому контексті є досвід Китаю, де щороку розстрілюють тисячі урядовців. Усе ж таки в рейтингу Transparency International країна отримала 41 бал, що відповідає 80 позиції Китаю в рейтингу [1].

2014 року “за корупційні злочини, хабарництво, здирництво, зловживання владою та посадами було засуджено понад 71 тисячу осіб. Було порушено, розслідувано й доведено до суду справи стосовно 33 вищих партійних і держчиновників. Серед них такі “недоторканні” раніше “тигри”, як заступник голови Народної політичної ради КНР Су Жун, заступник голови Центральної військової ради КНР Сюй Цайхоу, член Постійного комітету Політбюро ЦК КПК Чжоу Юнкан” [21]. Чжоу, до речі, став першим серед китайських найвищих посадовців, кого звинуватили в корупції й засудили до довічного ув’язнення. Уже стали нормою показові страти засуджених чиновників, іноді з трансляцією по телебаченню. “За різними даними, у рамках боротьби з корупцією, із 2000 року в Китаї було розстріляно не менш як 10 тисяч осіб” [21].

Лауреат Нобелівської премії, професор економіки та соціології Чиказького університету Гері Стенлі Беккер, автор економічної теорії сучасної злочинності, вважав, що наслідком страти корупціонерів є підвищення ризику покарання за здійснений корупційний учинок і різке підвищення суми хабаря. Крім того, результатом репресивних заходів може стати посилення диктатури та влади чиновництва компартії Китаю [24].

Навіть найжорсткіші міри покарання не дають очікуваного ефекту і є неприйнятними для демократичного суспільства. Проаналізуємо таблицю 2 (див. додатки) “Довічне ув’язнення за корупцію в країнах світу”. Смертна кара за корупційні діяння є в Китаї, КНДР, В’єтнамі, Тайланді, Ірані, Іраці та Кубі. Довічне ув’язнення є найвищою мірою покарання в Південній Кореї, Філіппінах, Індонезії. У Саудівській Аравії довічне ув’язнення в окремих випадках супроводжується ще й відрубанням руки. Ці приклади характерні для азіатської форми правосуддя, але ці країни не очолюють рейтинг організації Transparency International, також вони належать до авторитарних режимів.

ЧИ ПОТРІБНО ЗАПРОВАДИТИ ДОВІЧНЕ УВ'ЯЗНЕННЯ ЗА КОРУПЦІЮ В ОСОБЛИВО ВЕЛИКИХ РОЗМІРАХ?

25 жовтня 2020 року на виборах до місцевих рад було проведено всенародне опитування “П’ять питань Президента України Володимира Зеленського”, одним із запитань якого було запитання про необхідність запровадження довічного ув’язнення за корупцію в особливо великих розмірах. Очікувано, що запитання викликало всебічну переконливу підтримку тих, хто проголосував. До процедури й мети такого опитування у фахівців виникло багато запитань. Не будемо акцентувати увагу на політичній складовій, зупинимось на статистичних даних. За результатами підрахунку 82,97 % респондентів підтримують таку ініціативу, 13,87 % – проти (табл. 3).

Фондом “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва спільно із Центром політичної соціології з 22 по 31 серпня 2020 року було проведено загальнонаціональне опитування, у якому взяли участь 2005 респондентів. Чотири із п’яти українців вважають, що корупція має надзвичайний вплив на життя в країні: 50% кажуть про дуже сильний вплив, ще 31% – про сильний вплив. Так само 40% респондентів вважають корупцію найбільшою проблемою країни, ще 41,5% – серйозною проблемою, хоча є важливіші питання (табл. 5).

Отже, дані дослідження доводять, що:

1. Корупція залишається найбільш гострою проблемою в Україні.
2. Ініціативу президента щодо введення найжорсткішої боротьби з корупцією українці підтримують.

Ми провели соціологічне опитування серед двох категорій респондентів у грудні 2020 року. Першою групою стали учні 9–11-х класів віком від 14 до 17 років гімназії № 153 ім. О.С. Пушкіна. Кількість – 53 учні, із них 21 дівчина, 32 хлопці (табл. 6.1). Вони відповідали на такі запитання:

1. Що таке корупція? Сформулюйте визначення.
2. Чи вважаєте ви доцільним введення довічного ув’язнення за корупційні злочини? Аргументуйте свою відповідь.

Проаналізувавши відповіді першої групи респондентів, ми отримали такі результати:

1. Поняття “корупція” тією чи іншою мірою знайоме 81%; не знають, що це – 19% (табл. 6.2);
2. Погоджуються з необхідністю посилити міру покарання за корупційні злочини 42%, проти – 54%, не можуть відповісти – 4%.

Обґрунтовуючи свою думку, респонденти наводили такі аргументи:

1. Корупція погіршує якість життя в державі, підриває економіку, призводить до збідніння держави; є ознакою цивілізаційності.

2. Для успішної боротьби з корупцією необхідно змінювати суспільне ставлення, викорінювати як рису менталітету українців.

Таким чином, дана статистика показує, що підлітки не повною мірою володіють понятійним апаратом. Потрібно посилити просвітницьку й виховну функції, спрямовані на формування громадянських компетенцій учнів старших класів. Щодо посилення міри покарання думки респондентів розділилися. На нашу думку, це зумовлено впливом ЗМІ. Позитивним є те, що тема є гостросоціальною й часто обговорюваною серед молоді.

Другою групою респондентів стали батьки учнів гімназії, які є юристами-практиками, брати чи сестри учнів, що здобувають юридичну освіту. Загалом 57 чоловік, із них 21 чоловік та 36 жінок віком від 21 до 50 років (табл. 7.1). Вони відповідали на такі запитання:

1. Чи вважаєте ви доцільним введення довічного ув'язнення за корупційні злочини? Аргументуйте свою відповідь.

2. Яке покарання за корупційний злочин, на вашу думку, може бути ефективним в Україні?

За посилення міри покарання – 17 %, проти – 89 % , не змогли визначитися 4%. Аргументи респондентів були такими:

1. Конфіскація майна особи та членів родини, що скоїла злочин, є більш ефективним покаранням, ніж тривале утримання під вартою.

2. Недолугість правоохоронної системи та недосконалість українського законодавства створюють загрозу несправедливого покарання.

3. Боротися з корупцією потрібно комплексними мірами, які включають реформування соціально-економічної, правової й політичної систем.

4. Ступінь тяжкості й суспільної небезпеки не є таким загрозливим, щоб застосовувати єдину найвищу міру покарання, яка нині передбачена для найнебезпечніших злочинів, коли практично відсутній шанс на виправлення особи. Довічне утримання таких засуджених буде додатковим тягарем для бюджету держави.

Наше дослідження показало: на вищезазначене запитання позитивно відповіли ті люди, які не мають відношення до юриспруденції чи не повністю розуміють міру покарання. Ця категорія респондентів думає про покарання для особи, а не про наслідки та умови виконання цього покарання. Наприклад, якщо

запитати людей, чи готові вони пожиттєво утримувати власним коштом осіб, засуджених за корупційні злочини, упевнена, що всі 100% відповіли б негативно.

В Україні довічне ув'язнення на даний момент відбуває більше ніж 1500 злочинців і на утримання кожного із них щомісяця з державного бюджету витрачається не менш ніж 10 тисяч гривень. Про це розповів міністр юстиції України Денис Малюська в інтерв'ю для “Радіо Свобода”: “У нас навіть більше, ніж півтори тисячі “довічників” в Україні. Утримання кожного з них – це не менш ніж 10 тисяч гривень на місяць. Ми їх харчуємо, охороняємо, забезпечуємо проживанням. Я розумію, що все це поганенької якості, але менше з тим. Фінансування йде і ресурси витрачаються. І це відбувається не 10 років, не 20 років, а доки людина не помре” [4].

Таким чином, на утримання однієї особи, засудженої до довічного ув'язнення, із державного бюджету витрачається близько 120 тисяч гривень на рік. Це відповідає середньомісячному заробітку працездатної особи й набагато вище за середньостатистичну пенсію в Україні.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши непросту й актуальну тему, доходимо таких висновків: посилення відповідальності за корупційні злочини не дасть належного результату, оскільки на сьогодні вже більше 5 років діє суворя відповідальність за такі злочини (до 12 років ув'язнення), однак це не призвело до викорінення чи зниження рівня корупції в Україні.

На нашу думку, необхідне впровадження комплексних рішень.

По-перше, необхідно ввести належне, стає (постійне) законодавство для боротьби з корупцією. Наприклад, у Закон України “Про запобігання корупції”, який прийнято 2014 року, станом на 30.12.2020 внесено більше 43 поправок та змін.

Оцінюючи рішення Конституційного Суду України щодо визнання неконституційною кримінальну відповідальність за недостовірне декларування, Європейська комісія за демократію через право (Венеційська Комісія) надала один із висновків про те, що кримінальна відповідальність за подачу завідомо неправдивих даних/неподання декларації має бути відновлена, але законодавчому органу потрібно більш детально визначити різні санкції та види відповідальності [23].

Необхідно приймати закони, які будуть відповідати Конституції України, адже без реального механізму притягнення до кримінальної відповідальності притягувати до кримінальної відповідальності навіть за очевидні та доведені злочини майже нереально, на це вказує відсутність обвинувальних вироків за корупційні злочини.

По-друге, необхідно запровадити процедуру єдиного застосування закону на всіх рівнях та до всіх суб'єктів відповідальності. Зокрема, не повинно бути такого, що для уникнення відповідальності однієї особи інші посадові особи можуть втручатися в хід досудового розслідування.

По-третє, невідворотність покарання є одним із головних принципів кримінального процесу, адже саме невідворотність покарання має головний вплив на осіб, які можуть учинити кримінальні правопорушення. На нашу думку, більш дієвими покараннями за корупційні злочини були б:

- позбавлення позитивного права займати відповідні посади;
- утрата спеціального звання та статусу, а звідси й утрата спеціальних пільг і гарантій (пенсії, лікування тощо);
- штраф у десятикратному розмірі від суми хабаря, наприклад, коли особа взяла неправомірну вигоду в сумі 100 тисяч доларів, то в разі обвинувального вироку вона повинна сплатити до бюджету 1 млн доларів;
- конфіскація всього майна особи та його близьких родичів;
- обов'язкові громадські роботи; більш дієвим й ефективним буде для інших, якщо колишній голова обласної адміністрації чи міністр прибирає прибудинкову територію, ніж перебуває у в'язниці за кошти громадян.

Крім того, як можна було пересвідчитися на досвіді країн, які використали це ганебне явище, корупцію не можна здолати лише суворістю покарання.

На нашу думку, не суворістю покарання потрібно боротися з корупцією, а його невідворотністю й усуненням причин й умов учинення цих злочинів. Зокрема, необхідно створити такі умови, за яких високопосадовцю було б не вигідно, дорого та соромно. Соромно не тільки йому, а й усій його родині.

Список використаних джерел

1. Аналіз результатів індексу сприйняття корупції за 2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/> - Назва з екрана.
2. Антикорупційна політика в Україні. Мультимедійний навчальний посібник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

- https://arm.naiu.kiev.ua/books/atikorruption/lectures/lecture_1.html - Назва з екрана.
3. Арістотель. Політика. – К., 2000. – С. 165–179.
4. Безпечна Ю. Газета “Сьогодні” за 02.11.2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraine.segodnya.ua/ukraine/malyuska-rasskazal-skolko-ukraina-tratit-v-mesyac-na-pozhiznenno-zaklyuchennyh-1486330.html> - Назва з екрана.
5. Бекешкіна І. Корупція у повсякденному житті українців: за що даємо хабарі? Кому і чому? Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва 31 жовтня 2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/korupsiya-u-povsyakdennomu-zhitti-ukraintsiv-za-shcho-daemo-khabari-komu-i-chomu345654> - Назва з екрана.
6. Блаженніший Любомир. Український католицький часопис “Місіонар”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://misionar.in.ua/> – Назва з екрана.
7. Боротьба з корупцією в Грузії. Чого не встиг зробити М. Саакашвілі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/borotba-z-korupsiieiu-v-hruzii-choho-ne-vstyh-zrobyty-saakashvili/a-55402643> – Назва з екрана.
8. Волошенко А.В. Корупція: історичні витоки та сучасні прояви / А.В. Волошенко //Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 3. – С. 8–16.
9. Всемирная история. Энциклопедия / Ред. А. Белявский, Л. Лазаревич, А. Монгайт, И. Лурье, М. Полтавский. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1956.
10. Гаращук В.М. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні: монографія / В.М. Гаращук, А.О. Мухатаєв. – Х. : Право, 2010. – 144 с.
11. Дручек О.В. Науково-теоретичні основи протидії явищу корупції: проблеми вивчення та удосконалення [Текст] / О. В. Дручек // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 275–280.
12. Закон України “Про Національне антикорупційне бюро України” від 24 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> – Назва з екрана.
13. Закон України про запобігання корупції Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> – Назва з екрана.
14. Звіт НАБУ за перше півріччя 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/report/zvit-pershe-pivrichchya-2020-roku> – Назва з екрана.

15. Індекс Корупції CPI-2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cpi.ti-ukraine.org/> – Назва з екрана.
16. Конституція України: від 28.06.1996р. // ВВР України – 1996. – №30. – Ст. 141.
17. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page14#Text> – Назва з екрана.
18. Кримінальний кодекс Української РСР. – К.: Політвидав, 1990. – 270 с.
19. Неклюдов Є.С. Досвід Естонії у протидії поширенню корупції. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету.– 2019. – Вип. 52 (2). – С. 245–250.
20. Політичний словник / За редакцією В.К. Врублевського, Л.М. Кравчука, А.В. Кудрицького. – 4-е вид., перероб. і доп. – К.: голов. ред. УРЕ, 1987. – 876 с.
21. Прокопчук С. Нелегка справа приборкати “тигрів”. Як Китай бореться з корупцією. Укрінформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2650500-nelegka-sprava-priborkati-tigriv-ak-kitaj-boretsa-z-korupcieu.html> – Назва з екрана.
22. Резолюція ООН “Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва” : від 07.09.1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_785 – Назва з екрана.
23. Рішення Венеційської комісії CDL-PI (2020) 018-е [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2020\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2020)018-e) – Назва з екрана.
24. Соловійов В. М. Протидія корупції та бюрократизму: досвід Китаю. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2011. – Вип. 24. – С.108–116.
25. Ткачук Д. Досвід боротьби з корупцією Сінгапур. 5.12.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2014/12/5/7046467/> – Назва з екрана.
26. Чепелюк В. Успішна Україна. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html> – Назва з екрана.

ДОДАТКИ

Таблиця 1

Джерело: <https://nabu.gov.ua/open-office/biblio/sociologiya/indeks-spriynyattya-korupciyi-sri-dinamika-ostannih-5-rokiv>

Таблиця 2

Джерело: https://media.slovoidilo.ua/media/infographics/13/120634/120634-2_uk_origin.png

Таблиця 3

5 ПИТАНЬ

ВІД ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО

№		ТАК	НІ
1	Чи підтримуєте ви ідею довічного ув'язнення за корупцію в особливо великих розмірах?	82,97%	13,87%
2	Чи підтримуєте ви створення вільної економічної зони на території Донецької та Луганської областей?	46,70%	46,48%
3	Чи підтримуєте ви скорочення кількості народних депутатів до 300?	89,60%	7,12%
4	Чи підтримуєте ви легалізацію канабісу в медичних цілях – для зменшення болю у важких хворих?	64,88%	29,53%
5	Чи підтримуєте ви право України на використання безпекових гарантій, визначених Будапештським меморандумом для відновлення її державного суверенітету і територіальної цілісності?	74,21%	17,21%

Джерело: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/10/26/7271281/>

Таблиця 4

Чотири з п'яти українців вважають, що корупція має надзвичайний вплив на життя в країні

Дуже сильний вплив

Сильний вплив

Корупція — найбільша проблема країни

Серйозна проблема, хоча є й важливіші питання

Джерело: Фонд "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва

Джерело: фонд "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва

<https://dif.org.ua/article/korupsiya-u-povsyakdennomu-zhitti-ukrainsiv-za-shcho-daemo-khabari-komu-i-chomu345654>

Таблиця 5

Джерело: фонд “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва
<https://dif.org.ua/article/korupsiya-u-povsyakdennomu-zhitti-ukraintsiv-za-shcho-daemo-khabari-komu-i-chomu345654>

Таблиця 6

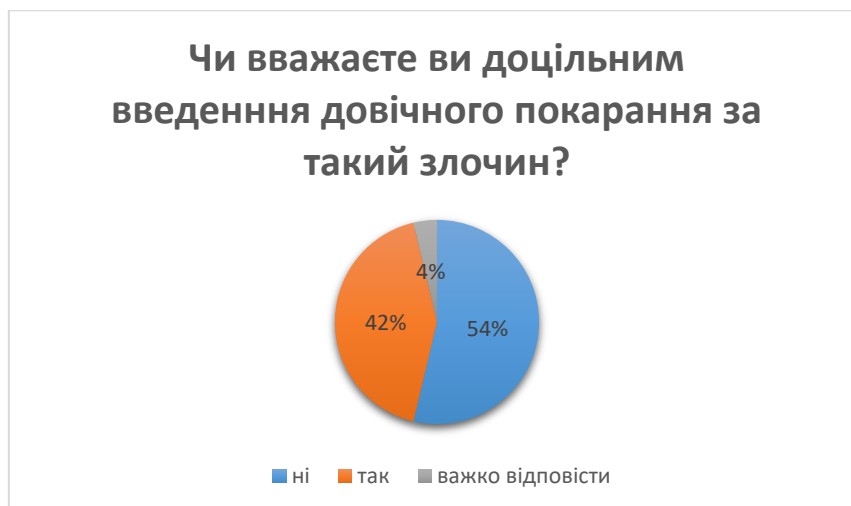
Опитування учнів гімназії № 153 імені О.С. Пушкіна

6.1.

6.2.

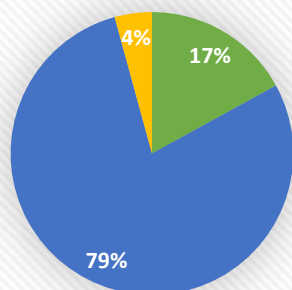
6.3.

Таблиця 7

7.1

Чи вважаєте ви доцільним введення
довічного покарання за такий злочин?

■ Так ■ Ні ■ Важко відповісти

7.2

Методичне й навчальне видання

Навчально-методичний міст

Випуск 1
2021

Науковий редактор й укладач – Ганна Холод.
Літературний редактор і коректор – Ганна Холод.
Технічний редактор – Олександр Холод.

Підписано до друку 20.03.2021. Формат 60х84/4.
Папір офс. Гарнітура «Ukrainian TimesET». Друк офс.
Ум. др. арк. 24,9. Наклад прим.: 100. Замовлення № 1305/21

Видавець: ТОВ «НВП «Інтерсервіс»
04209, м. Київ, вул. Бориспільська, 9
Свідоцтво: серія ДК № 3534 від 24.07.2009 р.

Виготовлювач: СПД Андрієвська Л.В.
04209, м. Київ, вул. Бориспільська, 9
Свідоцтво: серія ВОЗ № 919546 від 19.09.2004 р.